

**TAMPEREEN YLIOPISTO**

**Varhaiskasvatusympäristö**

Tapaustutkimus päiväkotitiloista päiväkodin johtajien,  
lastentarhanopettajien ja arkkitehdin näkökulmasta

Kasvatustieteiden yksikkö

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma

KATI VAAJANEN

Syyskuu 2018

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden yksikkö

KATI VAAJANEN: Varhaiskasvatusympäristö. Tapaustutkimus päiväkotitiloista päiväkodin johtajien, lastentarhanopettajien ja arkkitehdin näkökulmasta

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 109 sivua, 10 liitesivua

Syyskuu 2018

---

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää päiväkodin fyysisen varhaiskasvatusympäristön merkitystä. Tutkimuksessa tarkasteltiin päiväkodin fyysisiä tiloja, niiden toimivuutta ja pedagogiikkaa tukevia ratkaisuja päiväkodin johtajien ja lastentarhanopettajien tulkitsemana sekä arkkitehdin käsitystä päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteistä. Tutkimuksessa selvitettiin osin myös päiväkodin johtajien kokemuksia päiväkotirakentamisesta ja suunnitteluun vaikuttamisesta.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehysessä tarkasteltiin varhaiskasvatusympäristöä varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määrittämänä. Lisäksi kuvattiin varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaympäristöä ja suomalaisen päiväkotirakentamisen historiaa sekä tarkasteltiin tilasuunnittelun merkitystä toimintaympäristölle.

Tutkimus oli laadullinen tapaustutkimus, jonka kohteena oli erään suurehkon suomalaisen kaupungin tiettyjen päiväkotien fyysiset varhaiskasvatusympäristöt. Tapausta lähestyttiin kolmesta eri näkökulmasta, kolmen eri tietolähteen avulla. Ensimmäiseksi suunnattiin avoin kyselylomake niille päiväkodin johtajille, jotka tutkimuksen tekohetkellä tai viimeisen viiden vuoden sisällä olivat osallistuneet kyseisessä kaupungissa päiväkodin fyysisten tilojen suunnitteluun, rakentamiseen ja/tai peruskorjaukseen. Vastauksia saatiin yhdeksältä päiväkodin johtajalta. Toiseksi valittiin saman kaupungin neljä viimeksi valmistunutta uutta varhaiskasvatusyksikköä ja pyydettiin lastentarhanopettajia kuvaamaan yksiköidensä fyysisistä varhaiskasvatusympäristöä ja sen toimivuutta pedagogiikan ja arjen näkökulmasta. Tutkimusmenetelmänä käytettiin focus group -haastattelua, johon osallistui jokaisesta neljästä päiväkodista yksi lastentarhanopettaja. Kolmanneksi haastateltiin yhtä päiväkoteja suunnitellutta arkkitehtiä teemahaastattelumenetelmällä.

Keskeinen tutkimustulos oli, että päiväkodin fyysinen varhaiskasvatusympäristö tukee parhaiten varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa silloin kun tilat ovat muuntuvat ja mahdollistavat monenlaisia toimintoja. Fyysiseltä muunneltavuudelta toivottiin etupäässä tilan kokoon, valaistukseen ja kalustukseen liittyviä erilaisia ratkaisuja. Monipuolisuutta toimintaan haettiin pääsääntöisesti päiväkodin erityistilojen funktioiden kautta, joiden nähtiin myös osittain ohjaavan yksikön toimintaa. Erityisesti liikuntasalin merkitys korostui keskeisenä varhaiskasvatusympäristönä. Lastentarhanopettajat näkivät liikuntamahdollisuuksien lisäämisen tarpeelliseksi myös lasten ryhmätiloihin. Lisäksi tutkimus osoitti, että päiväkodin fyysinen varhaiskasvatusympäristö voi parhaimmillaan tukea yhteisöllisyyttä lisäämällä toimijoiden välisiä kohtaamisia.

Päiväkotisuunnittelun erityispiirteiksi nousivat arkkitehdin määrittämänä runsaan sääntö- ja ohjekirjon takaa käyttäjän kanssa tapahtuva vuorovaikutus ja rakennuksen muodon, materiaalien, väriyksen ja tilayhteyksien vapaa toteutus sekä suunnittelijan mahdollisuus pienemmän mittakaavan ja leikillisyyden käyttöön. Tutkimuksessa kävi ilmi, että päiväkodin johtajat pääsivät osallistumaan hyvin päiväkotirakennusten suunnitteluun ja arkkitehti kuunteli ja pystyi ottamaan hyvin huomioon käyttäjien toiveita. Tutkimuksen pohjalta voidaan suositella päiväkodin johtajan, henkilökunnan ja lasten osallistamista jatkossa entistä enemmän päiväkodin suunnitteluprosessin eri vaiheisiin.

Avainsanat: varhaiskasvatus, varhaiskasvatusympäristö, oppimisympäristö, päiväkotirakentaminen, tilasuunnittelu, tapaustutkimus, fokusryhmähaastattelut

# SISÄLLYS

<b>1</b>	<b>JOHDANTO .....</b>	<b>4</b>
<b>2</b>	<b>PÄIVÄKOTI PEDAGOGISENA JA FYYSISENÄ VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ .....</b>	<b>7</b>
2.1	VARHAISKASVATUSYMPÄRISTÖ LAIN JA VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEIDEN MÄÄRITTÄMÄNÄ.....	7
2.2	VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ .....	10
2.2.1	<i>Pedagogiseen toimintaympäristöön vaikuttavia tekijöitä .....</i>	<i>10</i>
2.2.2	<i>Toimivan oppimisympäristön elementtejä.....</i>	<i>13</i>
2.2.3	<i>Muuttuvat oppimisympäristöt ja TVT .....</i>	<i>17</i>
2.2.4	<i>Piha, luonto ja lähiympäristö osana päiväkodin toimintaympäristöä .....</i>	<i>19</i>
2.3	PÄIVÄKOTIEN RAKENTAMINEN JA TILOJEN SUUNNITTELU .....	20
2.3.1	<i>Päiväkotirakentamisen historia Suomessa.....</i>	<i>21</i>
2.3.2	<i>Lastentarhat valtion normiohjauksessa .....</i>	<i>24</i>
2.3.3	<i>Päiväkotitilojen suunnittelu .....</i>	<i>25</i>
2.3.4	<i>Varhaiskasvatuksen toimintaympäristön turvallisuus .....</i>	<i>32</i>
<b>3</b>	<b>TUTKIMUSKYSYMYKSET.....</b>	<b>35</b>
<b>4</b>	<b>METODOLOGISET RATKAISUT .....</b>	<b>37</b>
4.1	TUTKIMUS TAPAUSTUTKIMUKSENA (CASE STUDY).....	37
4.2	TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTON HANKINTA .....	39
4.2.1	<i>Päiväkodin johtajille suunnattu kyselylomake .....</i>	<i>40</i>
4.2.2	<i>Lastentarhanopettajien focus group -haastattelu .....</i>	<i>42</i>
4.2.3	<i>Arkkitehdin teemahaastattelu.....</i>	<i>45</i>
4.3	TUTKIMUSPROSESSIN ETENEMINEN .....	47
4.4	AINEISTON KÄSITTELY JA ANALYYSI.....	49
<b>5</b>	<b>TULOKSET.....</b>	<b>53</b>
5.1	PÄIVÄKODIN FYYNINEN VARHAISKASVATUSYMPÄRISTÖ PÄIVÄKODIN JOHTAJIEN TULKINTANA .....	53
5.2	PÄIVÄKODIN FYYNINEN VARHAISKASVATUSYMPÄRISTÖ LASTENTARHANOPETTAJIEN TULKINTANA .....	64
5.3	ARKKITEHDIN MÄÄRITTÄMÄT PÄIVÄKOTIRAKENTAMISEN SUUNNITTELUN ERITYISPIIRTEET.....	75
<b>6</b>	<b>POHDINTA .....</b>	<b>84</b>
6.1	TULOSTEN TARKASTELU .....	84
6.2	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS .....	94
6.3	JOHTOPÄÄTÖKSET .....	97
	<b>LÄHTEET.....</b>	<b>104</b>
	<b>LIITTEET.....</b>	<b>110</b>
	LIITE 1: Investointikohteet .....	110
	LIITE 2: Kuntien päiväkotisuunnitteluohjeet.....	111
	LIITE 3: Kyselyn saatekirje.....	112
	LIITE 4: Kyselyn taustatietolomake.....	113
	LIITE 5: Kyselylomake.....	114
	LIITE 6: Focus group saatekirje.....	115
	LIITE 7: Focus group taustatietolomake.....	116
	LIITE 8: Focus group teemapaperi.....	117
	LIITE 9: Teemahaastattelun taustatietolomake.....	118
	LIITE 10: Teemahaastattelun haastattelurunko.....	119

# 1 JOHDANTO

*Päiväkodin arkea suuntaa fyysisen tilan rakenne ja sen tarjoamat mahdollisuudet (Rutanen 2013, 101).*

Päiväkotirakentaminen on tällä vuosikymmenellä herättänyt vilkasta keskustelua. Uutisointi ja tiedottaminen uusien päiväkotirakennusten perustamisesta on lisääntynyt mikä käy ilmi varhaiskasvatusalan lehdistä ja kuntien investointihankkeista (ks. Heikkilä 2015; Ahonen 2015; Koivu 2015; Friman 2016; Manner 2017; liite 1). Iso osa päiväkodeista, kuten kaikista julkisista rakennuksista, on kärsinyt jo vuosien ajan ilmanvaihto- ja sisäilmaongelmista (Kaijärvi 2015; Friman 2016; Tikkanen 2017). Tilan ahtaus ja huonosti suunnitellut toimintaympäristöt ovat osaltaan estäneet varhaiskasvatusta toteuttamasta tehtäväänsä pienten lasten terveellisenä ja turvallisena oppimisympäristönä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) määrittämä tieto- ja viestintäteknologian osaaminen on edellyttänyt muutosta päiväkotien oppimisympäristöissä erilaisten TVT-laitteiden hankinnan myötä. Näiden laitteiden puute ja tietoliikenneyhteyksien riittämättömyys ovat myös nykyisten korjausremonttien ja uudisrakentamisen huomion kohteena (Kujala, Huunonen, Saarinen, Vainio & Väliharju, 2006, 118–120). Näistä syistä johtuen kuntien on ollut pakko reagoida vallinneeseen päiväkotirakennuskantaan rakentamalla joko uutta, korjaamalla vanhaa tai vuokraamalla ns. siirtokelpoisia päiväkoteja (moduulipäiväkotä).

Päiväkodin toimintaympäristö on ilmiö, jonka olemassa oloon useat ihmiset ovat osallisia (lapset, henkilökunta, vanhemmat). Fyysisen ympäristön reunaehdot määräytyvät erilaisten lakien ja rakentamiseen liittyvien säädösten kautta. Päiväkodin johtajana olen huomannut, miten vaatimaton rooli oppimisympäristöllä usein päiväkodissa ja sen henkilöstön keskuudessa on. Oma kiinnostukseni päiväkotien fyysisten puitteiden kehittämiseen on jatkunut työurani alkuajoista lähtien. Nuorena lastentarhanopettajana osallistuin 1990-luvulla 75-paikkaisen päiväkodin peruskorjausprojektiin. Muutama vuosi sitten olin mukana uuden 140-paikkaisen päiväkotikiinteistön rakentamisprojektissa. Hanke-, kunnostus- ja laajennusprojektit ovat tulleet tutuiksi. Olen matkan varrella huomannut, että päiväkodin johtajana – useimmiten työryhmän ainoana varhaiskasvatuksen pedagogiikan asiantuntijana – joudun vastaamaan kysymyksiin, joihin en tiedä vastauksia ja ottamaan kantaa asioihin, jotka ovat minulle vieraita. Vieraalla maaperällä, rakennusterminologian keskellä, on paikoin hyvinkin

haastavaa tehdä kauaskantoisia ja laaja-alaisia päätöksiä, jotka tukisivat vallitsevaa ja tulevaa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. Yksityiskohdista päättäminen saattaa olla projekteissa nopeampaa reagointia ja edellyttää ennakkoselvittelyä tai aiempaa tutustumista vaihtoehtoihin, jotta valituksi tulisi varhaiskasvatuksen käyttöön sopivin ja niin lasten kuin työntekijöidenkin näkökulmat huomioiva ratkaisu.

Näiden havaintojeni ja kokemukseni pohjalta päädyin pohtimaan, millaisen toimintaympäristön päiväkotitarjoaa lapsille tänä päivänä ja onko fyysisellä tilalla ja pedagogisella ajattelulla yhteyttä. Koin tutkimuksen tekemisen entistä tärkeämmäksi, kun havaitsin, että varhaiskasvatusympäristön fyysisiä elementtejä on tutkittu melko vähän Suomessa. Tutkimukseni aiheen valintaan vaikutti lisäksi sen ajankohtaisuus niin varhaiskasvatuslain 6 § (580/2015) sisällön kuin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) uudistuksen vuoksi. Nämä asiakirjat korostavat varhaiskasvatusympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden lisäksi lasten osallisuuden ja varhaiskasvatuksen pedagogiikan huomioimista.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää päiväkodin fyysisen varhaiskasvatusympäristön merkitystä. Tutkimuksessa tarkastellaan päiväkodin fyysisiä tiloja ja niiden toimivuutta päiväkodin johtajien ja lastentarhanopettajien näkökulmasta sekä arkkitehdin käsitystä päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteistä. Tutkimuksen kohteena on erään suurehkon suomalaisen kaupungin tiettyjen päiväkotien fyysiset varhaiskasvatusympäristöt ja niiden tilaratkaisuihin liittyvät havainnot mahdollisista pedagogista toimintaa tukevista rakenteista ja hyväksi todetuista arkea helpottavista käytännöistä. Tutkimuksessa selvitetään osin myös päiväkodin johtajien kokemuksia päiväkotirakentamisesta ja suunnitteluun vaikuttamisesta.

Tutkimus on laadullinen tapaustutkimus, jonka ensimmäinen aineisto kerättiin päiväkodin johtajilta avoimella kyselylomakkeella vuodenvaihteessa 2015–2016. Kyselyn lisäksi tutkimusaineistona on lastentarhanopettajien focus group -haastattelu ja arkkitehdin teemahaastattelu. Haastatteluaineisto on kerätty keväällä 2016. Fyysisen varhaiskasvatusympäristön elementteihin tutustutaan täten sekä pedagogisen että rakentamisen suunnittelun asiantuntijoiden näkökulmasta. Tutkimuksen teoriaosassa tarkastellaan varhaiskasvatusympäristön käsitettä varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. Teoriaosassa kuvataan myös varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaympäristöä ja suomalaisen päiväkotirakentamisen historiaa sekä tarkastellaan tilasuunnittelun merkitystä toimintaympäristölle.

Tässä tutkimuksessa käytän päiväkodin tiloista käsitteitä varhaiskasvatusympäristö ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristö. Käsitteet ilmentävät varhaiskasvatuksen pedagogista tehtävää ja edustavat mielestäni oppimisympäristökäsitettä selvemmin pienten lasten kasvatuksen, opetuksen ja

hoidon kokonaisuutta. Toimintaympäristökäsité huomioi lapsen osallisuuden, omaehtoisuuden, toimijuuden ja leikin, mitkä kaikki ovat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016) keskeistä termistöä. Raittila (2013, 70) on kiinnittänyt myös huomiota lasten oppimista ja opettamista painottavan oppimisympäristökäsitteen yksipuolisuuteen, joka ei edusta varhaiskasvatuksen pedagogiikan ydintä – kasvatuksen, opetuksen ja lapsen kehityksen kokonaisvaltaista tukemista. Raittila ja Siippainen (2017, 284–285) kritisoivat varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen oppimisympäristön käsitteen epäselvää teoreettista perustaa ja toteavat kasvatustieteessä olevan tilausta tutkimukselle tilan merkityksestä oppimiselle.

Varhaiskasvatusympäristön fyysisillä tekijöillä tarkoitan erilaisia päiväkodin tiloja ja tilaratkaisuja. Fyysiseen toimintaympäristöön liittyvät myös kalusteet ja käytetyt materiaalit. Materiaalien ja lelujen osalta rajaan nämä tutkimukseni ulkopuolelle. Oma yli 30 vuotinen työhistoriani päiväkotimaailmasta tuo väistämättä oman lisänsä havaintoihini ja tulkintoihini. Pyrin tiedostamaan tämän. Toivon tutkimuksen antavan ideoita, jotka vahvistavat ja tukevat tuleviin päiväkotirakennusprojekteihin osallistuvien työtä. Varhaiskasvatusympäristön suunnittelutyön tueksi pyrin nostamaan esiin käytännön perushuomioita, jotka tukevat varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja innostavat fyysisen toimintaympäristön kehittämiseen.

## 2 PÄIVÄKOTI PEDAGOGISENA JA FYYSISENÄ VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

*Varhaiskasvatusympäristö säätelee osaltaan sitä, miten lapsilla on mahdollisuus elää lapsuuttaan. (Raittila 2011a, 62.)*

*Päiväkodit ovat merkittäviä lapsuuden ympäristöjä (Raittila 2013, 70).*

### 2.1 Varhaiskasvatusympäristö lain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määrittämänä

Varhaiskasvatuslaki (36/1973, aiemmin päivähoitolaki) ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016) määrittävät osaltaan varhaiskasvatusympäristön reunaehdot. Varhaiskasvatusta käytetään varhaiskasvatusympäristön käsitettä, kun puolestaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa puhutaan varhaiskasvatuksen oppimisympäristöstä. Lain mukaan varhaiskasvatusta järjestetään siihen tarkoitettuun tilaan, esimerkiksi päiväkodissa. Päiväkodissa tarjotaan lapselle suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa, painottaen varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 1 §.)

Varhaiskasvatuslain 5 a §:ssä vaaditaan varhaiskasvatuksen tavoitteiden saavuttamisen huomioimista tilojen suunnittelussa ja toiminnan järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen tavoitteena (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 2 a § 1–4, 8–9 mom.) on mm.

*1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia; 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä; 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa; 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;*

*8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan; 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.*

Näiden lain tavoitteiden pohjalta varhaiskasvatusympäristöltä edellytetään lasten iän (9–10 kuukauden ikäisestä 6-vuotiaaseen), kehityksen ja yksilöllisyyden huomioimista. Varhaiskasvatusympäristön tulee tukea oppimisen lisäksi lapsen kasvun ja hoivan tarpeita sekä edistää lapsen terveyttä ja hyvinvointia. Päiväkodin tiloissa lapsen tulee voida toimia lapselle tyypillisin tavoin leikkimällä, liikkumalla, taiteilemalla ja tutkimalla. Nämä edellyttävät ympäristöltä ja tiloilta monimuotoisuutta ja muunneltavuutta. Tilojen tulee olla muuntojoustavia lasten erityistarpeiden, mutta myös ryhmäkoon suhteen, koska pedagogiikkaa toteutetaan erilaisissa ja erikokoisissa ryhmissä. Toisinaan tilaa käyttää vain muutama lapsi, toisinaan isompi lapsiryhmä. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 2 a §, 3 § ja 5a§.)

Varhaiskasvatuslain 6 § mukaan varhaiskasvatusympäristön tulee olla ”kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen”. Toiminnalta ja tiloilta edellytetään eettistä vastuullisuutta, kestäväää toimintaa ja esteettömyyttä. Materiaalivalinnat, kalusteiden ja lelujen pitkäikäisyys, korjattavuus ja helppohoitoisuus ovat tärkeitä valintaperusteita. Lisäksi on huomioitava eri-ikäisten, erikokoisten (1–6-vuotiaan pituusero vaihtelee ka. 75–120 cm; ks. Kasvuseula.fi) ja kehitykseltään eritasoisten lasten mahdollisuudet osallistua täysipainoisesti toimintaan ja vaikuttaa oman ympäristönsä suunnitteluun ja muovaamiseen. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 6 §.)

Ryhmän maksimikoon (3 aikuista/ryhmä) määrittäminen antaa osaltaan tietyt reunaehdot päiväkotirakentamiselle ja tarvittaville varhaiskasvatuksen tiloille (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 5 a §). Valtioneuvoston asetus päivähoidosta määrää henkilökunnan ja lasten välisen suhdeluvun ja kertoo siten tarkemmin sallitun lasten maksimimäärän ryhmässä. Asetus huomioi lasten iän (alle 3-vuotiaita 4/aikuinen ja yli 3-vuotiaita 8/ aikuinen) ja erityistarpeen merkityksen suhdeluvussa. (Asetus lasten päivähoidosta 239/1973, 6 §.)

Sekä varhaiskasvatuslaki (36/ 1973) että varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016) esittävät varhaiskasvatuksen toteuttamiselle edellytykseksi hyvää oppimisympäristöä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa käytetään oppimisympäristön käsitettä esi- ja perusopetuksessa käytettävän käsitteistön tapaan. Laissa mainittujen määräysten ja tavoitteiden lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostuu ympäristön merkitys lasten kehityksen, oppimisen taitojen ja vuorovaikutuksen tukemisessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa huomioidaan myös tilojen ja välineiden ergonomia, ekologisuus, viihtyvyys ja esteettömyys. Fyysistä oppimisympäristöä rakennettaessa tulee kiinnittää huomiota hyvään valaistukseen, akustiikkaan, sisäilman laatuun ja siivottavuuteen. (Opetushallitus 2016, 30–31.)



Oppimisympäristö nähdään sekä fyysisenä että psyykkisenä ja sosiaalisena ulottuvuutena mukaan lukien varhaiskasvatuksen koko yhteisö ja siellä vallitsevat käytännöt. Psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallisessa oppimisympäristössä lasten kannustaminen ja rohkaiseminen ovat keskeisiä toimintamalleja välittävän ja hyväksyvän ilmapiirin saavuttamiseksi. Lapsi tuntee kuuluvansa yhdenvertaisena jäsenenä ryhmään ja hänen on hyvä olla, kun säännöt sovitaan yhdessä ja toimintatavat ovat yhteisvastuullisia. Lapsia innostetaan kertomaan, kysymään ja keskustelemaan heitä kiinnostavista asioista. Sallimalla lapsille kokeilut ja epäonnistumiset tarjotaan päiväkodissa psyykkisesti ja sosiaalisesti vahva varhaiskasvatusympäristö. (Opetushallitus 2016, 30–32.)

Lasten osallisuutta tulee toteuttaa myös oppimisympäristöjä ideoidessa ja luodessa. Lapset otetaan mukaan suunnitteluun ja heille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa heidän oman leikki- ja toimintaympäristönsä luomiseen ja kehittämiseen. Osallistamalla lapsia jo varhaiskasvatuksesta lähtien vahvistetaan heidän kykyään olla osa yhteisöä ja saada äänensä kuuluviin. Henkilökunnan tulee tunnustaa ja tunnistaa lasten taidot ja halu oppia sekä sallia lasten käyttää löytämiään uudenlaisia, innovatiivisia käyttömahdollisuuksia tilojen ja välineiden suhteen. Kaikki haasteet mitä tila ja ympäristö keholle ja aisteille mahdollistavat, innostavat lapsia aktiivisesti liikkumaan, kokemaan, ilmaisemaan ja toimimaan ryhmässä. Oppimisympäristöjen tulee tarjota lapsille vaihtoehtoja vauhdikkaasta rauhalliseen toimintaan. Lapset saavat näkyä ja kuulua oman kielensä ja kulttuurinsa rikastamana varhaiskasvatuksen ympäristöissä. (Opetushallitus 2016, 31.)

Oppimisympäristössä tulee huomioida muunneltavien ryhmätilojen tarve ja erilaisten pedagogisten opetus- ja oppimismahdollisuuksien käyttö lasten toiveiden ja yksilöllisten kehitystarpeiden mukaan. Pedagogisesti toimiva varhaiskasvatuksen työntekijä hyödyntää työssään kaikkia käytettävissä olevia tiloja ja välineitä monipuolisesti lasten ja lapsiryhmän tavoitteiden suuntaisesti. Lasten tulee saada keskittyä ja työskennellä pienryhmissä ja vertaisryhmissä opettajan ohjauksessa. Tämä edellyttää tiloilta monimuotoisuutta, joustavuutta ja muunneltavuutta tilojen arkkitehtuurin, akustikan, esteettömyyden ja kalustamisen suhteen. Jaottelu sukupuolen mukaisesti tyttöjen ja poikien leikkeihin ja leikkivälineisiin ei toteuta varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden normia tasa-arvoisesta, suvaitsevaisesta ja sukupuolisensitiivisestä toimintakulttuurista. Kiinnittämällä jo oppimisympäristöjä rakennettaessa huomio tasa-arvoista toimintakulttuuria suuntaaviin elementteihin ja tuomalla samalla esiin päiväkodissa näkyvää kulttuurista moninaisuutta ja yhteisvastuullisuutta, luodaan varhaiskasvatusympäristöstä yhdenvertaisuuteen ja toimijuuteen sitoutuvaa maailmankatso- musta ja kestävä elämäntapaa. (Opetushallitus 2016, 30–32.)

## 2.2 Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö

### 2.2.1 Pedagogiseen toimintaympäristöön vaikuttavia tekijöitä

Näkemykset hyvästä kasvatuksesta ja opetuksesta kuvataan varhaiskasvatuslain tavoitteiden ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kautta. Se millaisessa varhaiskasvatusympäristössä kasvatusta ja opetusta annetaan, riippuu pitkälti päiväkodin aikuisten näkemyksistä ja ymmärryksestä fyysisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön merkityksestä. Pääsääntöisesti päiväkodin henkilökunta määrittää millaisissa ryhmissä lapset toimivat, mihin aikaan ja missä tilassa tapahtuu mitään, millaista vuorovaikutusta ryhmissä esiintyy ja mikä on sallittua päiväkodissa ja mikä ei. Tämä kaikki vaikuttaa siihen, miten lapset saavat elää lapsuuttaan. Varhaiskasvatusympäristö muokkaantuu jatkuvasti uudelleen siellä toimivien lasten ja aikuisten vuorovaikutuksesta. Aikuisten on tärkeä tiedostaa lasten kokemukset ja näkemykset omasta ympäristöstään. (Raittila 2011a, 62.)

Raittila (2008, 16) näkee ympäristön merkityksen relationaalisena, mikä tarkoittaa kahden osapuolen, lasten ja ympäristön, kohtaamisessa syntyvää prosessia. Ympäristöä ei sellaisenaan pystytty objektiivisesti kuvaamaan tai subjektiivisten kokemusten kautta sanottamaan vaan kyse on aina pragmaattisesta (tulkinnan ja toiminnan kautta tapahtuvasta) jatkumosta ja vuorovaikutuksesta kahden tekijän kesken. Tulkintaa ei tapahdu vain lapsesta ympäristöön vaan myös ympäristö vaikuttaa lapsen tapoihin toimia ja tulkita todellisuutta. Näin tietty toimintaympäristö vaikuttaa eri tavoin eri lapseen. Lapset kykenevät näkemään ympäristön merkityksen monista eri näkökulmista ja myös uudella tavalla, poiketen aikuisten tekemistä tulkinnoista. Täten ”ympäristöstä tulee eletty paikka fyysisen todellisuuden, kulttuurin ja näiden kanssa elävien tulkitsevien lasten vuorovaikutuksessa”. (Raittila 2008, 16–21.)

Päiväkodin fyysinen tila on kiinni kontekstissaan, sillä jokaisella päiväkotiin suunnitellulla tilalla on tietty funktio varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen piirissä toimivat lapset ja aikuiset, päiväkodin toimintakulttuuri, säännöt, lait, asetukset ja arvot sekä sosiaaliset vuorovaikutussuhteet vaikuttavat osaltaan varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintaympäristön kokonaisuuteen. Osa näistä on tiedostettua ja osa voi olla tiedostamatonta. (Raittila 2013, 71–73.) Se millaiseksi pedagoginen toimintaympäristö muodostuu lasten ja aikuisten yhteisen tekemisen kautta, ei ole ennalta suunniteltavissa. Päiväkodissa pedagoginen toimintaympäristö rakentuu jatkuvasti arjen tilanteissa. Jotta tavoitteellista pedagogista toimintaa voidaan toteuttaa, tulee fyysisen tilan olla kasvattajien järjestettävissä ja muokattavissa. (Raittila & Siippainen 2017, 285.) Raittila (2013, 73) mai-

nitsee esimerkkinä päiväkodin eteistilan, joka voi lapselle näyttäytyä erilaisena kuin aikuiselle. Lapselle eteistila voi olla salaperäinen leikkitala aarteenkätkentäleikkiin, kun taas aikuiselle eteinen on vain ahdas pukemistila sisä- ja ulkotoimintojen välissä.

Varhaiskasvatuksen pedagogisessa toimintaympäristössä on tapahtunut muutoksia 2000-luvulle siirryttäessä. Pedagogisen toimintaympäristön muutokset liittyvät uusiin toimintatapoihin, joita varhaiskasvatuksessa on alettu toteuttaa, kuten siirtyminen pienryhmätoimintaan, parityöskentelyyn ja leikkialue-toimintaan. Pienryhmätoiminta ja parityöskentely ovat nousseet 2010-luvulla uudeksi pedagogiseksi suunnaksi varhaiskasvatustyössä. Pienryhmätoiminnasta on puhuttu varhaiskasvatuksen yhteydessä jo kauan, mutta vasta nyt toiminta näyttäisi vakiinnuttaneen pysyvämmiin paikkansa päiväkodin arjen käytännöissä suunnitelmallisena ja tavoitteellisena menetelmänä järjestää lapsiryhmien toimintaa. Parityöskentely tukee pienryhmätoimintaa siten, että aiemmin kiinteästi kolmen työntekijän kasvattajatiimistä on siirrytty parityöskentelymalliin. Nämä molemmat työskentelytavat ovat muokanneet myös varhaiskasvatuksen toimintaympäristöjä, niin fyysisiä tilajärjestelyjä kuin pedagogisia ratkaisuja. (Raittila 2013, 69–70, 74–75.)

Leikkialuepedagogiikka on varhaiskasvatuksen pedagoginen malli, jossa tilat on jaettu erilaisiin leikkialueisiin ja lapset saavat joko itse tai aikuisen tukemana valita vapaan leikin aikana mieleisen toimintapisteen. Pedagogisen toimintaympäristön järjestämiseen vaikuttavat varhaiskasvatustyön organisointitavat (pienryhmä-, parityöskentely- ja leikkialuepedagogiikka) lisäävät päiväkodin työntekijöiden mukaan tilojen tarkoituksenmukaisempaa käyttöä, lasten osallistumista, palvelun joustavuutta, lasten liikkuvuutta yli ryhmärajojen ja arkkitehtuurin tukea pedagogisille linjauksille. Etuna mainitaan myös irtautuminen tiukasta ryhmäajattelusta, jolloin fyysiset ryhmän käytössä olevat tilat eivät enää ole pelkästään tietyn ryhmän käytössä vaan koko päiväkotia avautuu kaikkien sen toimijoiden käyttöön laajemmin ja siten myös mahdollistaa toimintojen monipuolistumisen – jokaiselle tilalle luodaan oma funktio. (Raittila 2013, 76–87.)

Rutanen (2013, 95) on tutkinut alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä. Tarkastellessaan päiväkotiryhmän tilan käyttöä Rutanen havainnoi lasten ja aikuisten toimintaa tilassa. Hän kiinnitti huomiota fyysisestä ympäristöstä enemmän sosiaaliseen ympäristöön; lasten ja aikuisten kanssakäymisen mahdollisuuteen vs. rajoitteisiin, tilan monipuolisuuteen ja houkuttelevuuteen sekä tilan tarkoitukseen, ”millaiseen toimintaan tila kutsuu”. Rutanen korostaa lasten ja aikuisten vuorovaikutuksessa syntyvää sosiaalista tilaa ja fyysisen tilan vaikutusta siihen. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä keskeisempää on aikuisen ohjauksen, läsnäolon, sylin ja vuorovaikutuksen tuen mahdollistaminen varhaiskasvatuksen eri tiloissa. Lattialla toimiminen, mukavien istuin-

soppien ja sylipaikkojen tarjoaminen avaavat pienelle konttaavallekin lapselle pääsyn aikuisen lähelle. Leikki- ja toiminta-alueiden välillä tulee lapsella olla yhteys oman ryhmän aikuiseen vähintään katsekontaktin avulla, jolloin avoin, esteetön näkyvyys eri tilojen välillä on tärkeää. Tämä voidaan saavuttaa esim. jakamalla isoa tilaa pienempiin toiminta-alueisiin matalilla sermeillä ja kaapistoilla tai suunnittelemalla lasipintaisia näköyhteyksiä eri huoneiden välille. (Rutanen 2013, 95–97, 102–104.)

Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta rajataan helposti päiväkodin sisällä vain tiettyyn tilaan tietylle lapsiryhmälle tarkoitetuksi tai aikataulutetaan tilan käyttöä päiväkodin yleisissä, kaikille tarkoitetuissa tiloissa, jolloin sen saatavuus yksilön näkökulmasta heikkenee. Aikataulut ja kirjautetut viikko-ohjelmat luovat pedagogiselle toiminnalle ja toimintaympäristölle omat reunaehdot. Rutanen (2013, 98) haastaa kasvattajat pohtimaan voisivatko lapset liikkua laajemmin, yli ryhmärajojen päiväkodissa ja onko yleisten tilojen käyttömahdollisuus aina kiinni ennalta sovituissa aikatauluissa vai voisivatko lapset vaikuttaa niihin. (Rutanen 2013, 97–98.) Uudenlainen tilan käyttö on tähän mennessä näkynyt erityisesti joustavuuden vaatimuksen lisääntymisenä varhaiskasvatuksessa (joustavat lapsiryhmät, joustavat ryhmätilat, henkilökunnan joustava työskentely eri ryhmissä) (Raattila & Siippainen 2017, 292).

Päiväkotiarjessa lapsiryhmä toimii välillä koko ryhmänä ja välillä lapset jakaantuvat pienempiin ryhmiin. Siirtymistilanteita on päivän aikana paljon mm. ulkoiluun, ruokailuun, pienryhmätöimintaan ja lepoaikaan mentäessä. Siirtymiset tapahtuvat pääsääntöisesti pienemmissä kokoonpanoissa, mutta vaativat aina aikuisen ohjausta tai isommilla lapsilla vähintään katsekontaktin mahdollisuutta. (Rutanen 2013, 100.) Siirtymistilanteiden runsas toistuvuus varhaiskasvatuksessa on syytä huomioida päiväkodin tilasuunnittelussa erityisesti kulkureittien ja valvottavuuden sekä eteis- ja wc-tilojen sijoittelun osalta.

Leikkiympäristön merkitys varhaiskasvatuksessa korostuu leikin ollessa alle kouluikäisen lapsen kehityksen ja oppimisen näkökulmasta keskeisin oppimismenetelmä. Lapsi itse valitsee parhaan hetken ja paikan leikilleen. Leikille tulee suunnitella luovuutta ja mielikuvitusta ruokkiva toimintaympäristö, jossa lapsen on turvallista keksiä ja kokeilla uusia asioita yhdessä toisten lasten kanssa. (Manninen ym. 2007, 94–97.) Varhaiskasvatuksen ympäristöön liittyy siten myös tavaroille, leluille ja omille vaatteille merkityt paikat ja eri leikkien erottaminen toisistaan erillisiin leikkipisteisiin teemojen mukaan (kotileikki, rakenteluleikki, automatto, kirjanurkkaus jne.). Kaikki nämä edellyttävät varhaiskasvatuksen pedagogiselta toimintaympäristöltä tiettyjä ominaisuuksia kuten lasten osallisuuden lisäämistä tuomalla lokerikkoja ja hyllytilaa lasten tasolle ja tarjoamalla henkilökohtaiset

naulakkopaikat sekä pienryhmätoiminnan ja leikkialuepedagogiikan tukemista suunnittelemalla pieniä leikkitiloja tai rajaamalla isoja leikkihuoneita pienempiin leikkialueisiin tai -nurkkauksiin. (Rutanen 2013, 98–102, 105.)

Nykypedagogiikan mukaan lapset kasvatetaan omaehtoisiksi toimijoiksi, jotka ovat mukana vaikuttamassa omaan elämäänsä ja meidän yhteisiin asioihin (Lipponen, Kumpulainen & Hilppö 2013, 160–161). Lapsilähtöisyys ja lasten osallistaminen ovat varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa toteuttavia keskeisiä elementtejä. Täten myös varhaiskasvatuksen toimintaympäristön rakentaminen tulisi perustua näille periaatteille. Samalla toimintaympäristö kertoo vallitsevasta kasvatus- ja oppimiskäsityksestä. Saako lapsi olla tilassa aktiivinen toimija ja vaikuttaja vai onko lapsen rooli passiivinen tiedon vastaanottaja? Oppivatko lapset itsenäisesti vai vuorovaikutuksessa toistensa kanssa? Miten tilan tavarat ja kalusteiden asettelu tukevat vallitsevaa lapsinäkemystä ja kasvatuskäsitystä? Mitkä päiväkodin tilat ovat lasten saavutettavissa? (Raittila 2011a, 65.) Lasten tulee pystyä vaikuttamaan tilaan ja siinä toimimiseen ja tilan tulee puolestaan mahdollistaa lasten liikkuminen ja tutkiminen. Myös kasvattajat odottavat, että opetuksen apuna ja pedagogiikan tukena voi käyttää erilaista materiaalia ja eri kokoista välineistö riippumatta tilan koosta. (Raittila & Siippainen 2017, 286–290.)

Varhaiskasvatuksen pedagogiikalle ominaista on sen moninaisuus. Lapsia halutaan kasvattaa turvallisessa toimintaympäristössä mutta rajoja ja esteitä ei saa olla liikaa toiminnan toteuttamiselle tai lasten keskinäiselle vuorovaikutukselle, jotta lasten taidot pääsevät kehittymään. Oleellista on huomioida lasten aloitteet, pitää henkilökunnan asenteet ja käsitykset pedagogiikasta ajan tasalla sekä mahdollistaa tilajärjestelyin lasten keskinäisen vuorovaikutuksen havainnointi, ohjaus ja erilaiset toiminnot. Päiväkodin toimintaympäristö on lapsille paikka, jossa opitaan ja opetellaan ihmisyyteisössä ja kulttuurissa toimimista. (Raittila 2013, 91, 110–111.)

## 2.2.2 Toimivan oppimisympäristön elementtejä

*Hyvä ympäristö on määritelty usein sen mukaan, antaako se aikuisten arvion mukaan lapsille mahdollisuuden kasvaa ja kehittyä suotuisasti ja turvassa. (Raittila 2008, 42.)*

Aiempaa tutkimusta päiväkodin tiloista ja niiden käytöstä varhaiskasvatuksen pedagogiikan näkökulmasta on jonkin verran saatavilla. Raittila (2013; 2012; 2011a; 2011b; 2009; 2008) on tutkinut mm. lapsen ja kaupunkiympäristön kohtaamista ja varhaiskasvatuksen pedagogisia toimintaympäristöjä. Lisäksi on paljon tutkittu ja kirjoitettu koulujen oppimisympäristöistä, mm. Piispasen väitöstudiotutkimus Hyvä oppimisympäristö – Oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvyyskäsitysten kohtaa-

minen peruskoulussa (2008) ja Nuikkisen väitöstutkimus Koulurakennus ja hyvinvointi (2009). Varsinaisesti varhaiskasvatuksen fyysisestä toimintaympäristöstä tutkimusta on tehty Suomessa vähän, ja siksi varhaiskasvatuksen ääni ei ole päässyt kuuluville päiväkotirakentamisessa vaan se on ollut lähinnä arkkitehtien valtakuntaa.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014a) ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014b) sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016) kiinnitetään kaikissa huomiota oppimisympäristöön ja sen jatkuvaan kehittämiseen. Oppimisympäristöjen määrittelystä käy ilmi yhteiskunnan tarpeet ja näkemys lapsesta ja oppimisesta. Lapsi nähdään kaikissa suunnitelmissa aktiivisena toimijana ja keskeisenä vaikuttajana oman oppimisensa suhteen. Näiden kolmen opetussuunnitelman oppimisympäristökäsitteet ovat keskenään johdonmukaiset ja toisiaan tukevat. (Opetushallitus 2014b, 29; Opetushallitus 2014a, 24; Opetushallitus 2016, 31-32.)

Opetussuunnitelmat korostavat oppimisympäristön välillistä vaikutusta lapsen/ oppilaan oppimisen tukena ja mahdollistajana. Päiväkotien ja koulujen tulee mm. tarjota monipuolisia tiloja erilaisille toimijoille, eri kokoisille ryhmille, eri ikäisille käyttäjille ja erilaisten pedagogisten sisältöjen ja menetelmien toteuttamiselle. Myös yhteisöllisyyden vahvistamista tulee tukea oppimisympäristön suunnittelulla. Tavoitteena on lisätä kohtaamisia tilassa toimijoiden kesken, avata tiloja yhteiseen käyttöön ja antaa lapsille vaikutusmahdollisuus ottamalla heidät mukaan oppimisympäristöjen suunnitteluun ja arviointiin. Oppimisympäristöille asetetaan suunnitelmissa konkreettisiakin tavoitteita kuten kielen ja kulttuurin moninaisuuden näkymisen vaatimus ja lasten töiden esille pano. Lapsen valinnan vapaus korostuu opetussuunnitelmissa. (Opetushallitus 2014b, 29; Opetushallitus 2014a, 24; Opetushallitus 2016, 31-32.)

*Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä. (Opetushallitus 2016, 31.)*

Oppimisympäristöjen erilaista hyödyntämistä voidaan tarkastella eri näkökulmista kuten fyysisestä, sosiaalisesta, teknisestä, paikallisesta ja didaktisesta näkökulmasta (Manninen ym. 2007, 36–37). Manninen ym. (2007, 38) katsovat fyysisen oppimisympäristön muodostuvan rakennuksesta ja tilaratkaisista, jolloin lähtökohtana on arkkitehtuuri, tilasuunnittelu, sisustussuunnittelu ja ergonomia. Sosiaaliseen ympäristöön liitetään oppimisympäristöissä tapahtuva vuorovaikutus, jota voidaan tukea mm. tuolien ja pöytien asettelulla ja sijainnilla siten, että ne tukevat ryhmäytymistä ja eri-ikäisten lasten kohtaamisia (Manninen ym. 2007, 38, 65–68).

Tekninen oppimisympäristö on saanut viime vuosina paljon huomiota ja opetussuunnitelmien nostaessa monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologiaosaamisen keskeisiksi opeteltaviksi taidoiksi, nousevat jatkossakin tekniset opetusvälineet ja TVT:n opetuskäyttö oppimisen tukena näkyväksi osaksi monimutkaistuvaa oppimisympäristöä (Manninen ym. 2007, 73–74; ks. myös Opetushallitus 2014a, 18; Opetushallitus 2014b, 22–23; Opetushallitus 2016, 23–24). Paikallisella oppimisympäristöllä tarkoitetaan päiväkotirakennuksen ulkopuolista oppimisympäristöä, esimerkiksi piha, puistot, lähimetsä, rakennettu kaupunkiympäristö ja erilaiset tutustumiskohteet kuten koulu, kirjasto, teatteri ja museot. Didaktinen näkökulma korostaa oppimisympäristöä oppimisen näkökulmasta pohtimalla, miten opetusta tuetaan parhaiten oppimisympäristöä muokkaamalla ja kehittämällä. Tämä näkökulma vaatii opetusmenetelmien ja oppimisen näkemysten tiedostamista ja pedagogista osaamista. (Manninen ym. 2007, 36, 41.)

Tutkiessaan peruskoulussa oppilaiden, vanhempien ja opettajien käsityksiä hyvästä oppimisympäristöstä Piispasen (2008, 194) keskeiseksi tulokseksi nousi fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen hyvä olo, joka koettiin lähtökohdaksi turvalliselle oppimiselle. Kun oppimisympäristö on turvallinen fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti, on koulun toimijoiden, oppilaiden ja opettajien, helppo toimia vuorovaikutuksessa kaikkia sen jäseniä arvostaen ja oppimista tukien ja edistäen. Koulun hyvä oppimisympäristö antaa oppilaille kokemuksen tulevaisuutta varten olemalla eheyttävä paikka, jossa kaikkia parhaimmillaan kohdellaan tasa-arvoisesti. (Piispanen 2008, 194–195.)

Piispasen (2008, 195) mukaan oppimisympäristö muuttuu jatkuvasti. Muutos vaatii keskustelua yhteisten päämäärien löytämiseksi, jotta kaikki osapuolet tulevat kuulluksi ja epätietoisuus tavoitteiden ja oppimisedellytysten ympäriltä hälvenevät. Lisäksi Piispanen (2008, 197) toteaa, että on mahdotonta antaa vain yhtä oppimisympäristön mallia, koska jokainen koulu sen käyttäjiineen ja ympäristöineen on ainutlaatuinen eikä siten valmista mallia täydellisestä koulusta ole annettavissa. Toimivan, lasta tukevan oppimisympäristön elementtejä on kuitenkin löydettävissä ja niitä on useita. Monipuolisen turvallisuuden lisäksi toimiva oppimisympäristö on ilmapiiriltään elämää ja ihmissuhteita kunnioittava ja kestävä elämäntapaan kannustava. Tilavat ja viihtyisät tilat niin oppilaiden, opettajien kuin muidenkin koulun käyttäjien näkökulmasta ovat fyysiselle oppimisympäristölle tärkeitä. Tiloilta edellytetään monipuolisuutta, muunneltavuutta, ergonomisuutta, lapsilähtöisyyttä, kodikkuutta ja nykyaikaisuutta. (Piispanen 2008, 197–198.)

Nykyisten esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta korostaisiin lapsilähtöisyyden sijaan toimijuutta, lasten ja oppilaiden mahdollisuutta vaikuttaa käyttämässään tiloissa, itse suunnitella ja toteuttaa tiloja tarpeidensa ja viihtyvyytensä mukaan siten, että tilat houkuttelevat toimintaan ja kannustavat vastuun ottamiseen omasta oppimisesta.

Kodinomaisuuden sijaan korostaisin oppimisympäristön viihtyvyyttä, hygieenisyyttä ja siivottavuutta useiden sisäilmaongelmaisten päiväkotij- ja koulurakennusten olemassa olostajohdun (Turunen 2014; Koivu 2015; Friman 2016; Manner 2017). Hyvän sisäilman vaikutus myös oppimistuloksiin on nähtävissä (Manninen ym. 2007, 64).

Pedagogisesta näkökulmasta katsottuna huomioitavia oppimisympäristön elementtejä ovat vallitseva oppimiskäsitys, erilaisten ja eri-ikäisten oppilaiden oppimistavat sekä toimintaan ja yhteistyöhön mahdollistavat sisä- ja ulkotilat sekä välineet. Sosiaalisen oppimisympäristön elementtejä ovat yhteistyön ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksien lisääminen, teknisen osaamisen tasavertainen mahdollistaminen ja verkostoitumisen tukeminen. Pienryhmätoiminnan huomioiminen ja eri-ikäisille ihmisille (eri sukupolville) käyttöön tarkoitettujen yhteisten tilojen ja joustavuuden tarjoaminen ovat Piispanen (2008, 198) mukaan hyvän oppimisympäristön elementtejä. Psyykkisestä näkökulmasta katsottuna keskeinen elementti on hyvä ilmapiiri, joka muodostuu innostavan, toiminnallisen ja kannustavan toimintakulttuurin avulla. (Piispanen 2008, 198.)

Toimivalta oppimisympäristöltä edellytetään usein yhteisöllisyyden tukemisen ja vahvistamisen ominaisuuksia. Koivula (2010, 149–150) havaitsi tutkiessaan päiväkodin lapsiryhmää, että fyysinen tila voi olla lapsiryhmän yhteisöllisyyden ja yhteisöllisen oppimisen esteenä. Melussa ja ahauudessa on vaikea toteuttaa ryhmäytymistä ja luoda yhteisöllisyyden ilmapiiriä. Pienissä tiloissa lasten keskinäiselle leikille ei ole riittävästi tilaa eikä paikkoja rauhalliselle keskustelulle. Toisaalta tutkimuksessa havaittiin liian ison tilan luovan levottomuutta, erityisesti jos leikki- ja toimintapisteet eivät houkutelleet lapsia keskittymään leikin äärelle vaan lapset vaelisivat ympäri tilaa kiinnittymättä yhteiseen leikkiin ja sen kehittämiseen. (Koivula 2010, 149–150).

Yhteiskunnan odotukset vaikuttavat toimintaympäristöjen suunnitteluun. Toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten taustalta löytyy yhteyksiä mm. valtakunnalliseen koulutus- ja kulttuuripolitiikkaan, rakennus-, arkkitehtuuri- ja rakennusperintöpolitiikkaan, rikosentorjuntaan, kansainvälisiin suosituksiin ja tutkimustuloksiin. Oppimisessa vallitseva pedagogiikka ja oppimiskäsitys muuttuvat yhteiskunnan muutosten mukaan ja asettavat koulun toimintaympäristölle muutostarpeita. Tästä huolimatta koulu on muuttunut varsin vähän peruseriaatteiltaan ja toimintaympäristöltään. (Nuikkinen 2009, 48–52.)

Nuikkinen (2009, 88) tuo esiin rakentamiseen liittyvän lainsäädännön ja moninaisten ohjeistusten lisäksi arkkitehtonisen näkökulman. Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittinen ohjelma opastaa arkkitehtuurin klassisen määrittelyn mukaisesti käyttökelpoiseen, kestäväan ja kauneutta panostavaan suunnitteluun ja rakentamiseen. Edellytyksenä aikaan saada toimivia, viihtyisiä ja ekologisesti



kestäviä julkisia rakennuksia, jotka edustavat korkeatasoista arkkitehtuuria tietyssä ajassa ja paikassa. (Opetusministeriö 1998, 5.)

Toimivan oppimisympäristön elementtejä ovat joustavat ja monipuoliset rakenteelliset ratkaisut, jotka mahdollistavat erilaiset työskentelytavat ja vuorovaikutustilanteet. Oppimisympäristön tulee olla houkutteleva, tutkivaan oppimiseen mahdollistava ja oppimista monipuolisesti tukeva tila, joka vahvistaa oppilaan ja henkilökunnan hyvinvointia, vaalii kestävästä kehitystä ja antaa toiminnalle riittävän kokoiset puitteet. Viihtyisyyden lisäksi oppimisympäristöltä edellytetään turvallisuutta ja terveellisyttä. Koulurakennuksilta toivotaan usein myös monipuolisuutta toimia alueen toimintajaj ja kulttuurikeskuksena. Rakennus, fyysiset tilat ja pedagogiset järjestelyt eivät kuitenkaan suoraan vaikuta oppimiseen, vaan välillisesti. (Nuikkinen 2009, 94–95.) Manninen ym. (2007, 63) toteavat, että riittävää tietoa oppimista tukevista tiloista ja tilan fyysisistä elementeistä ei ole koulu- eikä varhaiskasvatusrakennusten suunnittelijoille tai rakentajille vielä tarjolla.

### 2.2.3 Muuttuvat oppimisympäristöt ja TVT

Puhuttaessa muuttuvista oppimisympäristöistä tarkoitetaan lähinnä teknologian ja tietoteknisten laitteistojen tuomaa muutosta opetuksessa ja oppimisvälineissä. Usein myös tutkimustieto tai koulutusohjelmat käyttävät käsitettä muuttuva oppimisympäristö tarkoittamaan uuden teknologian tuomista opetukseen. Korhonen ja Koivisto (2007, 59) nostavat artikkelissaan Muuttuvat oppimisympäristöt ja yliopisto-opettajan asiantuntijuus keskiöön tietoteknistymisen merkityksen oppimis- ja opetusympäristöjen muutoksessa. Yliopisto-opettajilta edellytetään monipuolista osaamista tieto- ja viestintätekniikassa ja pedagogista näkemystä TVT:n ja verkko-opetuksen käyttötavoista. Termillä ”medioituva toimintaympäristö” kuvataan tietoteknisten laitteiden lisääntymistä opetuksessa, jossa opettajat joutuvat toimimaan yhä enemmän ja nopeammin muuttuvien medialaitteiden, -ohjelmien ja -sisältöjen keskellä. (Korhonen & Koivisto, 2007, 59.) Mitään suoraa yhteyttä opetustilaan tuotavan teknologian lisäämisen vaikutuksella oppimistulosten paranemiseen ei ole tutkimustulosten kautta nähtävissä. Edelleen vaaditaan vahvaa pedagogisten menetelmien ja toimintatapojen kehittämistä sekä laadullisia parannuksia niin opetukseen kuin ohjaukseen. (Korhonen 2007, 11.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) linjaavat monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologian osaamisen yhdeksi laaja-alaisen osaamisen osa-alueeksi. Osaamisella tarkoitetaan tiedon ja taidon lisäksi kykyä käyttää teknisiä välineitä sekä arvojen, asenteiden ja tahdon merkitystä uuden oppimiselle. Monilukutaito on erilaisten viestien ja ympäristön tulkintaa. Audiovisuaalisessa ja digitaalisessa muodossa olevat kuvat ja tekstit voivat toimia erinomaisesti varhaiskasvatuksessa

lasten ajattelun ja oppimisen tukena. Aikuisen on tärkeä välittää lapsille omalla asenteellaan ja mallillaan hyväksyntää ja innostusta teknisiä laitteita ja uusia innovaatioita kohtaan. (Opetushallitus 2016, 23–24.)

*Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. (Opetushallitus 2016, 32.)*

Tieto- ja viestintäteknologian näkyminen päiväkodin arjessa ja lasten kanssa toimiessa on tätä päivää. Lasten kanssa yhdessä voidaan oppia uusia toimintatapoja ja ottaa rohkeasti kokeiltavaksi uusia teknologiaa, laitteistoja ja ohjelmistoja. TVT:tä hyväksi käyttäen tulee varhaiskasvatusympäristöön tuoda elementtejä, jotka innostavat lapsia oppimaan ja tuottamaan sähköisessä muodossa olevia esityksiä, luovia ja omintakeisia vaihtoehtoja aiempien tuttujen toimintavälineiden ja -menetelmien rinnalle. (Opetushallitus 2016, 24.)

Suomalaisten lasten mediabarometri -tutkimus (Suoninen 2014, 70) vuodelta 2013 osoittaa pienten lasten (0–8 -vuotiaat) räjähdysmäisesti lisääntyneen internetpalvelujen käytön 2010-luvun alussa. Aiempi vastaava tutkimus vuodelta 2010 osoitti vajaan 50 prosenttia lapsista käyttäneen internetpalveluja, kun kolme vuotta myöhemmin luku oli yli 90 prosenttia. Samalla tutkimuksesta käy ilmi käytön aloitusten aikaistuminen. Jo alle 2-vuotiaat katsovat internetistä kuvaohjelmia kuten YouTube -videoita ja nettipelaaminen aloitetaan 3–4 -vuoden iässä. Lähes jokainen yli 5-vuotias pelaa digitaalisia pelejä sukupuoleen katsomatta. (Suoninen 2014, 70–71, 75.) Lasten digitaalisen median käytössä on tapahtunut niin suuri kasvu, että on paikallaan todeta sen kuuluvan kiinteänä osana pienten lasten nykymaailmaan. Median monimuotoisuus on nykyään niin laaja ja vaikuttava, että voidaan puhua yksittäisten medioiden sijaan mediaympäristöstä sisällyttäen siihen niin perinteiset mediat (radio, musiikki, kirjat) kuin kaikki digitaalisetkin mediat (Mustola & Rissanen 2017, 308).

Lasten maailmaan kuuluu monenlaista mediaa eikä varhaiskasvatus voi olla tätä huomioimatta. Varhaiskasvatuksen mediaympäristöt ovat opetussuunnitelman tavoitteista huolimatta vielä kovin suppeat, vaikka mahdollisuuksia on tarjolla valtavasti. Lasten olemassa olevia taitoja tulee tukea digitaalisten medioiden käyttäjinä, mutta myös niiden tuottajina. Tietämys ja ymmärrys mediaa kohtaan lisääntyy, kun lapset pääsevät itse tekemään mediasisältöjä. (Mustola & Rissanen 2017, 312–314.) Oppimista tukevat ja monipuolistavat mm. erilaiset digitaaliset oppimispelit, virtuaalitilat (mm. museoista), verkkosivustot (verkkopohjaiset oppimisympäristöt), hypermedia, vuorovaikutuskanavat (kuten Chat, Skype, blogit) ja erilaiset langattomat mobiililaitteet (mobiilit oppimisympäristöt). Oppimisen tuen lisäksi teknologialla on saavutettu tiedonhaun yksinkertaisuus, autenttisuus

ja yhteydenpidon helppous ulkopuolisten tahojen kanssa. Oppimisympäristöt ovat selvästi uudistuneet, monimutkaistuneet ja teknistyneet TVT:n myötä ja vaativat siksi jatkuvaa ajan tasalla pysymistä ja laitteiden uusimista. (Manninen ym. 2007, 34–35, 74–76, 79–81, 84–85.)

#### 2.2.4 Piha, luonto ja lähiympäristö osana päiväkodin toimintaympäristöä

*Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina. (Opetushallitus 2016, 32.)*

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016, 32) mukaan varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat myös päiväkodin piha- ja lähialue luontoineen ja rakennettuine ympäristöineen. Lasten leikille, tutkimiselle ja liikkumiselle nämä tarjoavat erinomaiset puitteet. Varhaiskasvatuksessa leikkimiseen ja liikkumiseen suunniteltua piha-aluetta ja lähiympäristöä voidaan käyttää päivittäin oppimista tukevana toimintaympäristönä. (Manninen ym. 2007, 93.)

Kuten aiemmin jo mainittiin, ympäristö vaikuttaa lapseen ja lapsi ympäristöön kaiken aikaa (relationaalinen prosessi). Lasten retket puistoissa ja kaupunkiympäristössä sekä päiväkodin pihat tekevät näkyväksi sen, miten aikuisten suunnitelmista ja kulttuurisesti muodostuneista käsityksistä huolimatta lapset kykenevät muovaamaan käyttämäänsä ympäristöä mielikuvituksensa ja tarpeidensa mukaisesti. Lapset määrittelevät käyttämänsä ympäristön yhä uudelleen. Samalla kun lapset itse osallistuvat ympäristönsä määrittelyyn, he vaikuttavat aktiivisesti siinä toimimiseen. Tärkeää lapsille on saada toimia yhdessä. (Raittila 2008, 30–31, 47, 155.)

Päiväkodin piha on yksi lasten toimintaympäristöistä, josta lapset tekevät mielikuvituksensa ja luovuutensa ansiosta mieluisan ja päivittäin muuntuvan leikkiympäristön tulkintansa kautta. Päiväkodin pihasta tulee päiväkodin piha vasta kun lapset ovat siellä toimimassa, koska fyysiset puitteet saavat merkityksensä vasta kun lapsi tulkitsee ympäristöään. Raittila (2009, 230) käyttää esimerkkinä päiväkodin pihassa olevia pensaita, jotka saavat uuden merkityksen, kun lapset käyttävät niitä ryömimis- ja pujotteluratana. Lasten tulkinta ympäristöstä muuttaa pihapensaiden fyysistä merkitystä ja käyttöä. Valitettavasti aikuiset ja päiväkotipihojen suunnittelijat eivät pidä ulkoalueita oppimisen kannalta tärkeinä paikkoina. Suunnitteluun mukaan tulisi saada lapset ja heidän huomionsa lähiympäristön rikastavasta merkityksestä oppimiselle; mikä on lasten silmien tasolla ja siksi kiinnostaa heitä, mikä mahdollisuus on valita omia reittejä ja koloja eikä ennakolta suunniteltuja välineitä ja paikkoja, millaista toimintaa ympäristössä voi toteuttaa ja mitä haasteita se asettaa lasten kykyjen ja taitojen testaamiselle. (Raittila 2009, 229–248.)

Luonto ja metsä toimivat erinomaisena varhaiskasvatusympäristönä lapsille. Kaiken varhaiskasvatuksen toiminnan voi halutessaan siirtää ulos luontoon (ks. Luontopäiväkotit Halinaperot, viitattu 24.4.2017). Metsä on monelle kaupungissa asuvalle lapselle vieras toimintaympäristö, jossa oppimista tapahtuu leikin, liikkumisen, kokeilun ja tutkimisen kautta. Metsässä eivät virikkeet lopu, vaan se haastaa lapset toimimaan ja kokeilemaan taitojaan ja rajojaan. (Manninen ym. 2007, 98–100.)

*Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. (Opetushallitus 2016, 32)*

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) nostavat esiin myös muut mahdolliset retkien kautta toteutettavat oppimisympäristöt oppimiskokemusten tarjoajiksi. Oppimisen sisältöjä voidaan tukea monien eri yhteistyötahojen avulla (museot, teatteri, tapahtumat), mutta oppimisympäristöksi kelpaavia ne ovat vasta kun niihin on sisällytetty elementtejä ohjaamaan oppimista, esimerkiksi draaman tai multimedian avulla. Kirjasto kirjoineen on pelkkä tiedonlähde, mutta kun siellä mahdollistuu vuorovaikutteisuus, muuttuu tila oppimisympäristöksi. Kirjastoihin on viime vuosina lisätty mm. opetustiloja, multimediaa ja ryhmätyöpaikkoja. (Manninen ym. 100–103.)

## 2.3 Päiväkotien rakentaminen ja tilojen suunnittelu

*Käyttökelpoista, kestävää, kaunista. Näistä arvoista arkkitehtuuri luo kulttuuria. Rakennetusta ympäristöstä nähdään, mitä yhteiskunnassa on eri aikoina arvostettu. Tämän päivän arvot näkyvät myös huomenna. Juuri siksi arkkitehtuuri on niin tärkeä ja mielenkiintoista. (Opetusministeriö 1998, 3.)*

Päiväkotien suunnitteluun löytyy valtakunnallisesti käytettävät ohjeet Rakennustieto RT 96-11003 Päiväkotien suunnitteluohjeet (2010). Ohjeet huomioivat lainsäädännön vaateet varhaiskasvatuksen kasvatustavoitteista ja henkilöstömitoituksesta. RT-ohjekortti on tarkoitettu päiväkotirakentamisen avuksi mm. tarveselvitys- ja hankesuunnitteluvaiheessa hankkeen tavoitteiden määrittämiseen ja rakennussuunnittelun pohjaksi eri osapuolille. (Rakennustieto 2010, 1.) Kunnilta löytyy myös omia päiväkotien suunnitteluohjeita, joista käy ilmi mm. tilavarusteet ja minimivaatimukset tilaratkaisuille (liite 2). Seuraavaksi esittelen päiväkotirakentamisen historiaa Suomessa ja tarkastelen valtion normiohjauksen merkitystä päiväkotien kehitykseen. Tämän jälkeen tarkastelen lähemmin päiväkotitilojen suunnittelua ja siihen liittyvää ohjeistusta. Lopuksi nostan esiin varhaiskasvatusympäristössä huomioitavia turvallisuusasioita.

### 2.3.1 Päiväkotirakentamisen historia Suomessa

Päiväkotirakentamisen suunnittelun historia on lyhyt johtuen varhaiskasvatusjärjestelmän historian lyhyydestä (Rakennustieto 2010, 1). Jo varhaisessa lastentarhatyössä korostettiin turvallisen ja lapsen kehitystä tukevan kasvuympäristön merkitystä. Suomessa ensimmäiset päiväkodit (aiemmin lastentarha ja lastenseimi) perustettiin vaatimattomiin vuokrahuoneistoihin tai yhdistysten kokoustiloihin. Hanna Rothmanin (1856–1920) vuonna 1888 perustama ensimmäinen kansanlastentarha, Helsingin Fröbel-laitos (Fröbel-anstalt i Helsingfors), toimi köyhällä työväestön asutusalueella Lapinlahdenkadulla sijaitsevassa huoneistossa. Kalustus oli yksinkertainen (vain muutama puupenkki, kaappeja, pöytiä, vaatenaulakoita) ja peseytymistilat olivat puutteelliset. Ympäristöltä haluttiin kodinomaisuutta ja sen tuli mahdollistaa lasta monipuolisesti kehittävän toiminnan kuten käytännön töiden, leikin, askartelun, voimistelun ja musiikkikasvatuksen toteuttaminen. (Hänninen & Valli 1986, 62–67.)

Vuonna 1890 Helsingin silloiselle esikaupunkialueelle Sörnäisiin Hanna Rothman perusti toisen kansanlastentarhansa ahtaaseen vuokrakasarmiin, jossa oli tilaa kahden huoneen ja kahden keittiön verran. Toisesta keittiöstä tehtiin eteinen ja kylmäkomerosta opettajainhuone. Kasvavan tarpeen vuoksi Sörnäisten kansanlastentarha siirtyi jo seuraavana vuonna Sörnäisten Kansankodin tiloihin, josta se sai käyttöönsä salin, kolme osastohuonetta, opettajainhuoneen ja keittiön. Tiloja käytettiin iltaisin muuhun tarkoitukseen. Lisätilaa vuokrattiin, kun lapsimäärät kasvoivat. Suurimmillaan Sörnäisten kansanlastentarhassa oli 202 lasta. (Hänninen & Valli 1986, 70–72.)

Ensimmäinen oma, kansanlastentarhaksi tarkoituksenmukaisesti suunniteltu ja ”Eget hem för Sörnäs folkbarntädgård – Oma koti Sörnäisten kansanlastentarhalle” -yhdistyksen keräysvaroin ja valtion myöntämän lainan turvin rakennettu Ebeneserkoti vihittiin käyttöön vuonna 1908. Nelikerroksisessa rakennuksessa toimi aluksi sekä lastentarha että lastentarhanopettajaseminaari. Tilojen suunnittelussa oli huomioitu lastentarhan tarpeet ja ne tarjosivat toiminnalle ”aurinkoiset, ilmat huoneet”. Erityisesti oli kiinnitetty huomiota siihen, että rakennus tarjosi käytännölliset, toimivat ja lasten terveyttä ja hyvinvointia edistävät puitteet lastentarhatyölle ja ”lapsuuteen iloa tuovan kasvu-ympäristön”. Ebeneserkoti oli iso laitos, jossa toimi päivittäin noin 300 lasta ja aikuista. Tilat oli jaettu lasten äidinkielen (suomi/ ruotsi) ja ikäkausien mukaan. Ebeneserkodista löytyi oma sali ja erillinen leikkihuone, lisäksi osastoilla oli pienet ”nukkenurkat” leikin tärkeyttä korostamassa. Jallalliset hiekkalaatikot seisoivat aulatiloissa tarkoitettuna kaikkien lapsiryhmien päivittäiseen käyttöön. Isompia sisäleikkivälineitä olivat keinohevoseset. Pihassa oli ulkoleikkivälineinä hiekkalaatikko ja pitkä lautakeinu sekä oma puutarha, jossa lapset opetustarkoitusta varten kasvattivat kasveja ja vihanneksia. (Hänninen & Valli 1986, 77–102.)

Ebeneser-rakennus edustaa jugendtyyliä ja sen on suunnitellut arkkitehti Wivi Lönn (1872–1966). Wivi Lönn on suunnitellut myös Säynätsaloon lastentarhan (1913) ja Parviaisen Tehtaat Oy:n lastentarhan ”Marjala” (1923). Ebeneserkoti (nykyisin Ebeneser-talo) kuuluu Helsingin suojeltavien rakennusten joukkoon. (Hänninen & Valli 1986, 77–79.) Ennen Helsinkiin valmistunutta Ebeneserkotia oli kuitenkin jo vuonna 1902 otettu Forssassa käyttöön Suomen ensimmäinen varsinaiseen lastentarhatarkoitukseen suunniteltu rakennus. Suunnittelijana toimi arkkitehti Birger Federley (1874–1935). Lastentarhan perustajana ja ylläpitäjänä oli Forssa Osake Yhtiön tehdas ja rahoittajana kauppaneuvos August (1844–1899) ja Ina Borgströmin rahasto. (mt. 111.) Tämä puinen lastentarharakennus edusti alkuperäisessä asussaan norjalaisvaikutteista kansallisromantiikkaa (kuva 1) (Putkonen 2003, 68).



**KUVA 1.** Nykyiseltä nimeltään Päiväkoti Augustina Forssassa, perustettu vuonna 1902. Arkkitehti Birger Federley. Viitattu 19.10.2016  
[http://www.forssa.fi/lapset\\_ja\\_nuoret/varhaiskasvatuspalvelut/paivakodit/paivakoti\\_augustina/](http://www.forssa.fi/lapset_ja_nuoret/varhaiskasvatuspalvelut/paivakodit/paivakoti_augustina/)

Toisena omana lastentarharakennuksena Suomeen valmistui Ouluun vuonna 1903 lastentarhan johtajatar Hanna Åströmin (1879–1947) rakennuttamana ja ylläpitämänä noin 80-paikkainen Laskunien lastentarha (myöh. Ainolan lastentarha), jonka suunnitteli arkkitehti Victor J. Sucksdorff

(1866–1952). Lastentarha edusti karelianismia eli karjalaista koristerakentamista parhaimmillaan (kuva 2). (Lujala 2007, 110–111, 114.)

Hanna Åströmin tarkkojen ohjeiden mukaisesti Laskuniemen kaksikerroksisessa lastentarhassa oli ensimmäisessä kerroksessa keskeisellä paikalla yhteinen avara tila, ”pirtti”, jonka ympärillä oli jokaisen ryhmän oma luokkahuone. Pirtti avautui ylöspäin kaksikerroksisena, jossa sitä ympäröi parvi. Vuokatin vuolukivistä muurattu avotakka lämmitysuuneineen hallitsi ja juhlisti yhteiskäytössä ollutta tilaa ja vastapäiseltä seinältä avautui isojen ikkunoiden kautta, terassin takaa näköala Perämerelle. Hirsiseinien vierustoilla kiersi kiinteät penkit, muuten kalusteena olivat puiset pirttipöydät ja penkit kotien tapaan. Muuta keskeistä tilaa olivat keittiö, opettajanhuone, materiaalivarasto, ”apotek” eli sairastuneelle lapselle tarkoitettu huone ja uutuutena, ensimmäisten oululaisten kiinteistöjen joukossa, vesiklosetti. Ryhmätiloissa oli lastenkokoisia kalusteita (sorvattuja pinna- tuoleja ja pöytiä) ja kotileikkikalusteita sekä runsaasti leikkivälineitä. Toisessa kerroksessa sijaitsi kaksi opettajanhuonetta, jossa lastentarhanopettajat silloisen käytännön mukaisesti asuivat. Piharakennuksesta löytyi pesutupa, tyttöjen ja poikien ulkokuoneet sekä puuliiteri. Piha-alue oli avara ja tarjosi leikille ja liikkumiselle hyvät puitteet eri vuodenaikoina. (Lujala 2007, 110–115.) Lastentarha tuhoutui talvisodan pommituksessa tammikuussa 1940. (Lujala & Kronqvist, viitattu 19.10.2016).



**KUVA 2.** Laskuniemen lastentarha Oulussa, perustettu vuonna 1903. Arkkitehti Victor J. Sucksdorff. Viitattu 20.10.2016 <http://www.edu oulu.fi/homepage/elkronqv/artikkel/hanna.htm>

Fröbelin lastentarhapedagogiikka korostaa luonnonmateriaalien käyttöä, luonnonläheisyyttä ja kodinomaisuutta. Leikkivälineet olivat 1900-luvun alun lastentarhoissa useimmiten käsittelemättömästä puusta ja askartelumateriaaleina käytettiin luonnonmateriaaleja. Luonto oli esimerkkinä myös värien käytössä. Nämä piirteet olivat keskeisiä myös ensimmäisten rakennettujen lastentarhojen ympäristön ja sisustuksen suunnittelussa. (Lujala 2007, 111.)

Vähitellen 1900-luvun alussa lastentarhat saivat niille suunniteltuja omia rakennuksiaan ympäri Suomen. Rouvasväenyhdistys rakennutti kansanlastentarhalle oman talon Lappeenrantaan vuonna 1905, Pietarsaaren oma talo saatiin vuonna 1909, Bertha-Maria Hemmet valmistui Helsinkiin 1910 ja Porissa Reposaaren lastentarhan oma talo valmistui vuonna 1916. (Hänninen & Valli 1986, 159.)

### 2.3.2 Lastentarhat valtion normiohjauksessa

Lastentarhat kuuluivat 1900-luvun alussa kouluhallituksen kansanopetusosaston alaisuuteen, mutta alle kouluikäisten asiat eivät tuolloin juuri kiinnostaneet vastuuhenkilöitä. 1910-luvulla tuli mahdolliseksi hakea harkinnanvaraista valtionapua kunnalliselle tai yksityiselle lastentarhatoiminnalle, joka oli suuruudeltaan kolmasosa käyttömenoista (laki lastentarhain valtionavusta (296/27) saatiin vasta 1927). Valtionavun saaminen lisäsi kuntien halukkuutta perustaa lisää kaivattuja lastentarhoja. Edellytyksenä avustuksen saamiselle oli hyväksyä tarkastuskäynnit, joilla seurattiin mm. saivatko lapset päivittäin lämpimän aterian, toimitilojen riittävyyttä ja terveellisyyttä sekä lasten lukumäärää. Valtio myös ensi kertaa valvoi lastentarhatyön toteutumista toimintakertomusten, tilitysten ja tarkastajien kehittämisesitysten välityksellä. (Lujala 2007, 91–95, 205–206.)

Suomen itsenäistymisen jälkeen kouluhallitus selvitti vuonna 1919 koko maassa alle kouluikäisten lasten kasvatusta ja hoitomuotoja sekä lastensuojeluoloja lasten ja nuorten hyväksi työskenteleviltä eri tahoilta. Komiteamietintö vuodelta 1921 määrittä lastentarhat lastensuojelulaitoksiksi ja katsoi, että lastentarhojen toiminta kuului sekä kansanopetusosastolle että lastensuojeluosastolle. Yhtenä lastensuojelun tukimuotona lastentarhojen tuli auttaa vähempiosaisia, ohjata ja neuvoa äitejä ja tukea lasten kotikasvatusta äitien tehdessä pitkää työpäivää tehtaassa. Kansanopetusosaston näkökulmasta lastentarhan tuli huolehtia lasten opetuksesta ja kasvatuksesta. Mietinnössä esitettiin lastenseimien ja lastentarhojen lisäämistä velvoittamalla tähän kunnat ja runsaasti naistyövoimaa käyttävät työnantajat. Vuonna 1924 lastentarhat siirtyivät lastensuojeluosaston vaihtuessa kouluhallituksesta uuden sosiaaliministeriön alaisuuteen. (Lujala 2007, 185–188, 198.)

Lastentarhojen tilojen riittävyyteen ja terveellisyyteen alettiin kiinnittää enemmän huomiota tarkastusten myötä. Vuoden 1927 valtionapulainsäädännön edellyttämänä lastentarhoille tuli nimetä



oma lääkäri. Oulussa Lehtikankaan lastentarhan tarkastuksen tehneen lääkärin lausunnossa huomautetaan tilan ahtaudesta ja muista terveydellisistä oloista, jotka pakottivat kunnan muuttamaan toimintaa. Uuden lain myötä valtionapuehdot edellyttivät lastentarhan lääkärin hyväksyntää tilojen ja toiminnan terveellisyyden suhteen. (Lujala 2007, 246.)

Lastensuojelulain tultua voimaan vuonna 1937 sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston alaisuuteen kuuluivat edelleen kotikasvatusta tukevinä työmuotoina lastenseimet ja lastentarhat sekä koululaisten päiväkodit. Vuoden 1937 tilastoissa kunnallisia lastenseimiä oli Suomessa 12 ja yksityisiä 17, kunnallisia lastentarhoja 55 ja yksityisiä 50 sekä kunnallisia koululaisten päiväkoteja 9 ja yksityisiä 4. Lapsia oli lastenseimissä noin 600, lastentarhoissa noin 8000 ja koululaisten päiväkodeissa noin 600. (Mustala 1967, 138–139.)

Toisen maailmansodan jälkeen lastentarhojen rakentaminen vilkastui hoitopaikkatarpeen kasvettua. Uusille asuinalueille rakennettiin 100–150 paikkaisia laitoksia, joissa toimi erillisinä yksiköinä sekä lastentarha että lastenseimi. 1960-luvulla suuntauksena oli perustaa pieniä, alle 39-paikkaisia yksiköitä. Lastentarhojen rakentaminen oli sosiaaliministeriön luvanalaista toimintaa ja vuoden 1951 komiteamietinnössä esitettiin leikki- ja oleskelutilan neliömääräksi 2 m<sup>2</sup>/ puolipäivälapsi ja 3 m<sup>2</sup>/ kokopäivälapsi. Osastohuone 25:lle lapselle 32–38 m<sup>2</sup>, laulu- ja leikkisali 55 m<sup>2</sup> ja lisäksi tuli olla eteis-, erityis-, kanslia-, varasto-, pesuhuone-, keittiö- ja kellaritilat sekä tarvittava määrä henkilökunnan asuntoja. (Hänninen & Valli 1986, 159–161.)

Sosiaaliministeriöstä annettiin vuonna 1968 ohje lastentarhaa perustettaessa huomioon otettavista näkökohdista, jossa oli tarkemmat ohjeet mm. huonetiloista, joita silloin lisättiin muuttuneet toiminnan vuoksi (Sosiaaliministeriö 1968, Hänninen & Vallin 1986, 161 mukaan). Laitokset kasvoivat, sillä kun vielä 1951 komiteamietinnössä 25 kokopäivälapsen ja 50 osapäivälapsen tilatarve oli yhteensä 270 m<sup>2</sup>, 1970-luvulla vastaavan kokoinen lastentarha tarvitsi tilaa jo 500 m<sup>2</sup>. (Hänninen & Valli 1986, 161.)

### 2.3.3 Päiväkotitilojen suunnittelu

Päiväkotitilojen määrän nopeaan kasvuun 1970–1980-luvuilla vaikutti ainakin osittain uusi, vuonna 1973 voimaan astunut päivähoitolaki (Karila 1997, 56). Laissa määriteltiin valtionosuuksien ehdot ja niiden vaikutukset päiväkotirakentamiseen, tiloihin ja kalustoon. Tähän perustuen vuonna 1980 sosiaalihallitus julkaisi Päiväkodin toimitilojen suunnittelu -ohjeet liitteineen (1–3). (Sosiaalihallitus 1980a, 5.) Karila (1997, 55) mainitsee väitöstutkimuksessaan lastentarhanopettajan kehittyvästä asiantuntijuudesta päiväkotiympäristöjen muistuttavan fyysisiltä ominaisuuksiltaan, kuten tilaratkai-

suilta ja kalustukselta, toisiaan. Karilan 1990-luvulla tekemän tutkimuksen mukaan useimmat päiväkodit ovat muodostuneet lapsiryhmälle tarkoitetuista tiloista, joihin kuuluvat ruokailutila, lepo-/leikkimistila ja eteiset wc-tiloineen. Lapsiryhmien lukumäärät vaihtelevat yhdestä ryhmästä ylöspäin. Päiväkotien tilat on kalustettu siten, että ruokatilassa on pienet pöytäryhmät, joiden äärellä lapset ruokailevat ja piirtävät tai pelaavat, lepotilassa on kaappeihin nostettavat kerrossängyt ja pienet penkit lasten yhteisiä kokoontumisia varten. Samankaltaisuudet voidaan katsoa johtuneen aiemmasta päiväkotien rakentamiseen ja kalustamiseen liittyvästä valtion tiukasta normiohjauksesta. (Karila 1997, 55–56.)

Sosiaalihallituksen (1980a) ohjeiden mukaan suunnittelun taustaksi tuli selvittää päiväkodin koko ja rakenne, lasten ja lapsiryhmien määrät, päivähoidon muodot ja erityistarpeet sekä henkilökuntamitoitus ja päiväkodin aukioloaika. Päiväkodin sijainnilla ja yhteyksillä muihin toimijoihin oli myös alueellista merkitystä. (Sosiaalihallitus 1980a, 7–8, 11.) Koulupiiriin sijoittumisesta oli jo tuolloin lähes 40 vuotta sitten mainittu seuraavaa:

*Päiväkoti tulisi sijoittaa siten, että siellä käyvät lapset kuuluvat samaan koulupiiriin. Vain näin voidaan luoda edellytykset päiväkodin ja koulun kiinteälle yhteistyölle siinä vaiheessa, jolloin lapset siirtyvät päiväkodista kouluun. (Sosiaalihallitus 1980a, 12.)*

Päiväkotitilojen suunnittelussa kiinnitettiin huomiota toiminnan tavoitteisiin ja sisältöön sekä lapsen kehityksen vaiheisiin ja päiväkodin toimintatapoihin. Joustavuutta ja valmiutta muutoksiin edellytettiin jo 1980-luvulla päiväkotitiloilta. Sisustus- ja kalusteratkaisut tuli lähteä lapsiryhmän tarpeista. Kodinomaisuuden korostaminen kotia täydentävänä ympäristönä sai varsin voimakkaan jalansijan päiväkodeissa – jopa niin, että 1980–1990-luvuilla työntekijät toivat havaintojeni mukaan omista kodeistaan poistetut kalusteet kaatopaikan sijaan päiväkotiin (sohvia, mattoja, verhoja, tuoleja, li-pastoja). Päiväkotisuunnittelussa nähtiin, että mm. valaistuksen ja ilmastoinnin osalta riittävät ratkaisut olivat samat kuin kotiasunnoissa käytetyt. (Sosiaalihallitus 1980a, 15–16.) Nykyään päiväkotiin sallitusta valaistuksesta ja ilmastoinnista on tarkat määräykset, jotka lasketaan tilassa oleskelevien henkilölukumäärien, käyttäjien tarpeiden sekä valaistus- ja sisäilmamääräysten mukaan (Rakennustieto 2010, 23). Tänä päivänä osa kunnista kieltää ehdottomasti vanhojen kaulusteiden ja tekstiilien tuomisen kodeista julkisiin rakennuksiin, ennen kaikkea sisäilmaongelmien mutta myös niiden paloturvallisuuspuutteiden vuoksi (Siivottavuus Tampereen kaupungin palvelurakennuksissa 2017, 6).

Vanhassa sosiaalihuollon (1980a) ohjeissa huomioitiin myös toimintaympäristön mahdollisuus perushoidon, leikin ja ohjatun toiminnan vuorottelulle. Eri-ikäisten lasten kotialueiden suunnitteluun annettiin hyvin tarkat ohjeet mittoineen. Mitä pienempi lapsi oli, sitä enemmän määriteltiin tilaa (4–10 m<sup>2</sup>/ lapsi/ koko kotialue). Silloisen lasten päivähoitolaisten annettujen asetusten määrittämät ryhmäkoot jakoivat kotialueet neliöiltään lähes saman suuruisiksi, 1–2-vuotiailla 12 lapselle ja yli 3-vuotiailla 20 lapselle. Täten tilojen muuttuvat tarpeet mahdollistuivat. (Sosiaalihuolto 1980a, 7, 17–25). Kuten seuraavasta tulee esiin, ohjeet huomioivat tilojen arvioinnin tilantarpeen, toimintojen toteuttamisen ja lasten omaehtoisen osallisuuden näkökulmasta.

*Jokaiselle lapselle on luotu mahdollisuus fyysisen ja psyykkisen suorituskykynsä ja taipumustensa mukaisesti osallistua toimintaan sekä itseään ja ympäristöään koskevien työtehtävien suorittamiseen.*

*Useiden erilaisten toimintojen, hiljaisten ja rauhallisten, äänekkäiden ja vilkkaiden tulee voida toteutua samanaikaisesti.*

*Lapsi pystyy hahmottamaan kotialueensa ja käyttämään sen tiloja itsenäisesti ja turvallisesti.*

*Samankaltaiset toiminnot sijoittuvat lähekkäin siten, että ne tukevat toisiaan. (Sosiaalihuolto 1980a, 54.)*

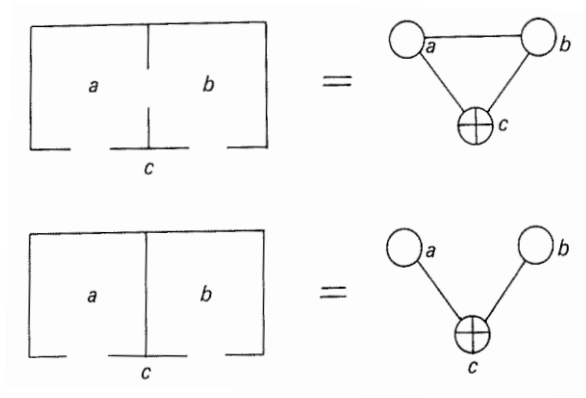
Päiväkodin eteistiloissa tapahtuvista toiminnoista oli tilasuunnittelussa huomioitu mm. seuraavaa: yli 3-vuotiaiden- ja osapäiväryhmissä ”lapsi ottaa vaatteita esille pukemista varten ja asettaa niitä paikoilleen naulakkoon”, alle 1-vuotiaiden ja 1–2-vuotiaiden ryhmässä ”aikuinen pukee ja riisuu lapsia pukemispöydällä” ja 1–2-vuotiaiden ja yli 3-vuotiaiden ryhmässä ”aikuinen pukee ja riisuu lapsia penkillä”. (Sosiaalihuolto 1980a, 29–31, 36–40.) Ohjeiden tarkkuus ja yksityiskohtaisuus tekevät ymmärretyksi miksi päiväkodit muodostuivat keskenään hyvin samankaltaisiksi. Seuraavassa vielä esimerkki, jossa määriteltiin kalusteet ja niiden määrät 1–2-vuotiaiden ryhmähuoneeseen aina roska-astioita myöten: ”Pöydät, 3 kpl 4 lapsen tai 2 kpl 6 lapsen pöytiä (lapsi). Tuolit, 12 kpl, joista vähintään 6 kpl käsinojallisia. Pöytä, 1 kpl (aikuinen). Tuolit, 3-4 kpl (aikuinen)... Roska-astiat, 2 kpl” (Sosiaalihuolto 1980b, 13–15).

Osa näistä vanhoista sosiaalihuollon ohjeista sopii hyvin nykypäivänkin päiväkotisuunnitteluun, kuten ohjeet tilojen sijoittelusta, lasten kokoeron huomioimisesta ja rauhallisten vs. toiminnallisten tilojen erottelusta. Ohjeet mainitsivat, että suunnittelun kannalta keskeistä oli tilojen sijoittelu siten, että mm. perushoidon tilat kuten wc-tilan tulisi olla lasten leikkitilojen läheisyydessä, jolloin lapsen omatoiminen ja oman rytmin mukainen käyttö mahdollistui. Itsenäiseen käyttöön vai-

kutti myös eri-ikäisten lasten fyysisen kokoeron huomiointi tila- ja kalustesuunnittelussa. Rauhalliselle toiminnalle tuli löytyä tila, jossa lapsella oli halutessaan mahdollisuus hiljentyä. Jotta rauhalliset ja toiminnalliset tilat voivat olla vierekkäin, tuli suunnittelussa huomioida äänieristys ja ääntä vaimentavien materiaalien käyttö. Sosiaalishallituksen ohjeissa viitattiin myös kotialueen sallittuun kokoon maininnalla, että kotialueen tuli olla alle kouluikäiselle lapselle turvallisesti hallittavissa. (Sosiaalishallitus 1980a, 54.) Samankaltaisten toimintojen asettaminen vieretysten on erityisesti viime vuosina osoittautunut tilasuunnittelussa keskeiseksi toteutustavaksi tuomalla päiväkoteihin esimerkiksi yhteiset ruokasalit, sijoittamalla kahden ryhmän lepohuoneet vieretysten ja lisäämällä ovia tilojen välille.

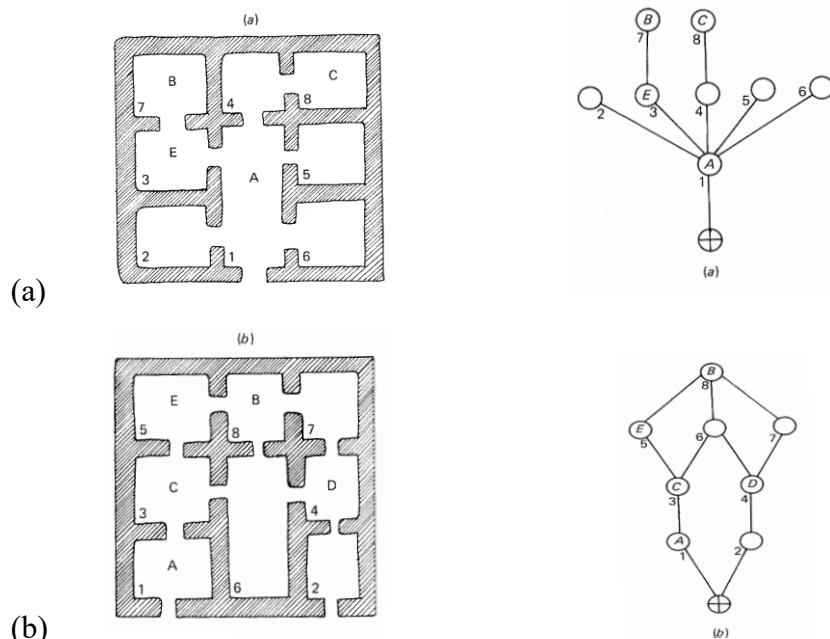
Fyysistä tilaa tarkastellaan usein ovien, ikkunoiden ja kalusteiden asettelun kautta. Huoneiden käyttötarkoitus vaikuttaa rakennuksen huonejärjestykseen ja kulkuyhteyksiin siitä, miten parhaiten siirrytään tilasta toiseen. Suunnitteluvaiheessa esitetään kysymyksiä, ketkä tilaa käyttävät ja milloin ja mihin tarkoitukseen. Fyysistä tilaa rakennettaessa tulee kiinnittää huomiota eri toimintojen ja tavaroitten paikkoihin ja kenen saatavilla nämä tulee helpoiten olla. Päiväkodissa eri ikäisten lasten tarpeet tulee huomioida saavutettavuuden ja kalusteiden koon suhteen. Osa päiväkodin tiloista voi olla vain aikuisten käyttöön tai tiettyinä aikoina eri käyttäjille tarkoitettuja. Lasten toimintaympäristö voi olla selvästi eroteltuna aikuisten tai muiden käyttäjien tiloista. Usein esimerkiksi seinät, ovet, aidat ja portit rajaavat päiväkodin fyysiset tilat lasten tai tietyn lapsiryhmän käyttöön. (Rutanen 2013, 96, 98.)

Samalla huone- ja neliömäärällä voidaan muodostaa erilaisia tilajärjestelmiä. Tilasta voidaan tehdä suljetumpi tai avoimempi. Samalla tila voi erottaa tai yhdistää sen käyttäjiä ja siellä toimivia ryhmiä. (Hillier & Hanson 1984, 150-151; ks. myös Bjurström 2011, 37.) Ajatuksen pohjalla olevaa Hillierin ja Hansonin (1984) teoriaa kutsun tilan kokoonpanoteoriaksi (the space syntax theory) (Bjurström 2011, 37). Hillier ja Hanson (1984, 148-151) osoittavat, että vaikka neliömäärät ja huoneiden muoto pysyisivät rakennuksessa samana, oviaukotuksen suunnittelu tilojen yhdistämiseksi avaa rakennuksen käyttäjälle erilaisia mahdollisuuksia. Tilajärjestys ja tilojen suhde toisiinsa vaikuttavat suuresti käyttäjien ja tilassa vierailevien ihmisten sosiaaliseen kanssakäymiseen joko käyttäjiä yhdistäen tai erottaen (kuvio 1).



**KUVIO 1.** Vierekkäisten tilojen yhdistyminen ja oviaukkojen merkitys sekä pohjapiirustuksen että kulkureittikartan avulla esitettynä (Hillier & Hanson 1984, 148).

Kuviossa 2 molemmat pohjapiirustukset ovat kooltaan ja huonemäärältään samankokoiset. Ero pohjapiirustusten välillä selviää paremmin, kun katsotaan vieressä olevia kulkureittikarttoja (permeability maps). Ylemmät kuviot (a) kuvaavat puun mallista rakennetta, jossa siirtyminen tapahtuu tilasta seuraavaan tilojen läpi tai palaten takaisinpäin edelliseen tilaan. Alemmissa kuvioissa (b) kuvataan kehämallista rakennetta, jolloin tiloissa voidaan liikkua kehämäisesti tilasta toiseen ja jossa reittivaihtoehtoja tilojen kesken on enemmän. Hillierin ja Hansonin tilojen kokoonpanoteorian mukaan tilat yhdistyvät toisiinsa symmetrisesti tai epäsymmetrisesti, jaettuna tai jakamattomana toisiinsa nähden. (Hillier & Hanson 1984, 148-151; Bjurström 2011, 38-42).



**KUVIO 2.** Esimerkki tilan kokoonpanoteoriasta (the space syntax theory) pohjapiirustuksen ja siihen perustuvan kulkureittikartan mukaan. (Hillier & Hanson 1984, 150–151.)

Ovien sijoittelulla voidaan vaikuttaa tilan käyttöön ja niiden saatavuuteen (kuvio 2). Päiväkodin ryhmätilat voidaan järjestää puun mallisesti siten, että ensimmäiseltä ovelta avautuu käytävän ympärille yksittäisiä huoneita viuhkamaisesti, jolloin huoneiden välillä ei ole keskenään suoraa yhteydenpitoa. Kyseessä voi olla esimerkiksi keskusaukio, aula tai ruokasali, josta kuljetaan eri tiloihin. Huoneiden määrää voidaan lisätä jokaista ”oksa” pidentämällä aina huone toisen perään, ovi ovelta. Kehämallissa huoneiden järjestys saa toisenlaisen muodon ovien sijoituttua peräkkäin kehälle ja avautuen myös viereisiin tiloihin. Vierekkäisten huoneiden yhdistäminen toisiinsa ovilla lisää tilan valvottavuutta ja saa käyttäjät helpommin liikkumaan tilojen välillä. Voisi sanoa, että puun mallisessa tilan kokoonpanossa ovet erottavat tilat toisistaan, kun taas kehämuodossa ovet yhdistävät tilat toisiinsa. (vrt. Bjurström 2011, 38-42.)

Nykyisin rakennetaan yhä suurempia päiväkotiyksiköitä. Päiväkodit ovat usein oman aikansa näköisiä, samalla vuosikymmenellä rakennetut muistuttavat toisiaan. Päiväkotisuunnitteluun ja rakentamiseen vaikuttavat vallitsevat yhteiskunnalliset arvot ja kulttuuriset näkökulmat. Esimerkiksi 2000-luvulla päiväkotisuunnittelussa on korostunut lasten oikeus osallistua ja vaikuttaa omaan toimintaympäristöön ja siinä toimimiseen. Tämä on näkynyt uusissa päiväkotiympäristöissä siten, että mm. isot, lattiatasosta lähtevät ikkunat mahdollistavat pienenkin lapsen uloskatsumisen, lapset voivat liikkua tiloissa itsenäisemmin valvontaa helpottavien lasiseinien ja -ovien tuoman näkyvyyden ansiosta ja piha-alueita ei enää aidata umpeen puuaidoilla tai tiilimuureilla vaan aitaus on ilmava ja lapset näkevät aitamateriaalin läpi sen toiselle puolelle. Lapsilla on oikeus nähdä ja aistia oma ympäristönsä. (Raittila 2011a, 61.)

Uusimmat ohjeet päiväkotisuunnittelussa korostavat edelleen huomioimaan eri-ikäiset lapset ja heille sopivan mittakaavan käytön. Esimerkiksi naulakkopaikat mitoitetaan osittain lapsille sopiviksi, samoin eteisissä olevat penkit. Näin lapset itse saavat keskeisen roolin omien vaatteiden pukemisessa/ riisumisessa ja vaatehuollossa. Nykyisin kiinnitetään huomiota yhä laajemmin myös työntekijöiden työergonomiaa, mm. lasten käyttämät wc-kalusteet ohjeistetaan hankkimaan normaallikorkuisina aikuisten paremman työasennon vuoksi. (Rakennustieto 2010, 4, 14–15.) Käsienspesu-  
altaiden korkeuden säätö aikuisten tasolle vs. lasten korkeudelle määräytyy tapauskohtaisesti, linjaukset vaihtelevat yksiköittäin, toisinaan käytetään sekä että. Työergonomiaan panostaminen näkyy myös lasten pöytä- ja tuolikalusteiden mitoituksen muutoksena. Ryhmätilat tulee kalustaa sekä lasten että aikuisten kokoisilla kalusteilla. (Päiväkotien suunnitteluohje 2016, 10–12, 16.)

Kansainvälisesti katsottuna päiväkotien tilan käyttö näyttää saman suuntaiselta. Dudek (2015, 55) tunnistaa varhaisvuosien erikoisluonteen korostamalla pienten lasten ympäristössä mittasuhteiden ja rakenteiden sopivuutta, mikä ei liiaksi saisi muistuttaa kouluympäristöä. Rakennuksen ja sitä ympäröivän piha-alueen suunnittelussa on tarpeen huomioida sekä rauhoittumiselle että simuloivalle

toiminnalle valjastettavia erillisiä alueita lasten tarpeiden mukaisesti. Dudek (2015, 55) on tutustunut eri maiden päiväkotirakentamiseen Euroopassa, Japanissa ja USA:ssa ja toteaa, että vaikka pienten lasten hoitopaikkaa kutsutaan eri nimillä eri maissa, niillä jokaisella on oma tarkoituksensa omassa kontekstissaan. Rakennuksen tulee olla paitsi toiminnallinen ja turvallinen myös tiloiltaan yhtenäisen, joissa lapset itse voivat liikkua ja oppia. Tilojen tulee myös haastaa lapset menemään ulos tutkimaan. Oppimisympäristö, joka huomioi leikin on joustava, tilallisesti muunneltava ja viihtyisä. Rakennuksen monimutkainen muoto kuten pyöreät, ovaalit ja kaarevat tilat luovat useita erilaisia leikkialueita ja tekevät tiloista mielenkiintoisia. (Dudek 2015, 55-60.)

Suomessa 2010-luvulla käsitteet monikäyttöisyys ja muuntojoustavuus liitetään kaikkeen päiväkotirakentamiseen. Rakennustiedon RT-ohjeen (2010, 17–18) mukaan päiväkodin yhteistiloiksi suunnitellaan sali/ monitoimitila, kotikeittiö, ruokasali, kerhotila ja pienryhmätila. Kaksi jälkimmäistä tilaa voidaan nimetä myös verstaaksi, ateljeeksi, askartelu- tai kokoustilaksi. Nämä kaikki yhteistilat suunnitellaan usein siten, että päiväkodin ulkopuoliset käyttäjät (ns. iltakäyttäjät) voivat vuokrata tiloja käyttöönsä. (Rakennustieto 2010, 17–18.)

Lait ja asetukset sekä erilaiset suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvät määräykset (Suomen rakentamismääräyskokoelma), ohjeet (Rakennustieto RT-ohjeet, Sisustussuunnittelu SIT jne.) ja turvastandardit (SFS) antavat reunaehdot julkiselle rakentamiselle. Asemakaava, väestöpohja, tarveselvitys, jo olemassa olevat kiinteistökannat, maa-alueen sopivuus ja saavutettavuus sekä yhteiskäytönmahdollisuudet selvitetään ennen hankesuunnittelun aloittamista. (Rakennustieto 2010, 3–6, 23, 28). Hankesuunnittelussa sovitaan rakennuskohteen investoinnista ja tutkitaan ja vertaillaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Valitun vaihtoehdon tulee täyttää asetetut toiminnalliset, kaupunkikuvalliset ja taloudelliset vaatimukset. Rakentamispäätöstä edeltää reunaehdoista sopiminen, päiväkotirakennuksen ja piha-alueen tarkennetut suunnitelmat, lupa-asiakirjat ja lopulliset toteutusasiakirjat (työpiirustukset ja -selostukset, rakennepiirustukset ja talotekniikan suunnitelmat). Toteutusasiakirjoihin lisätään ja tehdään muutoksia koko rakentamisvaiheen ajan arkkitehdin ja suunnittelijoiden toimesta. (Rakennustieto 2010, 5.)

Rakennustiedon ohjeet (2010, 7) nostavat keskeisiksi elementeiksi päiväkotitilojen toimivuuden ja soveltuvuuden monipuoliseen varhaiskasvatustoimintaan puhuttaessa hyvin rakennetusta ympäristöstä. Tiloissa tulee olla turvallista toteuttaa varhaiskasvatusta ja ympäristön tulee olla viihtyisä ja innostava. Käyttäjien on hyvä olla mukana jo hankesuunnittelusta lähtien kertomassa tilan käyttöön liittyvistä visioista ja pedagogisista tarpeista. Päiväkotirakentamisen taloudellista vaikutusta katsotaan yhä useammin yhteishankkeiden (monitoimitalot) ja rakennuksen elinkaaren näkökul-

masta. Mitoitusmääritykset ovat selvästi väljentyneet aiempien vuosikymmenten ohjeista. RT-kortit kertovat tilakohtaiset vähimmäishyötyalat ja esittävät tilakohtaiset ohjeet mallipohjapiirustuksin. Päiväkotirakentamisen monipuolisuus ja monimuotoisuus ovat vähitellen nähtävissä ja erilaisiakin tilaratkaisuja on löydettävissä. (Rakennustieto 2010, 11–18.)

### 2.3.4 Varhaiskasvatuksen toimintaympäristön turvallisuus

*Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta (Opetushallitus 2016, 31).*

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) kiinnittävät huomiota oppimisympäristöjen turvallisuutta ja terveyttä edistäviin laatutekijöihin, joilla on vaikutusta myös lasten hyvinvointiin ja oppimiseen. Näitä ovat ”ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys”. (Opetushallitus 2016, 31.) Lisäksi varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä tulee huomioida sisä- ja ulkotilojen ominaisuudet kuten hygieenisuus, puhtaanapito ja valvonnan helppous (Saarsalmi 2008, 23–24, 37, 58–59). Turvallisuuden edistämiseen kuuluu mm. lasten kokonaisvaltainen huolenpito, turvallisuuskasvatus, häirintä- ja väkivaltatilanteiden ehkäiseminen, tapaturmien ennalta ehkäisy ja seuranta sekä tilojen ja välineiden kunnosta ja siisteydestä huolehtiminen (yhteisvastuullisuus). Vanhempien, lasten ja henkilökunnan yhteistyö on keskeistä turvallisen toimintaympäristön luomisessa. (Opetushallitus 2016, 31.)

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan useita säädöksiä kuten henkilöstön kelpoisuusvaatimukset, työsuojelu, palo- ja pelastustoiminta, henkilötietojen luovuttaminen ja salassa pidettävien dokumenttien säilyttäminen, lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen, yhteistyö eri viranomaisten kanssa, sosiaalihuoltopalveluihin ohjaaminen ja lastensuojeluilmoituksen tekeminen. Näiden säädösten tehtävänä on lisätä varhaiskasvatuksessa toimimisen turvallisuutta ja lasten hyvinvointia. (Opetushallitus 2016, 16.)

Pelastuslaki (379/2011, 15§) ja valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (407/2011, 1§ 4. mom.) edellyttävät turvallisuuden ylläpidon vuoksi pelastussuunnitelman laatimista kaikkiin päiväkotitiloihin. Huomioitavia asioita tilasuunnittelussa ovat mm. väestösuojat, kulkuväylät, poistumis- ja pelastustiet sekä ensiapu-, alkusammutus-, pelastus- ja raivauskaluston sijoittelu (Saarsalmi 2008, 20–21). Paloturvallisuudesta löytyy määräykset ympäristöministeriön asetuksesta rakennusten paloturvallisuudesta (848/2017).

Kiinteistön toiminnalta edellytetään rakennuksen teknistä toimivuutta ja poikkeusoloihin varautumista (LVI-häiriöt). Sisäilman hiilidioksidipitoisuus, koneellinen tulo- ja poistoilmanvaihto,



hyvä sisävalaistus (ei häikäise, värintoisto-ominaisuudet, himmennys, valoteho ja heijastus pinnoilta) ja tehokas ulkovalaistus tulee ottaa huomioon päiväkodin rakentamisessa. Akustisesti tärkeää on ääntä vaimentavien materiaalien käyttö (katto, seinät, kalusteiden pinnat), melun ehkäisy ja tilojen jälkikaiun vähentäminen. Kalusteet ja sähkölaitteet ovat turvallisuusmääräysten mukaisia, tukevia ja kestäviä sekä asianmukaisesti kiinnitettyjä. (Saarsalmi 2008, 61–65.)

Jo suunnittelu- ja rakentamisvaiheessa tulee huomioida eri materiaalien sopivuus allergiaherkkien lasten toiminnalle. Materiaaleilta edellytetään helppohoitoisuutta, pölyttömyyttä, hajusteettomuutta, myrkyttömyyttä ja pesunkestävyyttä. Pintojen tulee olla helposti puhdistettavia ja tilojen siivottavia, jotta sisäilmaan laatu pysyy hyvänä eikä tekstiili- ja huonepölyt heikennä sisäilman laatua. Ilmanvaihtoon tulee kiinnittää suurta huomiota ja korvausilman suodatusjärjestelmän tulee ehkäistä sieni-itiöiden ja siitepölyn kulkeutuminen rakennuksen sisätiloihin. (Päiväkotihistamiini, viitattu 24.4.2017.) Varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä tulee huomioida myös erilaista tukea tarvitsevien lasten tarpeista nousevat vaatimukset kuten valaistuksen säädettävyys, erilaiset istuimet ja säilytyspaikat apuvälineille, äänentoistojärjestelmät (induktiosilmukka) ja mahdollisuus tuottaa monikanavaisesti lapsille elämyksiä ja kokemuksia (visuaalisesti, auditiiivisesti, kinesteettisesti ja taktilisesti) (Valkama & Hämäläinen 2013, 86–89).

Toimintaympäristön esteettömyydellä tarkoitetaan sisä- ja ulkotilojen osalta ei vain liikuntarajoitteisten vaan myös pienikokoisten sekä lasten ja heikon kuulo- tai näkökykynsä vuoksi tukea tarvitsevien henkilöiden liikkumismahdollisuuksien helpottamista päiväkodin tiloissa ja sen ulkoalueella (liuskat, kaiteet, opasteet, pinnat, värikontrastit, valaistus, avauspainike, akustiikka). Vanhemman ollessa kyseessä tulee huomioida myös palvelun saavutettavuus eli saattoliikenteen sujuvuus ja parkkipaikkojen väljyys lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. (Saarsalmi 2008, 70–73.) Esteettömyys ei tarkoita vain liikkumisen mahdollistamista vaan myös selkeitä ja helposti ymmärrettäviä tiloja. Seinän ja lattian erottaminen tummuuskontrastina auttaa tilan hahmottamisessa. Esteettömyyttä voidaan lisätä myös välttämällä rakennuksessa tasoeroja, kapeita käytäviä ja korkeita kynnyksiä sekä lisäämällä kontrastiraidat askelmien reunoihin sekä isoihin lasipintoihin. (Kilpelä 2013, 64–66.)

Päiväkodin piha-alue on useiden tiukkojen turvallisuussäädösten kohteena mm. maa-aineksen puhtauden, melutason, läheisyydessä olevien liikennemäärien ja ilman laadun suhteen. Pihassa tulee lasten voida leikkiä kaikkina vuodenaikoina, taata riittävä valoisuus ja varjoisuus säästä riippuen sekä suosia pölyämätöntä pintamateriaalia. Ulkotiloissa (kuten sisätiloissakin) olevat lelut ja leikkivälineet tulee olla varhaiskasvatusikäisille lapsille tarkoitettuja, kestäviä, myrkyttömiä ja turvallisia.

Tarkat turvallisuusmääräykset löytyvät Suomen Standardisoimisliiton standardeista leikkikenttävälineiden ja niiden alustojen suhteen. Yhtä tarkkaan on määrätty päiväkodin piha-alueen ympäröivän aidan ja porttien korkeudet, materiaalit, mallit ja säännölliset tarkastukset. (Saarsalmi 2008, 66–72.)

Ergonomisesti suositus on aikuisten korkuisten kalusteiden käyttö niin tuolien ja ruokapöytien kuin wc-istuinten ja käsipesualtaidenkin suhteen. Ergonominen työasento on työturvallisuuden ja -terveyden keskeisin kohta pyrittäessä vähentämään työntekijöiden fyysistä rasitusta työtehtävissä. (Saarsalmi 2008, 49.) Työturvallisuuslaissa (738/2002, 1§) säädetään, että työstä, työympäristöstä ja työolosuhteista ei saa koitua mitään terveydellistä (fyysistä tai henkistä) haittaa työntekijälle. Laki korostaa ennalta ehkäisyn ja suunnitelmallisuuden merkitystä työntekijän työkyvyn ylläpitämiseksi. Työturvallisuuslain 5 luku pitää sisällään määräykset työpisteen ja työvälineiden ergonomiasta, työn kuormittavuustekijöiden vähentämisestä (huomioiden myös näyttöpäätetyöskentelyn), väkivallan ja häirinnän ehkäisystä työpaikalla sekä yksintyöskentelyn ja yötyön haittojen minimoinnista. Työpaikan ja työympäristön rakenteita koskevat säädökset liittyvät materiaalien, laitteiden ja vaarallisten aineiden käyttöturvallisuuteen ja terveellisyys, kulkuväylien avoimuuteen ja poistumisteiden merkitsemiseen. Rakenteita koskevissa säädöksissä huomioidaan myös ilmanvaihto, tilavuus, valaistus, sähköturvallisuus ja siisteys sekä piha-alueen ajoneuvo- ja jalankulkuliikennejärjestelyt. Työntekijöiden käyttöön tarvittavat henkilöstötilat mainitaan tauko- ja hygienia-tiloineen. Työturvallisuuslailla pyritään vaikuttamaan niin fyysisen, psyykkisen kuin sosiaalisenkin työympäristön kuormittavien tekijöiden vähentämiseen. (Työturvallisuuslaki 738/2002, 24§–43§, 48§.)

### 3 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää päiväkodin fyysisen varhaiskasvatusympäristön merkitystä. Toivon löytäväni varhaiskasvatuksen toimintaympäristöihin liittyviä onnistuneita ratkaisuja, jotka lisäävät päiväkodin arjen toimivuutta, tilankäytön monipuolisuutta ja ennen kaikkea tukevat varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa.

Alussa halusin tutkia päiväkodin johtajien kokemuksia päiväkodin suunnittelu- ja rakentamisprosesseista. Yksittäisen päiväkodin johtajan osallistuminen uuden päiväkotirakennuksen tai vanhan peruskorjattavan yksikön suunnittelutyöhön ja suunnittelu- tai työmaakokouksissa vaikuttaminen vaativat tietoa varhaiskasvatuksen toimintaympäristön mahdollisuuksista ja varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa tukevista vaihtoehdoista. Vastaavasti rakentamisen ammattilaiset eivät tunne kaikkia varhaiskasvatuksen erityistarpeita eivätkä välttämättä aina pidä pedagogiikkaa suunnittelun keskiössä. Käyttäjän arjen ongelmista ja kulmakivistä pystyy parhaiten kertomaan varhaiskasvatuksen arkea tunteva ammattilainen.

Suunnittelu- ja rakentamisprosessin tutkiminen jäi tutkimuksen edetessä taustalle ja tehty kysely päiväkodin johtajille toimi osittain esiymmärryksenä tutkimukselle. Tutkimuskysymykset muotoutuivat tutkimuksen edetessä seuraaviksi:

- 1. Millaisia tulkintoja päiväkodin johtajat ja lastentarhanopettajat tekevät päiväkodin fyysisestä varhaiskasvatusympäristöstä?**
- 2. Mitä ovat arkkitehdin määrittämät päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteet?**

Päiväkodin johtajilta, jotka ovat osallistuneet päiväkodin suunnittelu- ja/tai rakentamisprosessiin, olen kiinnostunut selvittämään heidän näkemyksiään varhaiskasvatusympäristössä toimivista uusista ratkaisuista ja varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa vahvistavista käytännöistä ja innovaatioista. Lastentarhanopettajilta haluan selvittää samaa ilmiötä eri näkökulmasta. Koska lastentarhanopettajat toimivat päivittäin päiväkodin lapsiryhmän kanssa, tuo heidän näkökulmansa konkreettisemmin esille fyysisen varhaiskasvatusympäristön merkityksen ennen kaikkea pedagogiseen toimintaan ja siihen miten ympäristö tukee pedagogiikkaa.

Arkkitehdin haastattelulla etsin lisäarvoa ja syvyyttä tutkimukselle. Keskityn tarkastelemaan tämän näkökulman kautta laajemmin päiväkotirakentamiseen vaikuttavia reunaehdoja ja suunnittelun erityispiirteitä. Missä asioissa arkkitehti pystyy vaikuttamaan ja mitkä asiat ovat ennalta rajattuja? Arkkitehti on monen taitaja mikä liittyy rakennuksen suunnitteluun ja rakentamiseen, mutta pitääkö arkkitehdillä olla myös varhaiskasvatuksen pedagogista sisältöosaamista ja tietoa hyvän lopputuloksen aikaansaamiseksi? Kun suunnittelee kirkkoa pitääkö tuntea uskontoa, kun suunnittelee liikekeskusta pitääkö tuntea asiakaskäyttäytymistä ja kun suunnittelee koulua tai päiväkotia niin pitääkö tuntea opetussuunnitelmat?

## 4 METODOLOGISET RATKAISUT

### 4.1 Tutkimus tapaustutkimuksena (case study)

Tämä tutkimus on laadullinen (kvalitatiivinen) tutkimus. Tutkimuksella haluttiin tuoda esiin varhaiskasvatusympäristön merkitystä ja mahdollisuuksia siinä, miten päiväkodissa toteutettua pedagogista toimintaa voidaan tukea fyysisen ympäristön ja tilan eri elementeillä. Tutkimuksella pyrittiin myös selvittämään vastaavatko uudet päiväkotien tilaratkaisut tämän päivän tarpeisiin ja millainen varhaiskasvatuksen toimintaympäristö parhaimmillaan voisi olla. Lisäksi pyrittiin määrittelemään päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteitä. Useimmiten laadullisessa tutkimuksessa tutkijan suhde tutkittavaan on läheinen ja näkökulma voi olla paikoin hyvinkin subjektiivinen. Laadullisen tutkimuksen suuntauksista tapaustutkimuksessa on mahdollista tutkia vain yhden tai muutaman tutkittavan kerrontaa. Laadullisella tutkimuksella ei pyritä objektiivisuuteen vaan enemmänkin kohteen ymmärtämiseen syvemmin ja runsaammin. (Hakala 2015, 21–23.)

Tässä tutkimuksessa tutkijan suhteen tutkimusaiheeseen teki läheiseksi tutkijan pitkä työkokemus varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen lähtökohtana oli viime vuosina rakennetut varhaiskasvatusympäristöt ja niiden pedagogiikkaa tukevat tilaratkaisut. Aiheen valinnassa auttoi tutkijan vuosia jatkunut kiinnostus varhaiskasvatusympäristöjen kehittämiseen ja työhistoriaan liittyvät kokemukset erilaisista päiväkotitiloista sekä viime vuosien osallistuminen erilaisiin päiväkotirakennusprojekteihin.

Tutkimuksen alkuvaiheessa tietolähteenä olivat erään suurehkon suomalaisen kaupungin ne päiväkodin johtajat, jotka lähivuosina olivat olleet tai olivat tutkimuksen teko hetkellä mukana päiväkotirakennusprojektissa ( $n = 9$ , ks. taulukko 1). Päiväkodin johtajat osallistuvat kyseisessä kaupungissa varhaiskasvatuksen käyttäjän edustajina ja varhaiskasvatuksen asiantuntijoina päiväkotiyksikön suunnittelu- ja rakentamisprosessiin (ovat siis mukana hankesuunnittelusta työmaakokouksiin). Tutkimusmenetelmältä halusin nopeaa ja selkeää tulosta, minkä uskoin toteutuvan parhaiten kyselylomakkeen muodossa. Päiväkodin johtajille suunnatun avoimen kyselyn paikoin varsin suppeat vastaukset johdattivat minut kuitenkin etsimään uutta näkökulmaa. Avuksi sain ohjaajani ja graduryhmäni opiskelijat, jotka ideoivat kanssani tutkimuksen suuntaa esittämällä erilaisia vaihto-

ehtoja monipuolistaa aineistoa. Lopulta päädyin tekemään tapaustutkimusta varhaiskasvatusympäristöstä. Tutkimuksen alussa päiväkodin johtajille tehty kysely toimi siis osittain esiymmärryksenä tutkimukselle.

Tapaustutkimuksessa tutkijalle keskeistä on tapauksesta päättäminen, sen rajaaminen ja oikeaan tutkimuskysymykseen keskittyminen. Lisäksi tapaus on sidottu tiettyyn aikaan, tiettyyn paikkaan ja tapahtuu tietyssä kontekstissa. (Hitchcock & Hughes 1995, 319.) Ainutlaatuisuudestaans johdun tapaustutkimuksen määrittäminen on hankalaa. Tapaustutkimuksissa on kuitenkin yksi yhdistävä asia. Kaikissa tapaustutkimuksissa ”tarkastellaan yhtä tai useampaa ”tapausta” (case, cases), joiden määrittely, analysointi ja ratkaisu ovat tapaustutkimuksen keskeisin tavoite” (Eriksson & Koistinen, 2005, 4). Tutkijan tulee perustella tapauksen rajaaminen sen hyödyllisyyden tai järkevyyden kannalta. Tähän vaikuttaa suuresti se minkä kokoisesta tutkimuksesta on kyse. (Eriksson & Koistinen, 2005, 5–6.) Rajaamisella tutkija luo pohjaa tutkimuksen myöhemmälle tulkinnalle ja pysyy sen seurauksena kohdentamaan resurssit tarkemmin tapauksen ympärille niin teemallisesti, ajallisesti kuin alueellisestikin (Malmsten 2007, 72–73).

Tämän tutkimuksen rajaaminen pelkän fyysisen toimintaympäristön ja tiettyjen päiväkotien tarkasteluun olivat tutkimuksen toteutuksen ja resurssien kannalta järkevää. Tutkimus voidaan määrittää tapaustutkimukseksi ja tapaukseksi valikoitui erään suurehkon suomalaisen kaupungin tiettyjen päiväkotien fyysisten varhaiskasvatusympäristöjen tarkastelu. Liutan (2011, 155) mukaan tapaustutkimuksen ero toiminnalliseen tutkimukseen on useimmiten siinä, että ne tehdään ajallisesti eri aikaan tutkittavaan ilmiöön nähden. Toimintatutkimus tehdään samaan aikaan tutkittavan ilmiön ilmetessä ja tutkija osallistuu monesti samanaikaisesti havainnointiin ja arviointiin. Tapaustutkimukselle on puolestaan ominaista, että se tehdään ajallisesti tutkittavan toiminnan jo tapahduttua ja ilmiötä tutkitaan näin ollen jälkeinpäin. (Liutta 2011, 155.)

Tapaustutkimus on empiirinen tutkimus, joka tutkii nykyajan ilmiöitä (tapausta) perusteellisesti ja reaaliaikailman tilanteissa. Ominaista on käyttää useita tietolähteitä triangulaation tavoin. (Yin 2014, 16-17.) Tässä tutkimuksessa tapausta lähestyttiin kolmesta eri näkökulmasta, kolmen eri tietolähteen avulla. Ensimmäinen näkökulma käsitti jo aiemmin mainitun päiväkodin johtajille suunnatun kyselylomakkeen, jossa tarkasteltiin yhdeksää hyvin erilaista uutta varhaiskasvatusympäristöä suunnittelu- ja/tai rakentamisprosessiin osallistuneen varhaiskasvatuksen asiantuntijan, päiväkodin johtajan, tulkitsemana (ks. taulukko 2). Vaikka vastaukset olivat paikoin suppeita, kysely toi esiin päiväkodin johtajien näkemyksiä, jotka avautuivat analyysissä löydettyjen teemojen kautta.

Toinen näkökulma käsitti lastentarhanopettajien focus group -haastattelun (n = 4, ks. taulukko 1), jossa tarkasteltiin neljää vuonna 2012-2014 valmistunutta uutta päiväkotirakennusta arjessa toimivan pedagogisen henkilökunnan, lastentarhanopettajien, kokemana. Päiväkodin johtajille tehdyn

kyselyn viitoittamana valittiin tutkimukseen mukaan ne päiväkotirakennukset, jotka kuuluivat kyseisen kaupungin uusimpaan päiväkotirakennuskantaan. Tavoitteena oli löytää uudisrakennuksista keskeisiä nykypedagogiikkaa tukevia tilaratkaisuja ja elementtejä. Tietolähteenä olleet lastentarhanopettajat työskentelivät tutkimuksen teko hetkellä näissä valituissa päiväkodeissa. Oletuksena oli, että lastentarhanopettajat katsovat fyysisiä varhaiskasvatusympäristöjä etupäässä pedagogiikan toteuttamisen ja arjen toimivuuden näkökulmasta ja täten tuovat ilmi ratkaisuja, mitkä toimivat lasten kanssa hyvin tai innovaatioita siitä, mitkä toimisivat vielä paremmin.

Kolmantena tietolähteenä tutkimuksessa esiintyi päiväkotien toimintaympäristöjä suunnitteleva arkkitehti (n = 1, ks. taulukko 1). Kyseinen arkkitehti on suunnitellut ja suunnittelee myös tutkimuksen teko hetkellä kyseisessä kaupungissa päiväkotirakennuksia ja hänen valintaansa vaikutti aiempi tuntemus ja yhteistyö tutkijan kanssa. Arkkitehdin teemahaastattelu toi tutkimukseen kolmannen näkökulman, jossa tarkasteltiin päiväkotirakentamista suunnittelun asiantuntijan määrittämänä. Suunnittelun asiantuntijalta oletettiin saatavan vastaus toiseen tutkimuskysymykseen, joka liittyi päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteisiin ja siihen, miten arkkitehdin näkökulmasta varhaiskasvatusympäristön suunnittelu eroaa muiden kohteiden suunnittelusta.

## 4.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta

Tapaustutkimuksen aineisto voi olla kerätty monella tavalla erilaisista lähteistä ja tavallisesti aineisto on laadullista. Tutkimusmenetelmäksi tulee valita metodi, jonka olettaa antavan parhaan vastauksen tutkimuskysymykseen. Keskiössä on tutkimuksen tarkoitus ja tavoite, ja kaiken päämääränä on ymmärtää tapausta. (Eriksson & Koistinen 2005, 2–4.) Tässä tutkimuksessa tutkin aihetta päiväkodin johtajille suunnatulla avoimella kyselylomakkeella, lastentarhanopettajien focus group -haastattelulla ja arkkitehdin teemahaastattelulla (taulukko 1).

**TAULUKKO 1.** Kerätty tutkimusaineisto.

Tutkimusmenetelmä	Kohderyhmä, populaatio (perusjoukko)	n	Ajankohta
Kyselylomake	Päiväkodin johtajat	9	Joulukuu 2015-tammikuu 2016
Focus group -haastattelu	Lastentarhanopettajat	4	Huhtikuu 2016
Teemahaastattelu	Arkkitehti	1	Huhtikuu 2016

#### 4.2.1 Päiväkodin johtajille suunnattu kyselylomake

Tutkimusaineistoa kerättiin ensin päiväkodin johtajilta avoimella kyselylomakkeella tai vaihtoehtoisesti myös kirjoitelma oli mahdollinen kuten kyselylomakkeessa (liitteet 3–5) mainitaan. Aineiston hankinta edellytti kunnan sähköistä tutkimuslupamenettelyä ja yhteyshenkilön nimeämistä kyseisen kaupungin varhaiskasvatuksesta. Yhteyshenkilön löytyminen ja luvan saaminen sujuivat nopeasti. Tutkimusluvan myöntämisen jälkeen, lähetin kyselytutkimuksen päiväkodin johtajille.

Kyselylomake päiväkodin johtajien kokemuksista päiväkotirakentamisesta lähetettiin 12 kunnallisen päiväkodin johtajan sähköpostiin. Päiväkodin johtajat valikoituivat siten, että he kaikki olivat aineiston keräämishetkellä viimeisen viiden vuoden sisällä osallistuneet joko uuden päiväkotiyksikön suunnitteluun ja/tai sen rakentamisprosessiin tai vanhan päiväkotiyksikön peruskorjauksen suunnitteluun ja sen kunnostusprosessiin käyttäjän edustajana. Osalla tutkimukseen osallistuneista prosessi oli vielä kesken ja osalla oli käytössään hiljan valmistunut uusi tai peruskorjattu yksikkö. Lähestyin päiväkodin johtajia ensin henkilökohtaisesti (sähköposti, puhelinsoitto tai tapaaminen) varmistaakseni heidän halukkuutensa osallistua kyselyyn ja saadakseni näin mahdollisimman hyvän otoksen. Kaikki osallistujat eivät kuitenkaan lopulta ehtineet tai muista syistä vastanneet kyselyyn. Vastausprosentti oli 75 %.

Kyselylomakkeen alussa olevilla taustakysymyksillä (liite 4) kartoitettiin suunnittelu- tai rakennusprosessiin osallistumista, ajankohtaa, nykyistä tilannetta, urakoitsijaa (kaupungin oma tuotanto/ yksityinen), kiinteistön pinta-alaa ja siellä olevia toimijoita sekä vastaajan työvuosien määrää (taulukko 2). Kyselyyn vastanneista yhdeksästä päiväkodin johtajasta kolme osallistuivat uuden päiväkotikiinteistön suunnittelu- ja/ tai rakentamisvaiheeseen (k1, k2, k3), kaksi johtajaa olivat mukana päiväkodin peruskorjauksessa (k4, k5) ja neljä johtajaa osallistuivat uuden moduulipäiväkotirakennuksen (siirtokelpoinen) (k6, k7, k8, k9) suunnitteluun ja/tai rakentamiseen. Rakentaminen tapahtui vuosien 2013-2017 aikana. Kysely tehtiin vuodenvaihteessa 2015-2016, jolloin kiinteistöistä seitsemän oli jo valmistunut.



**TAULUKKO 2.** Taustatiedot päiväkodin johtajille tehdystä kyselystä.

Taustatiedot	k1	k2	k3	k4	k5	k6	k7	k8	k9
Päiväkodin johtajana vuodesta	2006	2008	1997	2003	2007	2012	1982	2001	2002
Päiväkoti:									
- valmistunut	2013	2014		1982	1977	2014	2014	2015	2015
- valmistuu			2016	2017	2015				
Uudisrakentaminen	x	x	x						
Ilmastointikorjaus-/peruskorjauskohde				x	x				
Moduuli/ väistötila						x	x	x	x
Mukana:									
- suunnittelussa			x	x		x		x	x
- rakentamisessa	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Kiinteistön pinta-ala m <sup>2</sup>	11000 (1500*)	2372	6421 (1400*)	1545	1000	1053		1274	1199
Kiinteistön toimijat:									
- varhaiskasvatus lasten lkm	100	100	160	150	110	140	80	140	120
- esiopetus lkm	60	25	40		20				
- perusopetus	x	x	x						
- avoin varhaiskasvatus		x	x						
- muut**	x								
Rakennusurakoitsija: y= yksityinen*** k= kunta	y1	y2	y3	y4	k	y5	y6	y7	y8

\*varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käytössä oleva neliömäärä

\*\*neuvola, suunterveydenhoito, liikuntapalvelut

\*\*\*y<sub>1-8</sub> = kahdeksan eri yksityistä urakoitsijaa

Vastauksissa varhaiskasvatukselle määritellyt tilat vaihtelivat pinta-alaltaan 1000-2372 m<sup>2</sup>. Uudisrakentamiskohteita tässä kyselyssä oli mukana kolme, joissa kaikissa toimijoina oli varhaiskasvatuksen lisäksi vähintään perusopetus. Kiinteistön kokonaispinta-alasta voidaan päätellä kyseisten yksiköiden kokoerot, jotka selittyvät perusopetuksen luokka-asteiden määrillä. Varhaiskasvatuksen neliöt ovat suhteessa samansuuntaiset kaikissa kolmessa yksikössä.

Kyselylomakkeessa on viisi teemaa: 1. päiväkodin onnistuneet tilaratkaisut ja toimivat käytännöt, 2. toisenlaiset vaihtoehdot nyt tehdyille ratkaisuille, 3. varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa tukevat tilaratkaisut, 4. tilaratkaisuiltaan ideaalipäiväkoti ja 5. vaikutusmahdollisuudet suunnittelu- ja rakentamisprosessissa. Kysymyksiin sai vastata hyvin vapaamuotoisesti. Vastaukset lähetettiin tutkijalle sähköpostitse tai nimettömänä postin välityksellä. Aineistot käsiteltiin nimettöminä.

Tutkimuksen alkuvaiheessa oletin saavani kyselylomakkeilla riittävän aineiston. Päiväkodin johtajien vastaukset olivat kuitenkin melko niukkoja ja ensi silmäyksellä totesin aineiston ohjaajani kanssa riittämättömäksi. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksellinen lähestymistapa olivat minulle vielä tässä vaiheessa jäsentymättömiä. Tiesin, että halusin etsiä onnistuneita toimintaympäristökemuksia uusista päiväkodeista, mutta en tiennyt millä laajuudella kokemuksia kartoitan ja miltä taholta. Laadullinen tutkimus tuntui itsestään selvältä alusta alkaen, mutta olin välttänyt ajatusta haastatteluista erityisesti niiden työlään ja aikaa vievän litteroinnin vuoksi. Lisäksi haastattelijana koin kollegoideni haastattelemisen liian vaativaksi, koska vaikutusmahdollisuus puolin ja toisin olisi voinut saattaa tutkimukseen vastaamisen joiltakin osin johdattelevaksi ja hankalaksi.

Tuomen ja Sarajärven (2013, 72–74) mukaan haastatteluun verrattuna kyselyssä on useita tutkimuksen tekemiseen liittyviä riskejä kuten vastaukset jäävät vaillinaisiksi, vastauksia jää tulematta, puuttuu tutkittavan havainnoinnin mahdollisuus ja joustavuutta kysymysten tekemiseen ei ole. Avoin kysely sopi mielestäni tutkimukseen, koska vastaajat olivat hyvin koulutettuja, esimiesasemassa olevia viranhaltijoita, joiden päivittäiseen työhön kuuluu erilaisten kirjallisten asiakirjojen ja raporttien lukeminen ja tuottaminen. Kysely oli myös edullinen ja nopea vaihtoehto, koska tutkimuksen tekemisen aikataulu oli rajallinen. Lisäksi katsoin, että vaikka haastattelulla olisin saanut kerättyä laajemman aineiston ja pystynyt varmistamaan asian ymmärtämisen ja siinä pysymisen, olisi haastatteluasetelma saattanut olla liian johdatteleva kaikkien osallistujien ollessa pitkäaikaisia kollegoitani. Avoin kyselytutkimus toi riittävää etäisyyttä ja väljyyttä tutkijan ja tutkittavien väliin ja poisti ainakin osittain vaikuttamista ja liian läheiseksi muodostuvaa vuorovaikutusta sekä tutkijan kiusausta johdatteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 72–74.)

#### 4.2.2 Lastentarhanopettajien focus group -haastattelu

Tässä vaiheessa tutkimukseni lähestymistavaksi muotoutui tapaustutkimus pohtiessamme töitämme graduryhmässä. Kyselytutkimusaineiston jäädessä pieneksi, päädyin ohjaajani esityksestä hyödyntämään saamiani vastauksia tutkimuksen esiyymmärryksenä ja keräämään lisää aineistoa focus group -haastattelulla tavoitteena saada kerättyä tarkentavaa, konkreettisempaa ja laajempaa aineistoa uusien fyysisten varhaiskasvatusympäristöjen toimivuudesta. Kyselystä saatujen vastausten perusteella rajasin tutkimukseni koskemaan kyseisen kaupungin neljää viimeksi valmistunutta kunnallista päiväkotirakennusta. Halusin nyt keskittyä tiettyihin uusiin varhaiskasvatusympäristöihin, joiden suunnittelu ja rakentaminen oli toteutettu alan asiantuntijoiden johdolla ja joista oli jo käyttäjäkokemusta saatavilla. Valitsemani päiväkodit ovat valmistuneet vuosien 2012–2014 aikana.

Mahdollisia haastateltavia tietolähteitä oli useita, kuten kyselyyn jo osallistuneet päiväkodin johtajat, päiväkodin kasvatushenkilöstö, lapset ja/tai heidän vanhempansa, kunnallisten päiväkotien rakennusprojekteissa mukana olevat asiantuntijat ja yhteistyötahot. Pohdinnan jälkeen päätettiin, että lastentarhanopettajan näkemys toimintaympäristön ja tilojen merkityksestä ja niiden tuesta varhaiskasvatuksen pedagogiikalle toisivat kaipaamaani näkökulmaa. Toteutin yhden focus group -haastattelun, johon osallistui valitsemistani neljästä päiväkodista yksi lastentarhanopettaja joka yksiköstä. Haastattelu suoritettiin keväällä 2016. Taulukko 3 kertoo osallistuneiden lastentarhanopettajien taustatiedot. Heistä kolmella oli työkokemusta yli 20 vuotta ja nuorimmalla opettajalla kuusi vuotta. Kyseisissä uusissa päiväkotirakennuksissa haastateltavat olivat työskennelleet 1–4 vuotta.

**TAULUKKO 3.** Taustatiedot focus group -haastatteluun osallistuneista lastentarhanopettajista.

Taustatiedot	f1	f2	f3	f4
Alias nimi	Inka	Päikky	Bertta	Maija
Sukupuoli	Nainen	Nainen	Nainen	Nainen
Syntymävuosi	1983	1963	1961	1969
Koulutus	KM	Lto	Lto	Lto
Valmistumisvuosi	2009	1984	1986	1992
Työvuosia	6	n. 30	n. 30	n. 22
Töissä nykyisessä yksikössä	1 v.	4 v.	1 v.	3 v.
Päiväkoti valmistunut	2014	2012	2014	2013

Focus group -haastattelut ovat melko uusi kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän muoto. Vielä 1990-luvulla akateemisissa tutkijapiireissä sitä oudoksuttiin tutkimusmenetelmänä. Focus group -haastattelussa useita haastateltavia haastatellaan samanaikaisesti ryhmässä nauhurin pyöriessä nauhoittamassa syntynyttä keskustelua. Focus group -haastatteluja on käytetty erittäin vaikutusvaltaisissa tutkimuksissa yhteiskuntatieteissä. (Macnaghten & Myers 2007, 65.) Hirsjärvi ja Hurme (2014, 61) pitävät täsmäryhmähaastattelua (focus group interview) yhtenä ryhmähaastattelun alalajina. Haastatteluhetki voi olla hyvin vapaamuotoinen ja ohjailematon, jossa ryhmän osallistujat kertovat haastattelijalle, ja samalla myös toisilleen, mielipiteitään ja tietojaan tutkittavasta ilmiöstä. Järjestetty

focus group -haastattelu vaatii haastattelijalta tarkkaavaisuutta sen suhteen, että ryhmädynamiikka toimii tasapuolisesti ja jokainen saa ilmaista itseään vuorollaan. Etuna on saada yhdellä haastattelukerralla useamman haastateltavan mielipide. Menetelmä on nykyään suosittu, nopea ja edullinen. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 61–63.) Pelkkä kustannustehokkuus ei kuitenkaan selitä haastattelumenetelmän suosiota vaan focus group -haastattelut voivat olla jopa parempia kuin yksilöhaastattelut tietynlaisten tutkimusongelmien selvittämiseen (Kamberelish & Dimitriadis 2013, 9-10).

Ennen focus group -haastattelua tutkijan tulee kiinnittää erityistä huomiota ryhmien suunnitteluun, aiheen käsittelyyn, osallistujien valintaan, keskustelun etenemiseen ja käytettävään käsittejärjestelmään, joka on olennaista tutkimukselle ja osallistujille (Macnaghten & Myers 2007, 66). Lastentarhanopettajat ovat tiimityöskentelyn ammattilaisia ja tämä näkyi focus group -haastattelussa heidän varsin luontevassa tavassaan lähteä keskustelemaan annetuista teemoista yhdessä. Lastentarhanopettajien taito kuunnella ja antaa tasapuolisesti vastausaikaa ryhmän kaikille jäsenille mahdollistivat haastattelijan huomion suuntaamisen jokaiseen haastateltavaan puheenvuorollaan. Yhteinen, yhdistävä ja tuttu aihealue välittyi koko haastattelun ajan vastausten täydentäessä toisiaan ja toisaalta kannustaen aiheen käsittelyn etenemiseen. Haastattelussa ilmeni paras mahdollinen tulos — edellisen vastaus innosti seuraavaa jatkamaan tai kääntämään huomion muilta unohtuneeseen yksityiskohtaan. Liamputtongin (2011, 2) mukaan focus group -haastattelu ei ole ryhmän haastattelu vaan siinä ryhmä ihmisiä on kokoontunut keskustelemaan tietystä aiheesta tai teemasta. Painopiste on osallistujien välisessä vuorovaikutuksessa ryhmässä. Jaetun kokemuksen vuoksi focus group -haastattelun kohokohta on ennemmin kollektiivinen näkemys kuin yksilön näkemys, vaikka myös yksilön kokemukset tulevat keskustelussa hyvin esiin. (Liamputtong 2011, 2, 8.)

Ryhmän rakenteessa on hyvä huomioida ryhmän homogeenisyyden vs. heterogeenisyyden lisäksi osallistujien samansuuntaiset kokemukset käsiteltävästä aiheesta ja tuntevatko osallistujat toisensa ennalta vai ovatko he keskenään vieraita (Liamputtong 2011, 12). Valitsin päiväkodeista haastateltavat heidän aiemmista yhteyksistään minuun yhtä lukuun ottamatta, minkä valintaesityksen teki yksikön johtaja. Koska haastattelu oli mahdollista suorittaa työajalla, ensikontakti tapahtui lastentarhanopettajien esimiesten kautta yhtä henkilöä lukuun ottamatta, joka ei haastatteluhetkellä ollut työtehtävässään. Kysyin jokaiselta halukkuutta osallistua tutkimukseen henkilökohtaisesti (puhelimitse tai tapaamalla) ja lähettämällä heidän sähköpostiinsa lyhyen saatekirjeen (liite 6) tutkimukseni sen hetkisestä vaiheesta. Suostumukset saatuani sovimme yhteisestä haastatteluajasta. Haastattelu paikkana oli työpaikkani neuvottelutila. Focus group -haastatteluun valituista neljästä lastentarhanopettajasta kaksi tunsivat toisensa entuudestaan, mikä ilmeni haastattelutilanteessa. Tuttuus ei kuitenkaan häirinnyt haastattelun etenemistä, päinvastoin. Lastentarhanopettajat saattoivat käyttää toisiaan

vastaustensa tukena tai kommentoida muistaisiko toinen asioita paremmin molemmille tutusta päiväkotirakennuksesta.

Haastattelija tunsi kaikki haastateltavat jollakin tavalla ennestään, yksi oli haastatteluhetkellä haastattelijan alaisuudessa, toinen oli ollut sitä joitakin vuosia aiemmin ja kaksi muuta olivat vähemmän tuttuja. Haastattelun alussa haastattelija keräsi osallistujilta taustatiedot (liite 7) ja kertasi keskustelun säännöt. Alias-nimen pohtiminen laukaisi mukavasti alkujännitystä haastateltavien keskuudessa. Myös kaikki neljä päiväkotirakennusta olivat tutkijalle ennestään tuttuja. Varhaiskasvatusympäristöjen aiempi tuntemus vaikutti monella tapaa tapauksen ymmärtämisessä, antaen aineistolle konkreettisemmän viitekehityksen.

Haastattelu eteni teemapaperin (liite 8) mukaisesti ja jokainen neljästä haastateltavasta osallistui tasapuolisesti vastaamiseen. Siirtymät seuraavaan keskusteluteemaan sujuivat haastattelijan johdattamina. Tunnelma oli paikoin innostunut, jopa innovatiivinen ja keskustelu eteni polveutuvasti haastateltavalta toiselle. Istunto kesti 1 tunti 20 minuuttia ja haastattelun loputtua osallistujat mainitsivat kaipaavansa työssään tämän kaltaisia vertaiskeskusteluja. Valtonen (2005, 223) korostaa ryhmäkeskusteluissa haastattelijan roolissaan pysymistä keskustelua eteenpäin ohjaavana ja vuorovaikutteiseen keskusteluun innoittavana hahmona. Haastattelu sekä nauhoitettiin (kaksi eri nauhuria) että videoitiin tallentamisen ja litteroinnin onnistumiseksi.

Kamberelishin ja Dimitriadisin (2013, 7) mukaan haastatteluasetelma on ryhmässä tehdyssä haastattelussa erilainen verrattuna yksilöhaastatteluun. Voima ja valta eivät ole yksinomaan haastattelijalla vaan haastateltavien asema ja vaikutus saatuun tietoon ja tietomäärään on vahvempi. Vähemmän muodollisessa haastattelumallissa haastattelija luo luottamuksellista suhdetta haastateltavaan eikä kontrolli haastattelun suunnasta ja protokollasta ole vain tutkijalla. Focus group -haastattelussa ohjaus neuvotellaan, haastattelut ovat avoimempia, haastateltavat ovat rohkeampia keskustelemaan aiheesta ja jopa hallitsemaan keskustelua. Keskustelun sallitaan liikkua laajemmin, jopa ennalta-arvaamattomaan suuntaan. (Kamberelish & Dimitriadis 2013, 7; Valtonen 2005, 224.) Itse koin haastattelijana focus group -menetelmän toimivan hyvin ja vuorovaikutus haastateltavien välillä toi aiheen käsittelyyn lisäarvoa yksilöhaastatteluun verrattuna. Toisten innostus herätti muutkin pohtimaan asioita tai näkemään aihetta laajemmin.

#### 4.2.3 Arkkitehdin teemahaastattelu

Jotta tapaustutkimukselle ominainen saman tapauksen tutkiminen useasta eri näkökulmista toteutuisi, päädyin vielä kolmannen erilaisen aineiston hankintaa. Kolmanneksi näkökulmaksi valitsin

päiväkotirakentamiseen ja sen suunnitteluun perehtyneen arkkitehdin haastattelun. Arkkitehdin näkemyksen kautta uskoin saavani tutkimukseen sen kaipaamaa rakentamisen suunnittelun asiantuntijuutta. Haastattelumenetelmänä käytin teemahaastattelua.

Kun tutkimusmenetelmänä on teemahaastattelu, on haastateltavan valinnalla keskeinen merkitys. Haastattelurunkoa tehdessä tutkija päättää teema-alueista mitkä liittyvät tutkimuskysymyseen tai -ongelmaan ja sen ratkaisemiseen. Teemat muotoutuvat kysymyksiksi, jotka ovat niin väljiä ja muunneltavia, että myös haastateltava voi vastauksillaan niihin vaikuttaa vielä tutkimustilanteessa. Teemahaastattelulle onkin ominaista, että haastattelutilanteessa voi haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutuksessa syntyä uusia kysymyksiä liittyen teemoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 66-68.) Haastattelussa on tärkeä antaa puheenvuoro haastateltavalle ja haastattelijan tulee rajoittaa omien mielipiteiden ilmaisua niin paljon kuin mahdollista. Avoimet kysymykset ovat parempia kuin kyllä/ei -kysymykset, johdattelevat kysymykset tai moniosaiset kysymykset. (Hancock & Algozzine 2006, 41.) Usein haastattelijalla on vain teema-aihelista apunaan ohjaamassa haastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2014, 67).

Arkkitehdin haastatteluvalintaan vaikutti oma kokemukseni päiväkotien suunnittelu- ja rakentamisprosesseista. Arkkitehdillä on keskeinen rooli pääsuunnittelijana. Henkilökohtainen yhteydenotto alalla jo pari vuosikymmentä toimineeseen ja useampia päiväkotirakennuksia omassa kunnassani suunnitelleeseen arkkitehtiin, johon olin aiemmin päiväkotirakennushankkeissa tutustunut, vaati vain pientä suostuttelua haastatteluun ja yhteisen aikataulun löytymistä. Haastatteluajankohta oli kevät 2016. Haastattelu tapahtui työpaikallani päiväkodissa ja olin varannut meille viinerikahvit keskustelun alkuun pääsemistä helpottamaan. Keräsin haastattelun alussa arkkitehdiltä taustatiedot ja kerroin tutkimuksen vaiheista (liite 9). Sovimme, miten nimeän hänet tutkimuksessa anonymiteetin suojaamiseksi. Haastattelu eteni haastattelurunkoa joustavasti seuraten (liite 10), paperi oli sekä haastateltavan että haastattelijan edessä haastattelutilanteessa. Nauhoitin haastattelun varmuuden vuoksi kahdella nauhurilla. Haastattelu kesti 58,38 minuuttia.

Arkkitehti vastasi kysymyksiin pohtivalla ja asiantuntevalla otteella. Vuorovaikutus oli välitöntä, tasapainoista ja hyväntuulista, paikoin hidastempoista. Päähuomio oli päiväkodin suunnittelussa eikä rakentamisessa tai pedagogiikassa. Haastattelurunko toimi lähinnä suuntaa antavana, eikä haastattelussa edetty kysymys kysymykseltä eteenpäin vaan vapaammin aiheita käsitellen. Haastattelija kuitenkin piti huolen, että kaikki paperissa olleet aiheet käytiin läpi jollakin tasolla seuraten ja kommentoiden intensiivisesti haastateltavan kerrontaa ja vastauksia.

### 4.3 Tutkimusprosessin eteneminen

Tapaustutkimukselle, kuten yleensäkin tutkimukselle, tyypillisiä vaiheita ovat tutkimuskysymysten muotoileminen, tutkimusasetelman hahmottaminen, tapauksen (tai tapausten) määrittely ja aineiston kerääminen, teorian tai keskeisten käsitteiden valinta, aineiston ja tutkimuskysymysten yhteensovittaminen, analyysi- ja raportointitavan päättäminen. Tutkimusprosessi on usein monivaiheinen eikä se etene suoraviivaisesti tietyn kaavan mukaan vaan tutkimuksen eri vaiheisiin palataan tutkimusprosessin aikana. (Eriksson & Koistinen, 2005, 19.) Tämä tutkimusprosessi voidaan esittää seuraavalla tavalla (taulukko 4).

**TAULUKKO 4.** Tutkimusprosessin eteneminen.

Aikataulu	Tutkimuksen eteneminen
Syys-lokakuu 2015	Tutkimusaiheen valinta: päiväkodin fyysinen toimintaympäristö. Keskeisten käsitteiden valinta.
Lokakuu 2015	Tutkimusmenetelmän ja kohderyhmän valinta: avoin kyselylomake ja päiväkodin johtajat (valitut). Tutkimusongelma? Kirjallisuuden hankintaa.
Marraskuu 2015	Sähköinen tutkimuslupa. Yhteydenotto valittujen yksiköiden johtajille ja sitoutumispyyntö. Kyselylomake ja saatekirje tehty.
Joulukuu 2015	Kyselylomakkeen jako johtajien sähköpostiin. Palautuspyyntö 12.1.2016 mennessä.
Tammikuu 2016	Empiirinen aineisto koottu, aineisto pieni. Esiymmärrys. Tutkimusongelma? Kirjallisuuden hankintaa.
Helmikuu 2016	Keskustelu ohjaajan ja graduryhmän kanssa -> tutkimustavaksi valikoituu tapaustutkimus – tietyn kunnan tietyt päiväkodit ja tietyt asiantuntijat. Tutkimusmenetelmäksi ja tietolähteeksi lastentarhanopettajien focus group -haastattelu ja arkkitehdin teemahaastattelu.
Maaliskuu 2016	Haastattelut ja niiden nauhoitus.
Huhtikuu 2016	Litterointi.
Kesä 2016	Metodologinen essee; tapaustutkimukseen perehtyminen. Kirjallisuuden hankintaa.
Syksy 2016	Kirjallisuuden hankintaa.
Talvi 2016–2017	Tauko.
Helmi-toukokuu 2017	Kirjoitusvaihe. Tutkimusongelman uudelleen muotoilu. Keskeiset käsitteet saavat uuden muodon – oppimisympäristö, toimintaympäristö, varhaiskasvatusympäristö.

Kesä-heinäkuu 2017	Analysointi, tutkimustulokset ja tulkintavaihe.
Maalis-huhtikuu 2018	Tutkimuksen loppuun saattaminen 8 kk tauon jälkeen. Tekstin jäsentelyä ja hiomista. Viimeinen luku ja johdanto. Tiivistelmä. Lähdeluettelo.
Toukokuu 2018	Tarkastettavaksi ohjaajalle.
Syyskuu 2018	Korjaukset: otsikoiden tarkentaminen, lähdeluettelon korjaukset, johdanto- ja metodologiaosan jäsentely, toisen tutkimuskysymyksen lopullinen muoto. Tavutus. Turnitin tarkastus. Valmis.

Aivan viime hetkiin asti muotoilin tutkimuksen tutkimuskysymyksiä, sillä oikean muodon löytäminen oli pitkä prosessi. Eriksson ja Koistinen (2005, 20) toteavat tutkimuskysymysten muotoilemisen olevan yksi tutkimusprosessin tärkein vaihe. Tutkimuskysymysten ei tarvitse olla valmiina tutkimusprosessin alkuvaiheessa, mutta jokin alustava kysymys tai oletus kysymyksestä tarvitaan, jotta tutkimuksen teko voi alkaa. Tutkimuskysymys tai -kysymykset muuttavat muotoaan ja varmentuvat tutkimuksen edetessä. Tapaustutkimuksen tyypistä riippuen tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tutkimuskysymysten muoto vaihtelee informaatiokysymyksistä asiakysymyksiin. Tyypillisiä tutkimuskysymyksiä tapaustutkimuksessa ovat mitä-, miten- ja miksi- kysymykset. (Eriksson & Koistinen, 2005, 20.)

Aineiston keruu osoittautui tutkimusprosessin helpoimmaksi tehtäväksi, luultavasti sen selkeän aikatauluttamisen ja struktuurin vuoksi. Sovitut haastatteluajat pitivät hyvin paikkansa ja vaikka litterointivaihe oli työlästä, se eteni tahdissaan ja valmistui siten ajallaan. Kyselyaineiston vastaukset johdattivat tutkimuksen tapaustutkimuksen suuntaan. Vaikka kerätty aineisto osoittautuisi tutkijan näkökulmasta joksikin muuksi kuin tämä ennakkoon on odottanut, tulisi tutkijan pitäytyä aineistossa ja unohtaa aiemmat oletuksensa. Tapaustutkimuksessa aineistosta voi löytää aivan uusia ja ennakoimattomia asioita. Toisaalta tapaustutkimuksessa on tyypillistä käyttää useita erilaisia aineistoja (aineiston triangulaatio) kuten haastattelut, havainnointi, tilastot ja erilaiset dokumentit. (Eriksson & Koistinen 2005, 25–27.)

Kuvio 3 esittää tässä tutkimuksessa käytetyn triangulaation toteutumista. Triangulaatiolla tarkoitetaan useamman teorian, tutkijan, aineiston, aineiston keruumenetelmän ja/tai analyysimenetelmän käyttämistä samassa tutkimuksessa. Näiden useiden triangulaation muotojen yhdistäminen tutkimuksessa on myös mahdollista. Triangulaation käyttö tapaustutkimuksessa on tyypillistä, jolloin tiettyä tapausta voidaan tutkia useista eri näkökulmista. Toisiaan täydentävät näkökulmat parantavat tapaustutkimuksen luotettavuutta ja lisäävät tuloksen uskottavuutta. (Eriksson & Koistinen 2005, 42; Hitchcock & Hughes 1995, 324-325.)



## PÄIVÄKODIN FYYSINEN VARHAISKASVATUSYMPÄRISTÖ



**KUVIO 3.** Tapaustutkimuksen triangulaation toteutuminen tässä tutkimuksessa.

### 4.4 Aineiston käsittely ja analyysi

Tätä tutkimusta voi tarkastella osittain aineistolähtöisenä tutkimuksena. Osittain tutkimus on myös teoriaohjaava ja tutkijan omaan kokemukseen perustuva tutkimus. Päiväkodin johtajille suunnatulla kyselylomakkeella kerätyn aineiston sain sähköisessä muodossa yhtä paperiversiota lukuun ottamatta. Tulostin ja luin vastaukset. Vastauksia tarkastelin kolmen erityyppisen rakennusprosessin kautta. Ensimmäisenä uudet päiväkodit, jotka sijoittuvat kunnan kaavoittamalle tontille ja jotka pääsääntöisesti ulkopuolinen, kilpailutettu arkkitehti/ arkkitehtitoimisto suunnittelee. Toiseksi kunnan vuokraamat valmiista moduuleista kootut päiväkodit (siirtokelpoiset), jotka sijoitetaan kunnan kaavoittamalle tontille tai esimerkiksi koulujen piha-alueelle ja joiden vuokra-ajat saattavat olla 20–30 vuotta. Kolmas tyyppi on peruskorjatut vanhat päiväkotitilat, joista päiväkodin käyttäjät ovat väliaikaisesti sijoitettu ns. väistötiloihin (joka saattaa olla myös moduulipäiväkotirakennus) korjauksen ajaksi. Pääsääntöisesti näyttäisi siltä, että varhaiskasvatuksen puolella ei tehdä kunnostuskorjauksia lapsien seassa kuten usein isoissa koulurakennuksissa joudutaan tekemään. Kyselyaineistossa keskityn enemmän fyysisen varhaiskasvatusympäristön elementteihin, mutta huomioiduksi tulevat myös päiväkotirakennusprosessiin liittyvät vastaukset.

Päiväkodin johtajien vastauksista toivoin saavani enemmän kuvailuja mikä tekee tilasta toimivan. Myös perustelut onnistuneiksi koettuihin ratkaisuihin puuttuivat. Kaipasin vastauksia kysymyksiin kuten miten tilan muunneltavuutta tai monipuolisuutta on lisätty, miten tilan koko vaikuttaa sen käyttötarkoitukseen, miksi tilanjako on onnistunut, mitä varhaiskasvatuksen pedagogiikka edellyttää tilalta, millaiset materiaalit ovat hyviä ja toimivia, miten hyvä akustiikka on saavutettu, miten melua

on vähennetty ja miksi piha on toimiva? Päiväkodin johtajille tehty kysely toimi hyvänä pohjana ja esiymmärryksenä tutkimukselle.

Lastentarhanopettajien focus group -haastatteluaineiston käsittelyn aloitin litteroimalla koko haastattelun ja tulostamalla sen paperiversioksi. Litterointi oli odotusteni mukaisesti työlästä ja aikaa vievää mutta yllätyin, kuinka helposti neljän haastateltavan sanat olivat erotettavissa nauhalta toisistaan. Huomioin litteroinnissa haastateltavien naurua, naurahduksia ja myöntelyä kirjoittamalla maininnan sulkumerkkeihin. Koska päähuomioni tässä aineistossa oli sen sisällössä eikä kielessä tai puhetavassa, ei tarkempaan litterointiin ollut tarvetta esimerkiksi tauotusten tai äänenpainojen suhteen. Pääasiallisesti puhe oli jatkuvasti soljuvaa ja toinen haastateltava aloitti siitä mihin toinen päättyi. Useimmiten vastaukset etenivät pöydän ympärillä piirissä samassa järjestyksessä, vasta loppua kohti ilmeni enemmän keskusteluna ristikkäin. Pällekkäistä keskustelua oli vain kahdessa kohtaan haastattelun loppupuolella, lähinnä päällekkäistä oli vain myöntely ja nauru, naurahdukset. Vain yksi sana jäi epäselväksi aivan haastattelun alusta.

Litteroinnin jälkeen tehtävänä on analysoida keskustelut. Tulkinta syntyy tämän analysoinnin perusteella. (Macnaghten & Myers 2007, 66.) Aineiston käsittelyä helpottaa aineiston koodaaminen eli sen järjestäminen esimerkiksi teemoittain tai luokittain. Analyysitavan päättämisessä keskeisintä on lähestyä aihetta tutkimuskysymyksen kautta. Analyysillä pyritään löytämään aineiston ydin, syvempi merkitys ja uusia näkökulmia aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin verrattuna. (Eriksson & Koistinen 2005, 30–32.) Aineiston analysointivaiheessa haastavaa on tapaustutkimuksessa sen monien tutkimusaineistojen ja tutkimuskysymyksen yhteensovittaminen. Tutkimuskysymys saattaa vielä tarkentua tai muuttua, jos kerätty tutkimusaineisto ei vastaa aiempaan tutkimuskysymykseen. Aineistolähtöiselle tutkimusotteelle tällainen on tyypillistä. Jotta tapaustutkimukselle ominainen aineiston ainutkertaisuus hyödynnetään ja aineistosta löytyvät uudet näkökulmat nousevat esiin, tulee tutkijan pidättäytyä liian yksinkertaistavista ja merkityssisältöjä yhdistävistä ja siten aineistoa vähättelevistä tulkintatavoista. (Eriksson & Koistinen 2005, 29–30.)

Haastatteluaineiston analyysi on tehty sisällönanalyysillä. Aloitin aineistoon tutustumisen lukemalla focus group -haastatteluaineiston ensin muutaman kerran kokonaan läpi. Etsin aineistosta mahdollisia teemoja tai kategorioita, joiden kautta saisin vastauksia tutkimuskysymykseeni. Teemojen löytymistä pohdin pitkään. Tutkimuskysymys vaihtoi vielä muotoaan aineiston jäsenytyessä, saaden lopullisen muotonsa vasta tutkimuksen teon loppupuolella. Jätin teemat hautumaan ja aloitin arkkitehdin haastattelun litteroinnin samoin periaattein kuin focus group -haastattelunkin olin tehnyt. Yksilöhaastattelun puhtaaksikirjoittaminen oli ehkä yksinkertaisempaa mutta yhtä aikaa vievää kuin ryhmähaastattelunkin. Arkkitehdin johdonmukaiset vastaukset ja haastattelun selkeä eteneminen

helpottivat litterointia. Kun olin saanut litterointityön valmiiksi, lähdin nopeasti etsimään siitä samoja teemoja kuin olin löytänyt lastentarhanopettajienkin aineistosta. Lopulta päädyin etsimään teemoja myös päiväkodin johtajien kyselyaineistosta. Aineistojen järjestelmällisen läpikäynnin tuloksena tutkimusaineiston lopullisiksi teemoiksi valikoituivat seuraavat viisi näkökulmaa: pedagogiikkaa tukevat tilaratkaisut, muut toimivat tilaratkaisut, innovaatiot, lasten näkökulma ja turvallisuusnäkökulma (kuvio 4).



**KUVIO 4.** Tutkimusaineiston teemat. Valokuvat; Kati Vaajanen.

Ensimmäiseksi teemaksi valitsin pedagogisen näkökulman ja lähdin koodaamaan erivärisiä kyniä käyttäen focus group -haastatteluaineistoa päiväkodin fyysiseen varhaiskasvatusympäristöön liittyvistä pedagogisista huomioista. Seuraavaksi etsin muita toimivia päiväkodin tilaratkaisuja, joista lastentarhanopettajat antoivat käytännön kokemuksen kautta myönteistä palautetta. Kolmas teema löytyi innovaatioista ja uusista ideoista, mitä keskustelussa nousi esiin. Neljänneksi teemaksi valitsin lasten näkökulman. Tämän teeman mukaan ottamista mietin eniten, koska tutkimuksessa en kerännyt aineistoa suoraan lapsilta. Lasten näkökulma nousi kuitenkin esiin aikuisten vastausten kautta, joten koin erityisesti varhaiskasvatuksen ammattilaisten vahvan kokemuksen lasten kanssa työsken-

telystä viitoittavan myös lapsille mielekkäiden tilankäyttöön liittyvien havaintojen olevan perusteltua tässä yhteydessä. Viides teema oli turvallisuusnäkökulma, joka näyttäytyi aineistossa usein rinnalla tai vastakkaisena muille teemoille.

Teemojen löydyttyä aloitin aineiston analyysin päiväkodin johtajille suunnatun kyselyaineiston purkamisesta. Vaikka tutkimustyöni alussa olin epäillyt kyselyaineiston merkitystä, huomasin nyt, että samat teemat olivat suurelta osin löydettävissä myös tästä aineistosta. Kyselyaineiston koodaamisessa käytin samoja värikoodeja kuin haastatteluaineistojen analysoinnissa. Lastentarhanopettajien focus group -haastatteluaineiston analysointi tapahtui teemojen mukaan. Arkkitehdin haastatteluaineistossa sen sijaan huomion kohteena oli toisessa tutkimuskysymyksessä esiin nostetut määritelmät päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteistä. Myös tämän aineiston analyysissä hyödynsin valittuja teemoja.

Tutkimuksessa päähuomio tulee olla tutkimusaineiston tieteellisessä tulkinnassa ja raportoinnissa. Tapaustutkimukselle ominainen raportointitapa on vuoropuhelu eri aineistojen, teorian ja empirian sekä tutkijan ja tapausten välillä. Lukijalle keskeistä on saada selkeä käsitys koko tutkimusprosessista. (Eriksson & Koistinen 2005, 36–39.) Tulosten raportoinnissa päädyin tutkimuksen tekemisen aikajärjestyksessä tapahtuvaan raportointitapaan eli esittelen ensin päiväkodin johtajien huomioidut, sitten lastentarhanopettajien ja viimeisenä arkkitehdin näkökulmat. Tulosten tarkastelussa yhdistän saadut tulokset ja käyn vuoropuhelua aineistojen välillä.

## 5 TULOKSET

Tutkimuksen tulokset esittelen keräämäni kolmen eri aineiston avulla. Ensimmäisenä käsittelen päiväkodin johtajien kyselyaineiston vastauksia, seuraavaksi lastentarhanopettajien focus group -haastatteluaineistoa ja viimeisenä arkkitehdin teemahaastatteluaineistoa. Kaikki aineistot analysoin viiden keskeiseksi nousseen teeman kautta – pedagogiikkaa tukevat tilaratkaisut, muut toimivat tilaratkaisut, innovaatiot, lasten näkökulma ja turvallisuuskäsitteiden näkökulma. Aineistot sisältävät keskenään osittain toisistaan erillistä tietoa asiantuntijaroolista riippuen. Olen pyrkinyt tuomaan nämä tiedot esiin joko omina alaotsikoinaan tai yhdistäen yhteisiin teemoihin.

### 5.1 Päiväkodin fyysinen varhaiskasvatusympäristö päiväkodin johtajien tulkintana

Päiväkodin johtajille tehdyssä kyselyssä alkuperäisenä tarkoituksena oli selvittää päiväkodin suunnitteluun ja/tai rakentamiseen osallistumista ja varhaiskasvatuksen asiantuntijan osaamisen hyödyntämistä päiväkodin pedagogisissa tilaratkaisuissa. Kyselyllä etsittiin vastauksia varhaiskasvatusympäristön onnistuneista fyysisistä tilaratkaisuista ja toimivista käytännöistä uusien, peruskorjattavien ja tilapäisten (moduulirakentaminen) kiinteistövaihtoehtojen avulla. Lisäksi haluttiin selvittää varhaiskasvatuksen pedagogiikan keskeisten painotusalueiden näkymistä päiväkodin toimintaympäristössä. Alkuperäinen tutkimusajatus päiväkodin johtajan osallisuudesta ja vaikuttamisesta rakentamisprosessissa on tuotu esiin tämän luvun lopussa omana teemanaan.

Koska kyselyvastaukset jäivät suppeiksi, käytin kerättyä aineistoa osittain esiyymmärryksenä tutkimukselle ja tämä aineisto johdatti tutkimusta seuraavaan vaiheeseen. Osa päiväkodin johtajilta kerätystä aineistosta tuo esiin varhaiskasvatusympäristöön liittyviä elementtejä ja painotuksista.

#### *Pedagogiikkaa tukevat ja toimivat tilaratkaisut*

Niin uudisrakentamisessa, peruskorjauskohteissa kuin moduulirakentamisessakin mukana olleiden päiväkodin johtajien mielestä päiväkodin johtajan tulee osallistua jo rakennuksen suunnitteluvaiheeseen, jotta tulevaan yksikköön liittyvät toiveet ja tarpeet välittyvät keskustelujen kautta arkkitehdin

suunnitelmiin. Näkemys oman yksikön pedagogisista painopisteistä ja varhaiskasvatuksen kehityssuunnasta on tärkeä tuoda esiin alusta alkaen, kuten seuraava kommentti osoittaa.

*”[varhaiskasvatuksen pedagoginen] visio siitä mitä erityistä halutaan tarjota juuri siinä yksikössä...jo yksikön suunnitteluvaiheessa tulisi olla johtaja selvillä ja hänen ajatukset siitä, miten hän toimintaa lähtee organisoimaan. Hänelle [päiväkodin johtajalle] aikaa keskustella arkkitehdin kanssa toiveista ja ajatuksista.”*

Päiväkodin johtajat pitävät tilojen muunneltavuutta pedagogisesti merkittävänä mietittäessä päiväkodin tilaratkaisuja. Tiloilta toivotaan ennen kaikkea monipuolisuutta, unohtamatta leikin keskeistä merkitystä. Uusien kiinteistöjen osalta vastauksissa korostuvat toimivuutta lisäävänä elementtinä näkyvyys tilasta toiseen, ”isoja ikkunoita kotialueiden välille”, ja hyvä äänieristys. Erilaisia erityis-tiloja kaivataan ohjaamaan arjen pedagogiikkaa ja lisäämään toiminnan monimuotoisuutta. Erikoisluokkien tai -tilojen suunnittelu vaatii päiväkodin henkilökunnan mukaan ottamista, jotta ideat ja tarpeet sekä tilojen sijoittelu tukevat toimijoita.

Peruskorjausremonteissa mukana olleet päiväkodin johtajat toivovat tiloilta myös lisää muunneltavuutta ja monipuolisen pienryhmätoiminnan toteuttamisen mahdollistamista varhaiskasvatuksen tavoitteiden mukaisesti, ”luova, liikkuva, leikkivä ja itseään ilmaiseva lapsi”. Muutosta on esitetty lasten käytössä olevien tilojen toimivuuden parantamiseksi lisäämällä niihin säilytys- ja palaveritiloja. Ratkaisuina on käytetty väliseinien poistoa, seinien puhkaisua oviaukolla, saman tilan kalustamista monipuolisempaan käyttöön (palaveri-/pienryhmä-/ruokakabinetti-/työtila), tilan käyttötarkoituksen muuttamista, käytävätilan hyödyntämistä, tietoliikenneyhteyksien parantamista, akustoinnin parantamista ja työergonomian lisäämistä (kaappisängyt kaasujousella, korkeat kalusteet ja eteisen pukemispenkit).

Moduulipäiväkodin parhaana puolena päiväkodin johtaja pitää sitä, että se on ”halpa, siirto-kelpoinen, moneen käyttöön sopeutuva”. Päiväkodin johtajat, jotka osallistuivat pysyvämpään käyttöön tarkoitettujen moduulipäiväkotien suunnitteluun, kommentoivat tiloja varsin toimiviksi. Plus-saa saavat valaistus, LVI-tekniikka, sähkö, käytetyt materiaalit, harmoniset värit, rakennuksen sijoittuminen tontille ja osassa vastauksista myös logistisesti hyvin mietityt tilat. Uuden päiväkodin rakentamisajaksi tehdyn väistötilan suunnittelussa ja käyttöönotossa mukana ollut päiväkodin johtaja katsoo moduulipäiväkodin ryhmätilojen olevan ”yllättävän isot, avarat ja hyvin toimintaan soveltuvat”. Positiivista palautetta tässä kohteessa saa valoisuus sekä talvella lämpimänä pysyvät tilat. Ankea ulkonäkö, pienryhmätilojen vähyys ja varastotilojen puute tuovat miinusta. Akustointi on heikkoa osassa moduulipäiväkodeista. Ongelmaan on haettu ratkaisua kalusteiden ja materiaalien akustisilla pintavalinnoilla, jotka vähentävät kaiuntaa ja jälkikaiuntaa sekä pienentävät melutasoa.

Tuotteiden korkeampi hintataso kuitenkin saa vastaajan epäilemään niiden riittävää hyödyntämistä laajemmin päiväkodeissa.

Päiväkodin johtajat kokevat tilanjaon uusissa päiväkotikiinteistöissä onnistuneeksi ja kehuja saavat hyvät pienryhmätilat. Mediakasvatuksen toteuttamiseksi edellytetään ajanmukaisia TVT-laitteita. Liikuntakasvatukselle on saatu jokaiseen uuteen päiväkotiyksikköön kunnan tilat, iso sali. Kun kiinteistö on yhteinen koulun kanssa, kaikkien tilojen hyödyntäminen koetaan monipuolistavan ja rikastavan varhaiskasvatuksen tarjontaa. Kahden ryhmän keskinäinen yhteistyö, yhteisöllisyyden tunne ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen koetaan pedagogisesti tärkeäksi ja tätä tukemaan on ryhmätilat sijoitettu siten, että kaksi ryhmätilaa on lähekkäin ja muodostavat näin yhden isomman alueen (kotialue). Kiitosta saavat myös viime vuosina yhä useammin toteutettu ratkaisu kahden lepotilan yhdistämisestä väliovella. Nämä ratkaisut lisäävät arjen toimivuutta avun annon, palaverille pääsyn ja parityöskentelyn mahdollistamisen kautta. Seuraavat päiväkodin johtajien vastaukset kertovat tilojen toimivuudesta arjessa.

*”päiväkotilasten käytössä on moninaisia tiloja niin päiväkodin kuin koulunkin puolella: isosta jumppasalista pieniin pienryhmätiloihin.”*

*”hyvät kotialuetilat (esim. kaksi nukkumahuonetta yhdistetty väliovella)”*

*”...jumppasali – – ihan koko ajan käytössä.”*

Yhdessä tekemisen ja yhteisöllisyyden pedagogiikkaa tukevat yhteisten ruokatilojen tai ruoka-aulojen käyttö. Päiväkodin johtajat arvioivat ruokalakäytäntöä toimivaksi uusissa isoissa kiinteistöissä. Ruokala koetaan talon sydämeiksi, joka kerää lapset yhteen ja auttaa samalla toiminnan järjestämisessä. Kaupungissa, jossa tutkimus tehtiin, yhteisten ruokalojen tai ruoka-aulojen sijoittaminen päiväkotiyksiköihin on melko uusi käytäntö eikä käyttäjäkokemusta ole ollut vielä paljoa saatavilla. Sapere-ruokakasvatusmenetelmä tuodaan esille tilatarpeen näkökulmasta. Sapere edellyttää mahdollisuutta käyttää lasten kanssa keittiövälineitä, valmistaa ruokaa ja leipoa. Isot laitospaikat eivät ole tähän käyttöön soveltuvia vaan pedagogisesti nähdään, että päiväkodissa tulee olla tähän tarkoitukseen katettu pieni keittiötila. Seuraavat esimerkit kertovat ruokasalin ja pienkeittiön positiivisesta merkityksestä.

*”ruokala – – yhdistää koko talon”*

*”Aularuokailu -tila yli 3-v:ille on iso +. Se auttaa pienryhmien rytmityksessä, ja siirtymien rauhoittamisessa.”*

*”Saperen lisäksi siinä [pienkeittiö] saa paljon pienryhmätoimintaa aikaiseksi.”*

Muita onnistuneita tilaratkaisuja uusissa kiinteistöissä ovat isot ja toimivat ulkovaatteille ja vaatehuollolle tarkoitettut märkäeteiset, joissa lattiamateriaalina on koko alueen kattava ”reikämatto” (lattiaan upotettu kumiritilämatto, joka voidaan tarvittaessa rullata pois) sekä tilavat sisäeteiset, joissa lapsilla on omat naulakkolokerot sisävaatteille ja tossuille. Myönteisiä kommentteja päiväkodin johtajat antavat materiaaleista, akustiikasta ja valaistuksesta. Liiketunnistimilla toimivat automaattivalaistukset sopivat hyvin yleistiloihin, mutta lasten ryhmätiloissa halutaan säilyttää mahdollisuus himmentimen avulla pimentää huoneet tarvittaessa (esim. lepoaika). Ryhmätilojen muunneltavuutta voidaan lisätä valaistuksen tai tässä tapauksessa valojen pois saamisen kautta, jolloin tunnelma tilassa muuttuu ja mahdollistaa rauhallisen ja elämyksellisen toiminnan tarjoamisen lapsille. Arkkitehti saa kiitosta tilojen sisustuksesta, yhtenäisten väreiden käytöstä ja tilojen tyylikkyydestä, kuten seuraavasta kyselyvastauksesta ilmenee.

*”Tilat ovat tyylikkää. Arkkitehtitoimiston sisustussuunnittelu oli hyvä ratkaisu. Tyyli sopii talon kanssa yhteen, mutta pedagogiset mielipiteet (esim. kirkkaiden värien valinnassa ja vitriinien poistamisessa) huomioitiin minun [päiväkodin johtajan] toiveet.”*

Kyseinen aineistoesimerkki kuvastaa hyvin varhaiskasvatuksen edustajan mukanaolon tarpeellisuutta päiväkodin suunnittelussa. Varhaiskasvatuksen asiantuntijana päiväkodin johtaja pystyy suunnittelijajoukossa parhaiten huomioimaan pienten lasten toimintaympäristöön liittyvät tarpeelliset muutokset, ennakoimaan pedagogiset tarpeet ja välttämään toimintaan liittyvät riskit.

Kaksikerroksista yksikköä pidetään ongelmallisena, erityisesti kun halutaan toimia sisarusryhmäajatuksella, jolloin kaikissa ryhmissä on 1–5 -vuotiaita lapsia. Sisarusryhmät tuovat useita pedagogisia ja käytännön haasteita tilojen suunnittelulle. Toisesta kerroksesta lasten tuominen kolmasti päivässä alakertaan ruokailemaan ja kahdesti pihaan ulkoilemaan koetaan turvallisuusriskinä vasta kävelemään oppineille lapsille ja pieniä lapsia sylissään kantavalle henkilökunnalle (myös ergonomia- ja kuormitusriski). Puutteina tai parannusehdotuksina mainitaan wc-tilat, joita käyttävät sekä ihan pienet että isommat lapset. Tilaan halutaan enemmän lattiapinta-alaa (potut, pukemaan opetus) ja lisäksi kaivataan ideointia toimivammasta tilasta. Jos puolestaan kiinteistössä on varhaiskasvatuksen lisäksi paljon koululaisia, tulisi tilojen monipuolisen ja joustavan käytön mahdollistamiseksi huomioida varhaiskasvatusikäiset mm. wc- ja eteistilojen mitoitus ja neliömäärän suhteen. Seuraavasta vastauksesta käy ilmi, että koulun vastaavat tilat ovat mitoitukseltaan pienemmät.

*”Päivähoidon WC-tilojen mitoitukset ovat paljon isommat kuin koulun.”*



Toiveita esitetään myös tilojen sijoittelun suhteen, kun kyseessä on iso perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen yhteinen kiinteistö. Mm. keittiö toivotaan lähemmäksi päiväkotiryhmiä ja jos ruokakuljetukset toteutetaan eri kerrokseen hissillä, tulee hissillä olla riittävän iso useamman ruokakärryn tai -vaunun kuljettamiseen. Näin vähennetään kuljetuksiin kuluva aikaa henkilöstöltä ja saadaan kuumat ruuat pois käytävältä (turvallisuusriski ohi kulkeville pienemmille koululaisille).

Liikunta ja sen valjastaminen jokaiseen päiväkotipäivään koetaan vastauksissa pedagogisesti tärkeäksi. Liikuntatilan tai yhteisen ison kokoontumistilan puute esitetään varhaiskasvatustoimintaa haittaavana tekijänä. Moduuliyksikössä salin korvaaminen yhdistämällä kaksi ryhmätilaa yhdeksi isommaksi tilaksi avaamalla välissä oleva siirtoseinä on osoittautunut huonosti toimivaksi ratkaisuksi. Liikuntatila vaatii päiväkodin johtajan mielestä oman tilan, koska päivittäinen kalusteiden ja välineiden siirtely vähentää etukäteen järjestelyjä vaativan liikuntatilan käyttöä. Kannatusta saa ylimääräisen tyhjän moduulin lisääminen kokonaisuuteen erityisesti liikunnan toteuttamista varten. Liikuntasalin ohella ryhmätiloissa tapahtuvan liikunnan ja pihan merkitystä korostetaan liikuntaa lisäävänä elementtinä. Seuraavat kommentit kertovat liikuntakasvatuksen merkityksestä varhaiskasvatusympäristössä.

*”...löytyy jo monista ryhmistä esim. liikuntaan innostava alue patjoineen ja välineineen.”*

*”...liikuntakasvatusta tukevat kunnon tilat.”*

*”Liikuntaa mahdollistaa avarat aulat ja käytävät.”*

*”Sali puuttuu kokonaan, kahden ryhmän tilat voi yhdistää isoksi tilaksi -> ei toimi päivittäisarjessa, esim. liikuntatilana”*

*”...liikuntatilaa...EI OLE!...Liikunta- ja oppimisympäristönä luonnon ja metsän hyödyntäminen kannattaa huomioida ja ottaa aktiiviseen käyttöön.”*

*”...käytävän leveimpään kohtaan saamme paljon liikuntavälineille järkevää säilytystilaa.”*

*”Pihaan sopisi jotain liikennepuistotyyppisiä järjestelyjä asfaltoiduille pihapuille... talveksi luistinrataa.”*

*”...pallopeleihin, sählyyn, esim. frisbee-leikkeihin...Kiipeilytelineet, keinut ja kaikki mikä innostaa lapset leikkimään ja liikkumaan ovat tervetulleita.”*

Pedagogisesti ajatellen ison yhtenäisen tilan puute on pakottanut henkilökunnan pohtimaan yhteisten juhlien ja vanhempaintapahtumien sisältöjä uudella tavalla, mikä ei vastaajan mielestä ole kokonaan huono asia. Muita pedagogisia huomioita moduulipäiväkodin johtajat antavat pienryhmätoiminnan

joustavasta toteutuksesta hyödyntämällä mm. eteistiloja ja toteuttamalla liikuntahetkiä pienemmissä ryhmissä päiväkodin ryhmätilassa. Onnistumisen kokemuksia on saatu yhdessä moduuliyksikössä TVT-laitteiden hyvästä suunnittelusta niin aikuisten kuin lastenkin käyttöön mahdollistaen päivittäisen mediakasvatuksen toteuttamisen. Jos päiväkodilla on vähän mediavälineistöä, esimerkiksi vain yksi aktiivitaulu, ehdotetaan niiden sijoittamista yhteistiloihin, jolloin kaikkien ryhmien tasapuolinen käyttö mahdollistuu. Tilojen suunnittelu saa suuren plussan uusissa päiväkodeissa ja osassa moduulipäiväkoteja nimenomaan pedagogiikan näkökulmasta. Seuraavassa esimerkissä korostuu leikkipedagogiikan merkitys tilasuunnitteluun nähden.

*”Uuden päiväkodin tilat innostaa lasta itse suunnittelemaan leikkiä ja mahdollista leikkiätilaa. Lasten on helppo luoda pitkäkestoinen ja intensiivinen leikki tai muu tekeminen. Tilat on suunniteltu niin, että ne mahdollistavat sen, ettei leikki häiriinny esim. läpikulku tms.”*

Ryhmien välistä yhteistyötä tukevien tilaratkaisujen puute vanhoissa yksiköissä nimettiin yhdeksi varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteuttamista vaikeuttavaksi elementiksi. Tilasta toiseen siirtyminen ja huoneiden yhteys toisiinsa koetaan joissakin vastauksissa arkea hankaloittavaksi. Erityisesti peruskorjauskohteissa ja osassa moduulipäiväkoteja ovet avautuvat suoraan käytävälle, jolloin ryhmätilat eivätkä lepotilat ole keskenään yhteydessä. Tilannetta helpottamaan esitetään ”vierekkäisten ryhmien yhteisiä laajempia ja muunneltavia tiloja”. Näissä kohteissa myös märkäeteiset ovat ahtaat ja eteisten varustelulta toivotaan parempaa suunnittelua, jotta valmiin tilan uudelleen sisustamista ei tarvitsisi käyttöönoton jälkeen heti miettiä lisäämällä tilaan hyllyjä, naulakoita tai kuivauskaappeja. Lisäksi toivotaan enemmän neliöitä henkilökunnan ruokatilaan, erillisiä neuvottelutiloja, ryhmäkohtaisia pienryhmätiloja ja parempaa kiinteistön käyttöönottokoulutusta.

Uusissa rakennuksissa päiväkodin isoa pihaa pidetään onnistuneena tilaratkaisuna korostaen erityisesti pienten ja isojen lasten yhteisen pihan tärkeyttä osana varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä. Lisäksi pihan pintamateriaaleja pidetään toimivina, unohtamatta lähimetsän pedagogista merkitystä toiminnan toteutuksessa. Pihaan liittyvät vastaukset ovat moduulipäiväkotien osalta kaksisuuntaisia. Toisaalta niiden nähdään istuvan hyvin alueelle. Piha on vaihteleva ja ympäristö tarjoaa laajasti luontokokemuksia päiväkotilasten käyttöön, jolloin lasten pedagoginen toimintaympäristö laajenee päiväkodin seinien ulkopuolelle. Toisaalta tarjolla olevat tontit ovat pieniä ja pihoista on tullut ahtaita, kuten seuraava vastaus osoittaa.

*”Moduulipk rakennus rakennetaan usein, tonttipulan takia, esim. koulun pihoille jolloin piha-alue jaetaan useamman toimijan kanssa. Aiheuttaa aina osapuolissa ymmärrettävästi närää. Piha on tärkeä.”*

Ulkopuolisille ilt- ja viikonloppukäyttäjille tarkoitettujen tilojen suunnittelulta toivotaan lisää vuokrausta helpottavia tekijöitä mm. kulkureittien ja valvonnan osalta. Tämä koskee erityisesti isojen uusien päiväkotirakennusten suunnittelua, joilta ilt- ja viikonloppukäyttöä toivotaan. Seuraavaksi kaksi esimerkkiä vuokraamiseen liittyvistä tilaongelmista.

*”... päiväkodin salin iltavuokraus on tosi hankalaa, kun kulku aukeaa samalla kaikkiin tiloihimme. (Lukituksia ei saa paloturvallisuus syistä muutettua.) Päiväkodin pikkukeittiön pitäisi olla samasta syystä salin välittömässä läheisyydessä, ja mielellään tarjoiluluukulla varustettu.”*

*”ovienlukitukset ja tilat suunniteltava niin, että tilojen vuokraaminen järkevää (salista-pukuhuoneesta suoraan ulos ☺)”*

### *Innovaatiot ja lasten näkökulma*

Kysymykseen, jos kaikki olisi mahdollista millainen olisi seuraava päiväkotisi, päiväkodin johtajat vastaavat toivovansa edellä esitettyjen lisäksi lasten ryhmätiloihin lisää toiminnallisuutta ja mahdollisuutta jakaa tiloja. Keskeiset toiveet liittyvät tilojen muunneltavuuteen eri käyttötarkoituksiin. Kotialueiden välille toivotaan isoja ikkunoita näkyvyyttä ja turvallisuutta lisäämään, mutta myös hyvään äänieristystä eri tilojen välille. Lisäksi lapsille kaivataan uusia mediavälineitä oppimiseen ja lasten ja vanhempien osallisuutta voitaisiin lisätä tiedottamisen kautta asentamalla sisääntuloaulaan tähän tarkoitettuja medialaitteita. Myös henkilökunnalle johtajat toivovat riittävästi tietokoneita käyttöön.

Sali koetaan erityisen tärkeäksi ja sen käytöltä edellytetään sopivuutta niin varhaiskasvatuksen liikuntaan, musiikkiin kuin draamaankin. Salin tulee olla riittävän tilava yhteiseen liikkumiseen. Käytännöllisiä toiveita ovat isot märkäeteiset, joissa on hyvät ja tilavat kuivauskaapit. Ulkoilutilan suunnittelulta odotetaan entistä tehokkaampia lasten liikkumista ja toimimista motivoivia elementtejä. Ihanne päiväkodilta toivotaan luonnon ja lähimetsän hyödyntämistä yhtenä toimintatilana. Tämä mahdollistuisi paremmin, jos metsäpaikalla olisi tarjolla pieni katettu tila ja saniteettitilat lapsille. Esimerkiksi ”lukittavan kotamökin ja ulkokuussin” rakentaminen metsään kokoontumispaikan läheisyyteen aktivoisi lapsiryhmiä ulkona toteutettavaan ympärivuotiseen laajempaan pedagogiseen toimintaan.

Innovaationa ehdotetaan peruskorjauskohteessa koko talon yhteisen aamiaishuoneen käyttöön ottoa tukemaan arjen sujumisen lisäksi ryhmien välisen rajan madaltamista aikuisten ja lasten aamuisten kohtaamisen kautta. Uutena ideana nousee pienryhmätoiminnan tukeminen siten, että jakamalla annettu neliömäärä uudella tavalla, esimerkiksi useampaan kooltaan pienempään huoneeseen, aikaan saadaan enemmän erilaisia tiloja lasten käyttöön. Päiväkodin avarat käytävät ja aulat voitai-

siin valjastaa liikunnalle. Samoin liikuntamahdollisuuksia lisäisi ryhmätiloihin pehmeämmän lattia-materiaalin valinta sekä pyörillä liikkuvien, helposti siirreltävien kalusteiden hankinta. Toiveena on saada useampi kuin yksi pienryhmätila joka alueelle.

Yksi päiväkodin johtajista kuvaa ihannepäiväkodin yksikerroksiseksi, kehämalliseksi rakennukseksi. Rakennuksen keskellä olisi ruokala, josta tilat avautuisivat eri kotialueille hyvä näkyvyys huomioiden. Toisen päiväkodin johtajan vastauksessa toivotaan tiloja, joista lapsi itse voisi rakentaa kulloiseenkin tarpeeseen tai mielentilaan sopivan toimintaympäristön. Käyttötarkoitus olisi niin laaja, ettei tilaa voisi rajata vain tiettyyn käyttöön, kuten seuraavasta vastauksesta ilmenee.

*”Se [seuraava päiväkotini] olisi talo, jossa tilat eivät ”käskisi” lasten toimintojen ja sitä kautta luovuuden rajoittamiseen (esim. ei saa juosta käytävillä)... Tiloissa ei olisi selkeää käyttötarkoitusta vaan niitä voisi muovata syntyneiden ideoiden mukaan.”*

Kolmas päiväkodin johtaja toivoo kodinomaista ympäristöä, jossa olisi ”ihanat verhot ja lamput”. Tiloissa voisi rakentaa majoja ja siellä olisi paljon leluja ja kirjoja. Neljäs vastaajista ilmaisee ihannepäiväkotinsa näin: ”Se olisi niin iso, että koko johtajakokonaisuuteni mahtuisi saman katon alle, ettei olisi kuin yksi yksikkö”.

Lasten näkökulma nousee vain vähän esille päiväkodin johtajien vastauksissa. Lattiamateriaalilta toivotaan pehmeää pintaa, jotta pienet kaatumiset eivät aiheuttaisi lapselle kolhuja, käytävillä esitetään hyötykäyttöä esimerkiksi lisäämällä liikuntamahdollisuuksia sinne ja tiloilta toivotaan lapselle mahdollisuutta vetäytyä välillä myös omaan rauhaan yksin tai pienessä ryhmässä. Päiväkotirakennuksia suunniteltaessa toivotaan lasten toiveiden kuulemista.

### *Osallistuminen suunnitteluprosessiin*

Päiväkodin johtajille suunnatulla kyselyllä selvitettiin ennen kaikkea päiväkodin johtajan osallistumista ja vaikuttamista päiväkodin suunnittelu- ja rakentamisprosessissa. Lopullisessa tutkimuksessa tämä jäi vain pieneen rooliin. Kuitenkin koen tärkeäksi tuoda esiin käyttäjien vaikutusmahdollisuudet ja yleensäkin niin työntekijöiden kuin lastenkin äänen kuulemisen tämän päivän päiväkotirakennusprosessissa. Jokainen vastannut päiväkodin johtaja on ollut mukana päiväkodin rakentamisvaiheessa, mutta sitä edeltävään suunnitteluprosessiin osallistumisessa on vaihtelua vastaajien välillä. Seuraavassa taulukossa on kuvattu päiväkodin johtajan, henkilökunnan ja lasten osallisuuden toteutuminen suunnitteluprosessissa (taulukko 5). Taulukko osoittaa lähes 78% (7/9) vastaajista osallistuneen jo rakennuksen suunnitteluun jossakin määrin. Sen sijaan henkilökunnan 44% (4/9) ja lasten 33% (1/3) osallisuus on selvästi matalampi.

**TAULUKKO 5.** Päiväkodin johtajan, henkilökunnan ja lasten osallisuuden toteutuminen suunnitteluprosessissa.

OSALLISUUS	Päiväkodin johtaja	Henkilökunta	Lapset
k1	Ei*		
k2	Ei*	Ei vielä rekrytoitu	Ei vielä valittu
k3	Kyllä	Kyllä	Kyllä
k4	Kyllä	Pihasuunnittelussa mukana	Pihasuunnittelussa mukana
k5	Vähäistä, aikapula	Kyllä	Ei
k6	Kyllä	Kyllä	Kyllä
k7	Vähäistä	Ei	Ei
k8	Kyllä	Ei vielä rekrytoitu	Ei vielä valittu
k9	Kyllä	Kyllä	Kyllä

\*valinta johtajaksi tapahtui vasta suunnitteluvaiheen jälkeen, rakentamisvaiheessa pystyi vähän vaikuttamaan

Uudisrakennuskohteiden johtajista (k1–k3) vain yksi vastaaja on ollut jo suunnitteluvaiheessa mukana. Sen sijaan vuosina 2014–2015 valmistuneiden moduulipäiväkotien johtajat (k6–k9) samoin kuin peruskorjauskohteiden johtajat (k4–k5) ovat kaikki olleet mukana suunnitteluvaiheesta alkaen.

Moduulipäiväkodit on tarkoitettu useimmiten väliaikaisiksi tiloiksi, vaikka vuokrasopimukset saattavat olla pitkiä, jopa 15–20 vuotta. Rakennukset ovat siirtokelpoisia, kevytrakenteisia ja moduuleista muodostettuja yksiköitä, jotka pystytään asentamaan tontille varsin nopealla aikataululla ilman maahan valettavaa kiinteää perustusta. Moduulipäiväkotia voidaan suunnitella väistötilaksi useammalle päiväkodille, jotka vuoron perään siirtyvät kyseisiin tiloihin oman yksikkönsä remontin ajaksi. Tällöin johtaja ja henkilökunta ovat hankkeen aloitusvaiheessa jo tiedossa ja siten heidät on helppo ottaa suunnitteluun mukaan. Sen sijaan uusien päiväkotien johtajavalinnat on näissä kohteissa tehty vasta suunnitteluvaiheen jälkeen, jolloin tulevan johtajan mukanaolo suunnitteluproses-

sisä ei ole ollut mahdollista. Vastaajien kehittämistoiveena on päiväkodin johtajan valinnan suorittaminen ennen päiväkotirakennuksen suunnittelun aloitusta, jotta kyseinen johtaja pystyisi itse vaikuttamaan kokonaisuuteen ja tuomaan varhaiskasvatuksen pedagogiikan ja toiminnan näkökulmaa mukaan tilasuunnitteluun. Suunnitteluun liittyvä toinen toive koskee päiväkodin johtajan ajankäytön priorisoimista suunnittelu- ja rakentamisprosesseille, kuten seuraavasta vastauksesta on nähtävissä.

*”Jatkossa rakennushankkeisiin täytyy ehdottomasti kyseisen yksikön johtaja irrottaa kokonaan tietyksi ajaksi, jotta ehtii paneutua ja syventyä näihin meidän arkea koskeviin asioihin. Olin mukana aina mahdollisuuksien mukaan joka kokouksessa, mutta kun siellä nopeasti käydään läpi, missä mennään, ei ehdi vastaanottaa, saatikka sitten puuttumaan/ vaikuttamaan menossa oleviin asioihin... mahdollisuus oli vaikuttaa, mutta oman työn ohessa...jotta oikeasti voisi osallistua ja vaikuttaa, täytyy siihen olla myös mahdollisuus= AIKAA... [muun työn ohessa] ei riittänyt voimat eikä into...”*

Yhdessä vastauksessa ilmenee, että varhaiskasvatuksen hallinnolta ei saatu riittävästi tukea prosessissa ja vastausten saamiseen kului aikaa. Myös kiinteistön tulevat muut käyttäjät olivat huonosti edustettuina kokouksissa, jolloin yhteistyö ei toiminut suotavalla tavalla. Vaikutusmahdollisuuksien rajallisuudesta johtuen mm. tilaohjelmaan ja neliömääriin ei kyseisessä kaupungissa päiväkodin johtaja pystynyt vaikuttamaan missään vaiheessa. Työmaakokouksissa vaikuttaminen itse rakentamisvaiheessa koettiin vähäiseksi.

Päiväkodin johtajat, jotka olivat mukana päiväkodin peruskorjausprosessissa, kokevat muita vähemmän onnistumisia tilojen muutoksen suhteen. Päiväkodin ilmastointi- ja rakennekorjausremontissa ei pystytty huomioimaan päiväkodin toimintaan ja pedagogiikkaan liittyviä kehittämistarpeita. Pienryhmätiloja tai jakotiloja ei tässä yhteydessä lisätty lainkaan. Jokainen prosessiin osallistunut toimija vastasi vain omasta osastaan, jolloin kokonaisuus jäi päiväkodin johtajan mukaan hahmottumatta. Tämä on aiheuttanut käyttäjälle harmia remontin päätyttyä. Arjessa on huomattu, miten epäkäytännöllisiä ratkaisuja tehtiin, mm. ilmastointikoneet ja -putket ahtaavat osan tiloista, oven lisääminen vähensi wc-istuimia, sähköasiat asennettiin väärin paikoihin ja TVT-laitteiden sijoittelua ei suunniteltu riittävästi. Kyseisen kohteen päiväkodin johtaja kertoo seuraavaa:

*”...remontissa ei ollut ketään, kuka olisi miettinyt koko kokonaisuutta ja huolehtinut, että asioita viedään eteenpäin kokonaisuuksina... Nyt kun ollaan jo sisällä, me huomaamme, ettei arki suju, vaan joudumme tilaamaan koko ajan erinäisiä miehiä asentamaan sitä sun tätä ja oikeille paikoille.”*

Päiväkodin johtajan haastava johtamistyö korostuu uuden yksikön aloitusvaiheessa. Kyselyvastauksessa ehdotetaan toiminnan alkumetreille avuksi esimerkiksi määräaikaista vahtimestaria, joka huolehtisi kiinteistöön liittyvistä vielä keskeneräisistä ja huomiota vaativista toimenpiteistä, ilmenevistä

jälkikorjaustarpeista sekä laiteasennuksista. Näin päiväkodin johtajan päähuomio voisi kiinnittyä uuden työyhteisön luomiseen ja sen pedagogisen toiminnan käynnistämiseen. Myös peruskorjausremonteissa koetaan päiväkodin johtajan ajankäyttö haastavaksi, kun joutuu oman työnsä ohella osallistumaan rakentamisprosessiin. Kyselyyn vastannut päiväkodin johtaja toivoo, että jatkossa esimies irrotetaan muusta työstä prosessin ajaksi, jotta keskittyminen varhaiskasvatusympäristön kehittämiseen mahdollistuu paremmin.

Henkilökunta pääsee todella hyvin vaikuttamaan suunnitteluun silloin, kun päiväkodin johtaja pitää siitä huolen. Parhaimmillaan henkilökuntaa on käynyt kuulemassa pääarkkitehti ja sisustusarkkitehti useamman kerran keräten listoja toiveista. Johtajat kertovat, että henkilökunnan toiveet ovat olleet maltillisia ja ehkä uutta ja nykyaikaista ei ole osattu riittävästi vaatia tai edes toivoa. Kun henkilökunta ja lapset valitaan vasta kiinteistön valmistumisen loppuvaiheessa, heitä ei voida kuulla. Aiemmasta rakennushankkeesta oppineena yksi päiväkodin johtaja on pyytänyt tulevaan piharemonttiin sekä lapsilta että henkilökunnalta toiveita ja huomioita jo ennen varsinaisen suunnitteluvaiheen alkamista. Osallisuuden ja kuulluksi tulemisen merkityksestä ja onnistumisesta kertoo seuraava esimerkki.

*”Tämä on tähän hetkeen urani paras projekti ja huippu-vuosi, että sain olla perustamassa omaa päiväkotia rakennusprojektin aktiivisena jäsenenä ☺... Olen saanut paljon kiitosta henkilökunnalta... Suunnittelimme yhdessä pohjapiirustusta, värimaailmaa, sähkö- ja av-suunnitelmaa, kalusteita, verhoja ja koko sisustusta. Lasten kanssa seurattiin talon rakentumista ja käytiin katsomassa viikoittain paikan päällä, miten homma etenee... Lapset piirsivät uuden päikyn eri huoneita ja minulla on ihana ”arkkitehti” -kansio heidän piirustuksistaan.”*

Lasten osallistuminen suunnitteluun toteutui vain joka kolmannessa kohteessa. Päiväkodin johtajat kertovat, että henkilökunta haastatteli lapsia, he saivat piirtää ja tuoda askartelemalla ideoitaan esiin. Toiveet luovutettiin arkkitehdille. Lapset antoivat ideoita päiväkodin sisustukseen, värimaailmaan ja pihaan. Seuraavat esimerkit kertovat miten lapset päiväkodin johtajan mukaan osallistuivat suunnitteluprosessiin.

*”Lapsilta on kysytty ideoita talon suunnitteluvaiheessa: lapsia haastateltiin ja he saivat piirtää/askarrella ideoitaan esiin. Toiveet/ideat koottiin ja luovutettiin arkkitehdille.”*

*”Lasten osallisuus oli mm. naulakkokaappien värien valintaan + muu värimaailma, lelu/väline toiveisiin.”*

*”Piha-alueen suunnitelmissa ehkä enemmänkin näkyy jotain lasten toiveita.”*

*”...lapset valittiin uuteen taloon, eivät siirtyneet vanhasta eli heitä ei ole kuultu...lasten toiveet voisi kuulla otantana yleisellä tasolla jos heitä ei ole vielä valittu”*

## 5.2 Päiväkodin fyysinen varhaiskasvatusympäristö lastentarhanopettajien tulkintana

Focus group -haastattelussa neljä lastentarhanopettajaa kertovat päiväkodin arjessa toimivista ja varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa tukevista tilaratkaisuista. Jokainen haastateltava on työskennellyt vähintään kyseisen lukuvuoden uudessa 100–160 paikkaisessa päiväkotikiinteistössä (osassa lisäksi perusopetusluokkia) ja heidän käyttämät käsitteet kuvaavat hyvin uuden pedagogiikan näkymistä toiminnassa. Kotialueet (toiminta-alueet) pitävät sisällään 1–3 lapsiryhmän käyttämän alueen, jossa työskentely tapahtuu erilaisissa pienryhmissä ja/ tai parityöskentelyn periaatteella. Uusissa yksiköissä toteutuu saliruokailu (yhtä lukuun ottamatta) ja jokaisessa on käytössä päiväkodin oma jumpasali sekä useita muita erityistiloja. Esitän tulokset aineistosta nousseiden viiden teeman kautta; pedagogiikkaa tukevat tilaratkaisut, muut toimivat tilaratkaisut, innovaatiot, lasten näkökulma ja turvallisuusnäkökulma.

### *Pedagogiikkaa tukevat tilaratkaisut*

Lastentarhanopettajat ovat tyytyväisiä kotialueiden kokoon ja lasten määriin niissä. Kaikkien haastateltavien päiväkotiyksiköt muodostuvat useammasta noin 40 lapsen kotialueen kokonaisuudesta. Jokaisessa yksikössä on myös yksi kolmen aikuisen ryhmä eri perustein muodostettuna (integroitu ryhmä, 1-vuotiaiden ryhmä, sisarusryhmä tai eskariryhmä). Haastateltavat toteavatkin, että lapsiryhmästä kertominen ei ole enää yksinkertaista, koska lasten ja aikuisten määrät niissä poikkeavat aiemmasta huomattavasti. Huoli nousee ennemmin lasten sosiaalisesta ja psyykkisestä toimintaympäristöstä kuin fyysisestä, kuten seuraavat kommentit osittavat.

*”Et semmonen nelkyt-viiskyt lasta pystyy niinku hallitteen, tunnistaa nimellä ja oikeesti niinku tuntemaan ne lapset, et jos niitä oliskin kolmas [lapsiryhmä] siinä [kotialueella] vielä niinku entisen mallin mukaan niin onko sit jo yli kuuskymmentä liikaa?”*

*”...jotta lapsen on hyvä olla siellä [kotialueella] niin...onko aikuiset kaikki puhuneet niinku tosi selkeesti ne [kasvatusperiaatteet] niinku läpi... et täytyy tosi tarkkaan sopia... paljon lapsia, paljon aikuisia, jokaisella omat tavoitteet...”*



Kotialueen lapsimäärä vaikuttaa fyysisen tilan tarpeeseen ja tilojen käytön merkitys korostuu mitä isommat kotialueet ovat kyseessä. Kaikki haastateltavat kertovat tilaa olevan nykyiselle lapsimäärälle hyvin, huoneita on riittävästi ja lisäksi käytössä on pienryhmätiloja. Lasten jakaminen pienempiin ryhmiin onnistuu ja on lastentarhanopettajien mielestä välttämätöntä, kun kyseessä on 40 lapsen kotialue. Seuraavat esimerkit kertovat tilojen organisointitarpeesta kotialueella.

*”Mutta kyllä se edellyttää niin ku pienryhmätoiminnalla ja ja sitä ryhmän jakamista, että kyllähän sitä jos 40 on, et vaikka olis kuinka iso eteinen niin kyllähän se niinku vaatii tosi paljon sitä sellaista. Et ei sitä tilaa nyt niin hirveesti oo, vaikka meilläkin sitä hyvin on, että kyllä se vaatii niinku sitä suunnittelua, organisointia.”*

*”... kyllä siel [kotialueella] tilaa on mutta se edellyttää kyllä, että sieltä lähtee aamulla sitten puolet melkein pihalle ja sitten jää se toinen puoli niin kyllähän niillä siinä on, on sitten ihan ruhtinaallisesti tilaa ja voi mennä jakaa vielä talon muihinkin tiloihin.”*

Päiväkodin sijoittamisessa useampaan kerrokseen on hyvät ja huonot puolensa. Toisaalta kerrokset ja portaat vaikeuttavat haastateltavan mukaan toiminnan toteuttamista pienempien lasten kanssa, kun lapset eivät itse vielä osaa kulkea portaissa ja päivittäin käytettävät eri toiminnot ovat eri kerroksissa. Toisaalta säännöllinen, jokapäiväinen portaissa kulkeminen tukee isompien lasten motorista kehitystä. Kun yhteistilat (ruokala, sali, ateljee, mediakeskus, pikkukeittiö) ovat helposti saavutettavissa ja kotialueita lähellä, niiden käyttö lisääntyy ja toiminnan mahdollisuudet monipuolistuvat. Kerrosten hyvänä puolena on, että rakennus ei vie koko tonttia vaan tontille jää enemmän tilaa mm. päiväkodin pihalle. Alla olevassa esimerkissä portaissa kulkemisen edut ja haitat tulevat kerrotuksi varhaiskasvatuksen arjen toteutuksen näkökulmasta.

*”... kyllä se mun mielestä antaa enemmän vapauksia sille kotialueiden ja työparien niinku lapsiryhmien suunnitteluun silloin kun ei oo sitä kulkemista niinku kerroksesta toiseen... että sit sitä ei tosiaan 2-vuotiaan kanssa niinku joka päivä aamupalalle laskeudu [portaita ruokasaliin], ja lounaalle ja välipalalle... sit tietysti muitten kanssa se kulkeminen [portaissa] ei oo mikään ongelma, ja onhan se motoriikan kannalta ihan hyvä, että niitä portaita sitten tulee kuljettua monta kertaa päivässä, että me yritetään tehdä välillä tikusta asiaa sit sinne ylös meidän joittenkin lasten kanssa, joiden pitäis just harjotella portaissa kulkemista.”*

Kiitosta haastateltavat antavat päiväkotien toimivista kotialueiden leikki- ja lepohuoneista sekä pienryhmätiloista. Valvottavuus tilojen välillä on saavutettu lasiovin ja ikkunaseinin tuoden tiloihin läpinäkyvyyttä ja hallittavuutta. Tilojen muunneltavuus nousee vastauksissa keskeiseksi huomioksi. Muunneltavuutta saadaan, kun tilat eivät ole ahdettu täyteen isoja huonekaluja ja suurin osa pöydistä

on ruokasalissa, jolloin ne eivät tee leikkihuoneesta tukkoista vaan antavat leikille tilaa kuten seuraavassa kommentissa ilmaistaan.

*”...meidänkin leikkihuone [on] helposti muunneltava tila. Että siellä ei oo mitään tai meillä tekee sen, kun se siis ruokailu tapahtuu siellä yleisessä ruokailutilassa, niin silloin meillä ei tarvii olla siellä omassa ryhmätilassa pöytiä...Mutta et se mun mielestä vapauttaa hirveesti, et kun niitä pöytiä ei tarvi olla kaikille niitä ruokapaikkoja, niin se jättää tilaa siihen leikkiin.”*

Liikuteltavien, pyöriillä olevien huonekalujen (pöydät, laatikostot, hyllyt), sisäkkäin menevän pöytäsarjan, pehmeiden säkkituolien ja istuinten sekä muiden kevyiden kalusteiden ansiosta työntekijän on jopa yksin helppo muunnella toimintaympäristöä lasten ja pedagogiikan tarpeiden mukaan. Plus-saa toimivuudesta saavat korkeat kalusteet sekä monipuoliset tavaroiden ja lelujen säilytyskalusteet, joissa myös on siirtämistä helpottavat lukittavat pyörät alla. Lasten tasolla olevista säilytyskalusteista lasten on helppo ottaa leluja ja tavaroita, mutta kyseisillä kalusteilla saa myös nopeasti rajattua ja muutettua lasten leikkeihin tarvittavia leikkialueita.

Lastentarhanopettajan mukaan lasten riisumis- ja pukemistilanteet ovat pedagogisia tilanteita ja edellyttävät riittävää tilaa niin eteisessä kuin wc-tilassakin. Opetushetken tulee tapahtua kiireettömästi tilassa, jossa lapsi saa rauhassa itse harjoitella vaatteiden pukemista päälle ja pois. Haastattelujen päiväkodeissa on vain yksi märkäeteinen kotialuetta kohti. Toiset pitävät märkäeteistä sopivan kokoisena, yhden mielestä se on aivan liian ahdas 40 lapsen käyttöön. Kaikki kuitenkin pitävät märkäeteistä riittävän kokoisena, jos pukeminen tapahtuu aina pienemmissä ryhmissä. Tällöin tilanteen etukäteen suunnittelu ja organisointi ovat tärkeää, jotta eteistila ei liiaksi ahtaudu. Joka tapauksessa vastaajat pitävät yhtä märkäeteistilaa kotialueella parempana vaihtoehtona kuin kahta erillistä, koska yhtä tilaa on helpompi valvoa ja aikuisia on käytettävissä enemmän.

Yksiköissä on suuret eteisaulat (alue, jossa on lasten sisänaulakot ja josta on kulku kotialueen muihin tiloihin), jotka on otettu myös lasten leikkikäyttöön ja toiminnan jakotilaksi. Kotialueelta löytyy lasten käyttöön tiloja niin rauhallisempaan työskentelyyn kuin liikkuvampaan leikkiin. Leikkejä vaihdetaan kotialueella usein. Leikkialueista haastattelussa mainitaan legoleikki, kotileikki, pallon heittäminen, juoksuleikit, rakenteluleikki, autoleikki ja kampaamo. Näin yksi lastentarhanopettajista kuvaa pedagogista oivallustaan aloittaessaan työn nykyisessä yksikössään ja huomatessaan, että lapset saavat liikkua vapaasti laajalla kotialueella:

*”Alkuun mä olin koko ajan vähän silleen, että tietääköhän noitten aikuiset nyt että että ne on täällä, kunnes mä tajusin, että siis minäkin olen niiden aikuinen. Mutta et jotenkin mä olen nauttinut hirveesti siitä kun lapset tulee ja menee...jos toisessa huoneessa on enemmän meteliä ja liikkuvammat leikit ja ne lapset, jotka haluaa keskittyä niin sitten ne vaan ilmestyy toiselle puolelle leikkimään, että ne käyttää*

*lapset noita kaikkia huoneita, kaikkia, molempia nukkareita, molempia leikkihuoneita ja sit meillä on semmonen lasikoppi [pienryhmätila]... lapsilla on se, semmonen vapaus hakee itelleen sopivin leikki.”*

Mediavälineistä puhuttaessa lastentarhanopettajat nostavat erityisesti dokumenttikameran tärkeäksi pedagogiseksi välineeksi työssään. Dokumenttikameraa käytetään avuksi kirjan lukemisessa, lasten töiden esittelyssä ja yleensäkin kuvatukena kaikessa tarvittavassa. Lapset esittelevät sen avulla aarteitaan ja pienempien kanssa dokumenttikameraa on käytetty apuna mm. omaan kehoon tutustumisessa. Aktiivitaulujen asentaminen riittävän matalalle on varhaiskasvatuksessa keskeistä, jotta pienikin lapsi ylettyy tauluun ilman tukiaskelmia. Aktiivitaulun tulee olla säädettävä. Seuraavassa esimerkki huonosti toteutetusta, liian korkealle asennetusta aktiivitaulusta.

*”Et jos pelataan aktiivitaululla vaikka muistipeliä, niin se [3-vuotias tai alle] ei yletä sinne ylös. Et se on niinku selkeä puute, et sit joutuu joko nosteleen niitä lapsia tai kehitteleen jonkun muun, tästä nouse tästä rappuselta nyt tälle tuolille ja pidä minusta kiinni...”*

Yhtä mieltä kaikki lastentarhanopettajat ovat siitä, että sali kuuluu ehdottomasti päiväkotikiinteistöön. Salin toimivuutta lisääviksi tekijöiksi mainitaan pehmeä lattiamateriaali, verhot, joilla voi jakaa salia ja jotka antavat tarvittaessa näkösuojaa, hyvät äänentoisto- ja valolaitteet, peliseinä, paksut patjat ja puolapuut-renkaat-köydet -perussetti. Salin kuuluu olla erityisesti liikuntaa varten, jolloin sitä ei sisusteta ylimääräisillä tavaroilla. Parhaiten sali on käytössä silloin kun se on heti käyttövalmis, ilman että tarvitsee siirrellä tai varoa mitään.

Kysymykseen millaiset muut lapsille tarkoitetut tilat päiväkodissasi tukevat varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa, lastentarhanopettajat nimeävät salin lisäksi mediakeskuksen (mediateekki, mediakirjasto), kotileikkihuoneen, pikkukeittiön, vesileikkihuoneen, verstaan, maalaustilan ja taidehuoneen (ateljee). Näiltäkin tiloilta odotetaan mahdollisuutta vuorovaikutteiseen työskentelyyn eli kerääntyä pöydän ympärille tai piiriin kasvatustien jakamaan ideoita ja toimimaan keskenään.

Lastentarhanopettajien kokemukset pienten ja isojen lasten yhteisestä päiväkodin pihasta ovat myönteisiä, pihan tulee kuitenkin olla riittävän iso kaikille lapsille. Pienet lapset liikkuvat yhteisessä pihassa enemmän, jolloin heidän motoriset taitonsa kehittyvät ja isot lapset oppivat hyvin varomaan ja väistelemään pieniä. Yhdessä toimimalla opitaan paremmin huomioimaan toisia, kuten seuraavista vastauksista ilmenee:

*”...osa isommista lapsista nauttii kun saa niitten pienempien kanssa leikkiä ja vetää pulkassa ja tota mun mielestä se [isot ja pienet lapset ulkoilevat samassa pihassa] on kyllä tota niin hyvä. Ainakin meidän piha, jollakin tavalla se niinku tukee sitä ratkaisua, että se on hyvä.”*

*”On vaikee oikeestaan ajatellakaan enää, että olis sitä semmosta, että tua olis pienten ja täällä olis isot, että...hassulta tuntuis, että olis [pienet lapset]jossakin karsinassa kuikuilemassa.”*

Hyvältä päiväkodin pihalta lastentarhanopettajat edellyttävät vaihtelevaa maastoa. Parhaimmillaan pihasta tai sen läheisyydestä voisi löytyä hiekkaa, puita, istutuksia, nurmikkoa tai tekonurmea, pehmeää pinnoitetta, pieni metsikkö, isoja kiviä ja kallio. Maaston eri elementit rikastavat lastentarhanopettajien mielestä lasten leikkejä, esimerkiksi pihaan tulee luontaisesti talvella liukumäki lasten käyttöön, kun pihassa on rinne. Kivien ja pensaiden välissä olevat koloset ja lokoset ruokkivat lasten mielikuvitusta. Tasainen alue innostaa puolestaan pelaamiseen tai kolmipyörällä/ potkulaudalla liikkumiseen. Lastentarhanopettajan kokemuksen mukaan luonnon tilassa oleva rinnealue (seikkailupiha) päiväkodin varsinaisen piha-alueen vieressä on tuonut monenlaisia lisämahdollisuuksia ulkoiluun kuten myös samassa kiinteistössä oleva koulun piha isommille lapsille. Yksi haastateltava kaipaava yksikkönsä luonnontilassa olevaa pihaa ja metsää lasten leikkialueeksi, missä käveleminen ja juokseminen kehittävät luonnollisesti lapsen tasapainoa.

Uudet leikkikenttien ja päiväkotienkin pihoihin ilmestyneet tekonurmet ja synteettiset turvalustat (esimerkiksi paikalla valettava kumirouhe, kierrätysmateriaali <http://www.playtop.com/fi/kotisivu.asp> ja <http://www.puuha.com/tuotteet/puuha-play/valettava-turva-alusta.html>) koetaan helpoksi ja turvalliseksi pinnoitteeksi. Kumipinnoitteen laittaminen hiekkalaatikkoalueelle on kuitenkin osoittautunut yhdessä kohteessa huonoksi kokemukseksi, koska levitessään laatikosta hiekka pilaa pinnoitteen toimivuuden. Tällöin pinnoitteesta tulee sateen sattuessa kurainen leikkialusta. Synteettisiä alustoja ei kokonaan vieroksuta, vaan pinnoitteet saavat kannatusta pihan yhtenä materiaalina mm. pelikenttänä tai pyöräily- ja juoksualustana sekä antavat lisäksi lapsille mahdollisuuden leikkiä ulkona paljain jaloin.

Päiväkodin pihassa olevat telineet haastavat lasta tekemään. Eri ikäisille on tarjolla erilaisia kiinteitä pihavälineitä. Kiipeilytelineet ja liukumäki tai pihaan muodostuva laskettelupaikka koetaan keskeisiksi liikkumista lisääviksi välineiksi. Puhuttaessa pihatoiminnoista leikin merkitys ja leikkiin aktivointi painottuvat. Lastentarhanopettajat jäävät pohtimaan keinujen merkitystä päiväkodin pihassa ja päätyvät siihen, että ne saattavat jopa passivoida tiettyjä lapsia eivätkä innosta liikkumaan. Keinut ja niiden suoja-alue vievät päiväkodin pihasta yleensä hyvin suuren osan pinta-alaa, joten keinujen korvaaminen monipuolisella ja mielenkiintoisella kiipeilytelineellä saa osalta lastentarhanopettajista kannatusta.

Pedagogiikan kannalta parasta nykyisessä päiväkodissa on lastentarhanopettajien mielestä se, että ovet ovat auki koko kotialueella ja kaikki tilat ovat lasten käytössä. Valoisuus ja muunneltavuus ilahduttavat. Yhteenvedon voidaan sanoa, että lastentarhanopettajien mielestä pedagogisesti parasta

fyysisessä varhaiskasvatusympäristössä ”on avarat tilat, paljon tilaa, paljon neliöitä, joita pystyy käyttämään monella eri tapaa”.

#### *Muut toimivat tilaratkaisut*

Haastateltava kokee, että isossa päiväkotirakennuksessa kerrokset auttavat säilyttämään paremmin inhimilliset etäisyydet eri tilojen välillä, jolloin esimerkiksi keittiön sijainti mahdollistuu kaikkien kotialueiden läheisyyteen. Keittiön keskeinen sijainti haastateltavan päiväkodissa on koettu toimivaksi. Toimivuus syntyy siitä, kun päivittäiset viestien välitykset keittiöön tapahtuvat vaivattomasti, ruokakuljetukset ruokailutilaan toimivat nopeasti ja tavaroiden nouto tai vienti eivät liikaa juoksuta henkilökuntaa – parhaimmillaan myös isommat lapset pystyvät käymään omatoimisesti keittiössä toimittamassa asioita. Päiväkodissa, jossa on 2–3 kerrosta, ovat pienimmät lapset, kuten myös kaikki lasten käyttöön tarkoitetut yleistilat, sijoitettu alimpaan kerrokseen. Näin ei tule tarvetta kulkea kerrosten välillä.

Toimivuutta tilaratkaisuun antaa haastateltavien mielestä kotialueiden sijoittaminen rakennukseen siten, ettei niiden läpi kuljeta. Tässä on onnistuttu hyvin kyseisissä kohteissa. Läpikulkua on hyvä välttää myös päiväkodin yleistilojen suhteen. Rauhattomuutta, joka seuraa läpikulusta, voidaan välttää suunnittelemalla erilliset sisäänkäynnit kotialueille ja yhteiskäyttöön tarkoitetut tilat kotialueiden ulkopuolelle. Tilojen valoisuus saa lastentarhanopettajilta kiitosta. Valoa on tuotu kiinteistöihin käyttämällä rakenteissa paljon lasipintoja, lasiovia ja ikkunaseiniä huoneiden välillä. Isot, lattiasta asti nousevat ikkunat ulkoseinillä lisäävät valoa ja näkyvyyttä lapsille.

Kotialueilla on lepotiloja aina kaksi huonetta vieretysten tai peräkkäin ja huoneet on yhdistetty keskenään väliovella. Ratkaisu saa myönteistä palautetta käyttäjiltä, vaikka lähtökohtana on todennäköisesti ollut taloudellisuus. Ovi helpottaa tilojen valvomista, kun yksi työntekijä voi valvoa tarvittaessa molempia huoneita. Kotialueille on muodostunut lasten tarpeiden mukaan erilaisia lepo-huoneita eli ”nukkareita”. Samanlaisten tilojen käyttötarkoitus on eri. Päivälevolle on löydetty uusia pedagogisia merkityksiä, kun toisessa huoneessa nukutaan päiväunet ja toisessa levätään tai rentoudutaan hetki – lasta kuunnellen. Tästä seuraava esimerkki.

*”Mutta esimerkiksi lepotilat on, on ihan hyvä kun on niinku kahden ryhmän, siinä on väliovi, siitä sää pystyt valvomaan. Ja sitten välillä kotialueella onkin niin että on virkkula ja torkkula, että on yhdistetty niinku ketkä nukkuu ja ketkä ei ja.”*

Koulun kanssa samassa kiinteistössä toimiva päiväkoti nauttii monipuolisista tiloista. Ison kiinteistön parasta antia on aito yhteisöllisyys ja ymmärrys yhteisestä hyvästä. Haastateltava kertoo iloitsevänsä siitä, että kiinteistön kaikki tilat, erikoisluokat mukaan lukien, ovat pienempienkin käytössä.

Vaihtoehtoja toiminnalle on tarjolla runsaasti ja synergiaetu on valtava. Päiväkodin puolella ei tarvita omaa näyttämöä, medialuokkaa, verstasta, käsityö- tai maalaustiloja. Ne löytyvät saman kiinteistön muista tiloista ja mikä parasta, kun tarve syntyy, tilat ovat käytettävissä.

Haastateltavat kiinnittävät huomiota myös varastojen toimivuuteen ja kokoon. Varastot on mm. jaettu toiminnallisuuden mukaan ympäri päiväkotia siten, että yhdessä yksikössä omat varastot löytyvät musiikkivälineille, liikuntavälineille, leluille, askartelumateriaaleille ja pedagogisille välineille. Toisessa yksikössä varastotilat ovat jääneet heti liian pieniksi, jolloin tavaroiden järkevä sijoittelu on mahdotonta eivätkä materiaalit pysy järjestyksessä. Kolmannessa yksikössä salin tuolit ovat ilman varastoa, joten niiden varastointi vie neliöitä muualta.

Päiväkodin pihan suhteen toimivuutta ja rauhallisuutta on saatu lisää, kun isommat 5–6 -vuotiaat lapset ulkoilevat koulun pihan puolella (yhteinen rakennus, jossa omat pihat päiväkodille ja koululle). Yhden päiväkodin piha-alue kuivuu keväisin nopeasti. Lastentarhanopettajan mukaan pihan materiaalit, salaojat, pihan kaadot ja osittain rinteinen tontti estävät sadevesien kertymisen ja kevättalven lumien sulamisen pihaan isoiksi lätäköiksi. Pihassa on hyvä katos ja istutuksia tuomassa varjoa auringon paisteelta, jolloin pihan käyttö lisääntyy, kun pihassa on aina tekemistä ja siellä leikkiminen on mielekästä säällä kuin säällä. Haastateltavat kaipaavat hiekkalaatikkoalueelle katosta lisäämään käyttömukavuutta.

### *Innovaatiot*

Lastentarhanopettajat innostuvat keskustelun aikana ideoimaan päiväkodin pihaympäristöä pedagogisesta näkökulmasta ja heittävät haasteen suunnittelijoille; miten pihan pintamateriaalit pysyisivät paikoillaan siellä mihin ne on suunniteltu? Jokaisessa pihassa on enemmän tai vähemmän ongelmaa tämän kanssa. Myös sadeveden hyödyntämistä pohditaan yhdessä siten, että pihassa olisi alue, johon vesi kerätään ja siitä muodostuisi lasten vesileikkialue. Lätäköaikana voisi hakea esimerkiksi sisävesileikeistä laivat ulos purjehtimaan. Ajatus vesileikkialueesta syntyy seuraavan kommentin kautta.

*”Myös pihasuunnittelijoille vähän tota miettimistä miten sadeveden vois oikeesti johonkin alueeseen, mikä oikeesti olis lasten vesileikkialue pihassa. Koska nehan rakastaa niitä leikkejä... siellä vois oikeesti sitten lapion ja ämpäreitten kanssa kunnolla läträtä.”*

Päiväkodissa arkkitehdin suunnitelmaa kahden tilan avaamisesta yhtenäiseksi isommaksi tilaksi käytävän yli avautuvien vastakkaisten tuplaovien avulla pidetään outona ratkaisuna. Suunnitelma ei toimi käytännössä eikä se tuo lisäarvoa tilojen käytölle, ovia vain tuntuu olevan kaikkialla liikaa. Varsinaisesti tilojen koon muunneltavuuteen (ei pelkästään kalusteilla aikaan saatu) löytyy onnistunut ratkaisu toisesta yksiköstä, jossa huoneiden välille on asennettu helposti avattavia siirtoseiniä.

Näin tilan saa tuplasti suuremmaksi halutessaan. Myös pienryhmätilassa on siirtoseinä, jolloin sen saa tarvittaessa mukavasti liitettyä osaksi isompaa tilaa. Niin helppoa tai yksinkertaista siirtoseinän avaaminen ei kuitenkaan vielä ole, että sitä tehtäisiin päivittäin. Siirtoseinältä edellytetään hyvää äänieristystä, jolloin sen on oltava tukeva ja tiivis. Lastentarhanopettajat haluavat muunneltavuudelta vielä jotakin enemmän kuten seuraavasta ilmenee.

*”Se on mun mielestä tosi tärkeä seikka...että ne tilat pystyy muuttamaan, ne voi olla eri kokosia, just että niillä ovilla sen saa pienemmäksi tai isommaksi tai sen sitten, et palvelee monta eri tarkotusta se sama tila, että sitä voi niinku käyttää moneen eri juttuun... tilojen suhteen muunneltavuutta niin että sitä kokoa vois säädellä...”*

Tyhjiin seiniin kaivataan jotain kiinnostavaa lapsille. Esimerkiksi motorisia taitoja kehittäviä telineitä ja kiipeilyseinää. Kotialueilta puuttuu lapsia liikuntaan innostavat kiinteät välineet ja liikunta tapahtuu kotialueella pääasiassa siirreltävien liikuntavälineiden (pallot, vanteet, motoriikkaradat) avulla. Seuraavassa kommentissa toivotaan uusia innovaatioita päiväkotiin.

*”Että niinku kotialueilla esimerkiksi siellä aulassa, että siellä ois myös vois olla joku kiipeily tai jotain muuta seinässä, mitä nyt kaikkee on mielenkiintoista...”*

Yhdessä yksikössä on vesileikkihuone, jota toiset sanovat kaipaavansa omiin päiväkoteihinsa. Lastentarhanopettajat pitävät rauhoittavaa vesielementtiä lapsia kiinnostavana materiaalina, joka sopii monenlaisiin leikkeihin. Toisaalta vesi on myös innostava ja mieluinen opetus- ja tutkimusmateriaali, koska sitä voi käyttää monella tavalla. Enemmän kuin kiinteää vesiallasta, haastateltavat tuntuivat kaipaavan vesitiivistä tilaa, jossa lattiaa tai seiniä ei tarvitsisi varoa vaan veden kanssa voisi toimia vapaasti ja tilassa olisi lattiakaivo kuivausta helpottamaan. Haastateltavat päätyvät innovoimaan kosteutta kestävän tilan käyttöä mm. tutkimustarkoitukseen, hiekkaleikkeihin, kylpyläkokeuksena ja uimarantana siirrettävillä vesi- ja hiekka-altailla. Tila nimetään hauskaasti ”vesitutkimus-huoneeksi”.

*”Joo, kyllä ja se [vesileikkihuone] palvelis myös niinkun, et sitä vettä mutta myös tutkimuskäytössä. Siis että lapset pääsis tutkimaan erilaisia, et sinne vois tuoda vaikka hiekkaa johonkin liikuteltavaan semmoseen astiaan keskellä taikka jotain muuta, mitä vaan millä ei oo niin väliä, että ne vois mennä sinne vaikka uikkarit päällä. Ja se ei haittaa vaikka sit sotkee ja taikka kastuu tai muuta, et semmonen tila...”*

### *Lasten näkökulma*

Muutamissa lastentarhanopettajien vastauksissa otetaan kantaa lasten toiveisiin ja tarpeisiin päiväkodin tilojen ja pihan suhteen. Haastateltavat pohtivat lapsinäkökulmaa oman aiemman työkokemuksensa ja nykyisten tilojen mahdollisuuksien pohjalta. Lapsen näkökulmasta parasta kotialueella ovat lastentarhanopettajien mukaan runsaat vaihtoehdot erilaisiin leikkeihin. Aiemmissa työpaikoissa tilat ovat olleet ahtaammat, eikä lasten toiveita ole pystynyt aina toteuttamaan. Leikkitilat ja leikit vaihtuvat tällä hetkellä usein ja niitä muutetaan lasten toiveiden mukaan. Seuraavat esimerkit kertovat haastateltavien kokemuksista tilojen monipuolisuudesta.

*”... kun on tiloja paljon, niin sitten lapsi pystyy kyllä tosi monipuolisesti käyttämään ja mitä isompi lapsi sen enempi tietysti pystyy ite vaikuttamaan siihen ja toimimaan myös niinku eri kerroksesta käyttöön tiloja...”*

*”...että et kun ovet on auki...lapset tulee ja menee ja ne on ottanut niinku kaikki aikuiset [omikseen]...tuolla tota toisessa päässä, niin siellä on nyt kotileikki, nytten siinä [pienryhmätilassa], ja se on jaettu niinku kahtia se huone, niin toisella puolella on sohva ja pöytä niin siinä on legoleikit. Usein pojat leikkii legoilla siinä sohvalla ja tytöt siellä kotileikin puolella ja tota noin, et jotenkin semmonen, jotenkin mää nautin siis siitä tunnelmasta.”*

*”...että aika hyvin niinku tuollakin kaikilla kotialueilla niin ne vaihtuu ne leikit, niinku että että jonnekin pienryhmähuoneeseen on tehtykin, nyt taas siellä on kamppaamo ja viimeksi siellä oli autoleikki ja muuta, et sellasta.”*

Lasten käyttämät tavarat ovat riittävän matalalla, jotta he ylettyvät itse ne ottamaan ja laittamaan takaisin hyllyyn. Kahdessa yksikössä arkkitehdit ovat suunnitelleet kaapiston alle alasokkelista vedettävät seisomakorokkeet, joita voi siirtää tarvittaessa muualle tilassa. Korokkeen ansiosta lapsi nousee kymmenisen senttiä ylemmäksi ja pystyy siten itsenäisemmin toimimaan ympäristössä.

Jos lapsi haluaa olla hiljaisessa katseilta suojatussa tilassa, on osassa päiväkoteja tätä vaikea toteuttaa, koska lasipintaa on niin laajalti. Ratkaisua on etsitty sermien käytöllä. Isommat lapset erityisesti kaipaavat tilaa missä saa olla rauhassa ja hiljentyä omiin puuhiinsa yksin tai kaverin kanssa. Yhdessä yksikössä lapsille on rakennettu kotialueelle leikkikolo, jossa pääsee piiloon ympärillä olevaa ääntä ja menoa. Myös piha-alueella lapset nauttivat, jos pääsevät piiloon aikuisten katseilta. Päiväkodin henkilökunnan kavahtamat pihan katvealueet saavat puolestaan lapset nauttimaan jokaisesta pienestä ja pimeästä ”lokosesta ja kolosesta”, jonka piha-alue sisäänsä kätkee, kuten seuraavasta vastauksesta ilmenee.

*”kyllähän ne [katvealueet] on niinku juuri niitä paikkoja mihin lapset haluaa mennä leikkiin, et ei oo semmonen yks iso alue näin ja kaikki näkee kaikki vaan, että juuri semmosia pieniä, pieniä kolosia.”*



Haastateltavien näkökulma lasten viihtyvyyteen pienten ja isojen lasten yhteisessä pihassa on pelkästään myönteinen. Yhteiselo on sopuisaa ja onnistuu isommassakin pihassa hyvin, sanovat lastentarhanopettajat. Pienimmät lapset nauttivat, kun saavat liikkua isossa pihassa vapaasti eikä heitä ole suljettu mihinkään erilliseen ”karsinaan”. Ison sisaruksen seuraaminen aidan raosta toisella puolella pihaa kuuluu varhaiskasvatuksen menneisyyteen. Nyt isot lapset pääsevät auttamaan pienempiä ja pienemmät nauttivat isompien leikeistä ja sisarukset voivat leikkiä keskenään. Pihaan on kuitenkin järkevää sijoittaa pienille tarkoitettut leikkivälineet samalle alueelle lähelle toisiaan, jolloin pienet lapset paremmin hahmottavat pihan ja heille tarkoitetun rauhallisemman alueen. ”Mutta ei raja-aitoja”, muistuttavat haastateltavat.

Sekä pienet että vähän isommatkin lapset rakastavat ulkona vesi- ja kuraleikkejä ja haluavat kaivaa ja kantaa hiekkaa ympäri pihaa. Näin sorapintakin päiväkodin pihamateriaalina saa kannatusta, koska kivien kerääminen ja niillä leikkiminen ovat joidenkin lasten mielipuhua. Pihasuunnittelussa kannattaa siis huomioida mahdollisuus vedellä ja kuralla leikkimiseen sekä pihamonttujen kaivamiseen ja täyttämiseen, kuten seuraava vastaus antaa ymmärtää.

*”...mä aattelin et jos [piha] olisi kokonaan sitä kumijuttua niin...lapsinäkökulmasta jäis paljon pois sitä. Sit se olis vaan se hiekkalaatikko missä olis, et mä tykkään, että olis se semmonen soraosuuskin, että missä voi sitten möyriä.”*

Kiinteä maahan istutettu trampoliini ei ole aikuisten ennako-odotuksista huolimatta osoittautunut kohteessaan lasten suosikiksi. Lapset usein kyllä leikkivät sen äärellä mutta eivät varsinaisesti käytä sitä pomppimiseen. Lasten suosikkeja ovat lastentarhanopettajien mielestä liukumäki ja kiipeilyteline sekä niiden yhdistelmät. Näissä on aina lapsia leikkimässä. Lastentarhanopettajat pohtivat, että ison pinta-alan pihasta vievä pelikenttäkin on useimmiten tyhjänä verrattuna kiipeilypisteisiin ja toivovatkin siksi isommille lapsille enemmän telineitä pihaan. Keinut ovat joidenkin ehdoton suosikki, mutta usein samojen lasten ja he saattavat viettää koko ulkoiluajan keinuen, jos muita ei ole jonossa. Erinomainen toteutus yhdessä päiväkodissa on tekonurmella päällystetty piharinne liukumäkineen, josta pystyy kaikkina vuodenaikoina laskemaan. Tekonurmelle on myös lapsista kiva levittää kesäisin viltti ja ottaa kengät pois. Toisessa päiväkodissa kahden mökin muodostama kokonaisuus innostaa lapsia leikkimään yhdessä. Haastateltavat huomauttavat, että lapset etsivät ulkoiluaikana ennen kaikkea leikkipaikkoja leikeilleen. Päiväkodin lähellä olevat puistot, metsäalueet ja muu luonto kiinnostavat aina lapsia ja houkuttelevat erilaisille yhteisille tutkimusretkille.

Pienten lasten näkökulma on unohtunut joissakin koulun tiloissa, vaikka koulu-päiväkotiyhteisrakennuksissa pyritään kaiken ikäisten lasten huomioimiseen. Koulun mitoitukset poikkeavat

varhaiskasvatuksen mitoituksista ja eri-ikäisten lasten pituusero on huomattava, joten tilojen kalustaminen yhteiskäytölle tuo haasteita. Yksi haastateltava esittää toiveen, että koulun puolelle suunniteltaisiin wc-tila myös päiväkotiryhmän käytettäväksi. Tämä lisäisi pienempien lasten toimijuutta koulun puolella.

### *Turvallisuusnäkökulma*

Turvallisuusnäkökulma nousee lastentarhanopettajien vastauksissa esiin useaan kertaan eri muodoissa. Toisinaan pedagogisen puolen rinnalla, useimmiten vastakkaisena näkökulmana. Esimerkiksi tilojen runsaat lasipinnat ja läpinäkyvyys luovat turvallisuutta, kun työntekijä pystyy näkemään eri huoneista toisiin ja seuraamaan mitä lapset tekevät. Pedagogisesta näkökulmasta katsottuna huoneiden väliset lasiseinät ja esteetön näkyvyys viereisiin tiloihin voivat häiritä keskittymistä ja tuoda lapsiin levottomuutta, kun ympärillä tapahtuu koko ajan, on liikettä, hälinää ja melua, joka hajottaa lapsen tarkkaavaisuuden. Kaikissa neljässä päiväkodissa lasipintoja on runsaasti tilojen välillä. Haastateltavat toteavat, että hyvästä näkyvyydestä johtuen työntekijä pystyy valvomaan yksinkin useampaa kotialueen tilaa saman aikaisesti.

Pihassa näkyvyys tulee olla myös hyvä. Avaraa pihaa on helppo valvoa. Haastateltavat arvioivat valvonnan tapahtuvan parhaiten, kun pihassa on paikka mistä työntekijä voi seurata hieman ylempää pihan tapahtumia. Tällainen rinnealue löytyy esimerkiksi yhden haastateltavan piha-alueelta. Pihaturvallisuutta lisääviä elementtejä ovat mm. hiekkalaatikon yllä oleva auringonsuoja, keinualueita ympäröivä kiinteä aitaus, porttien hyvä näkyvyys pihaan, katvealueiden ja jyrkkien rappusten välttäminen. Kun lasten näkökulmasta leikkiä innostavaksi elementiksi katsotaan pihan pimeät kolot ja kulmaukset, niin turvallisuuden näkökulmasta niitä ei toivota ollenkaan. Yhden yksikön pihassa on useita katvealueita, jolloin valvonta vaatii työntekijän liikkumista laajassa pihassa enemmän.

Turvallisuusriskiksi arvioidaan myös pihaan kertyvät isot lätäköt. Ihmettelyä herättää ”...eikö vieläkään nykyajan tekniikalla osata pihoihin, ulkopihoihin tehdä kaatoja, et miks se pitää olla ihan tällamönen silee...”. Asfalttia toivotaan vähiten pintamateriaaliksi, koska sillä kaatuminen saa aikaan ”itkua ja tarvetta laastarille”. Asfalttia ja sorapintaa korvaamaan esitetään turvallisempia ja pehmeämpiä materiaaleja kuten tekonurmea ja muita synteettisiä turva-alustoja. Kumialustat koetaan turvallisimmiksi juoksualustoiksi. Ne palvelisivat haastateltavien mielestä parhaiten pelikenttien ja pyöräilyalueiden pintamateriaalina. Turvahiekka-alueet toimivat, kun hiekkaa on riittävästi telineiden alla ja ympärillä eikä lasten anneta kaivaa hiekkaa pois tai kantaa alueelle kiviä, kuten seuraava haastatteluvastaus osoittaa.

*”Koska sit kun se turvallisuusmomentti, että se turvahiekka täytyy olla siinä alla ja sitten kiipeilytelineitten alla, missä on turvahiekkaa, sinne ei saa kannella kiviä, et sit se on aikuisten ja lasten tehtävä huolehtia ne kivet sieltä pois, koska sittenhän siinä ei ole mitään järkeä koko turvahiekalla, kun sä tiput kivien päälle.”*

Sisätiloissa huomio kiinnittyy portaikkoihin ja oviin. Jos rakennuksessa on sisäportaat, pidetään pienimpien lasten sijoittamista alakerrokseen turvallisuuden kannalta parhaana ratkaisuna. Haasteita on silloin kun päiväkodissa enemmistö lapsista on alle 3-vuotiaita. Kun pieniä lapsia on paljon, heidän valvontansa laajalla alueella vaatii enemmän huomiota. Isompien lasten liikkuesssa itsenäisesti rakennuksessa esimerkiksi ruoka-aulasta omaan kerrokseen toimii, kun näköyhteys säilyy eri kerrosten välillä. Tätä pohditaan seuraavassa vastauksessa.

*”...meillä on auki se ruokalan aula niinku sinne ihan kattoon, et tavallaan menee sinne kaiteet, niinku näkee ku sieltä ylhäältä kävelee niin ehkä se sillain semmosta helpotusta siihen tuo, että kun sieltä kun yläkerran lapset lähettää aamupalalta, vaikka sinne ylös, niin sit siitä voi lähettää niin, et siellä on aikuinen vastassa, että sä näät heidät, et hei, täältä tulee nää viis ja sä voit lähettää ne portaista kun ne ei muualle sieltä pääse ja sä näät, et no niin ne pääsi perille...”*

Pedagogisesti märkäeteisiin kaivataan enemmän tilaa lasten pukemisen opetteluun ja ehkä jopa kahta erillistä eteistä kotialueelle. Sen sijaan turvallisuuden näkökulmasta yksi yhteinen eteinen kotialueella koetaan toimivaksi. Kaikki lapset kulkevat saman eteisen kautta ulos, eikä tarvitse valvoa kahta eri tilaa. Turvallisuusriski on myös ulkopuolisten läpikulku eteistilojen kautta. Tällöin lapset voivat livahtaa ovista huomamatta ulos tai käytäville. Koulun eskaritiloissa isompien koululaisten liikkuminen pienempien seassa aiheuttaa myös samaan tapaan riskin.

Turvallisuutta lisääviä elementtejä ovat jumppasalin pehmeä lattia. Lastentarhanopettajat huomauttavat, että päiväkotien salit ovat usein sisustettuja kukkaruukuin ja seinäkaapein, jolloin liikumatila pienenee ja varottavia paikkoja on useita. Välineiden hankinta ja sijoittelu tilan koon mukaan on tärkeää, etteivät esimerkiksi katosta roikkuvat kiipeilyköydet jää käyttämättä tilan ahtauden vuoksi, kuten haastateltava kommentoi seuraavassa.

*”Että köysissä monesti tulee se, että siellä takana onkin äkkiä jotain, että onkin seinä siinä, joutuu vähän varoon tai joku kaappi tai niin niin...”*

### 5.3 Arkkitehdin määrittämät päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteet

Toinen tutkimuskysymykseni on, mitä ovat arkkitehdin määrittämät päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteet. Tähän keräsin aineistoa teemahaastattelun avulla alalla jo pitkään toimineelta

arkkitehdiltä, joka on suunnitellut useita päiväkotirakennuksia. Analysoin aineistoa edellä käyttämiäni teemoja sovitellen, etsien haastatteluaineistosta päiväkotirakentamisen suunnitteluun liittyviä erityispiirteitä.

Haastateltavan arkkitehdin mukaan päiväkodin suunnittelu lähtee aina hankesuunnitelmasta, joka sisältää tilaohjelman. Siinä kerrotaan tavoitteet, neliömäärät ja määritellään uuden kiinteistön tilakokonaisuus. Arkkitehti mainitsee, että tilaohjelmasta nähdään tilaajan tahto, eikä siihen pääse suunnittelija vaikuttamaan. Kun hankesuunnitelma on tehty, valitaan pääsuunnittelija ja ensimmäisestä suunnittelukokouksesta alkaa yhteistyö myös käyttäjän kanssa. Käyttäjän toiveet pyritään ottamaan hyvin huomioon, sillä tilat tehdään käyttäjälle.

Useimmissa suunnittelukohteissa, kuten asuntosuunnittelussa, toimisto-, liike- tai kauppakeskusrakentamisessa, käyttäjät eivät ole etukäteen tiedossa. Päiväkotirakentamisen yksi erityispiirre on usein jo suunnitteluvaiheen alussa alkava yhteistyö käyttäjän kanssa. Haastateltava kokee vuorovaikutteisuuden eduksi, kuten seuraavista esimerkeistä ilmenee.

*”Ja sitten se on niinku just hyvä se vuorovaikutteisuus, että siellä [suunnittelukouksissa] on aina käyttäjät mukana ja heidän kanssa keskustellaan ja koetetaan sitä sitä niinku yhteistä, yhteistä kohdetta niinku suunnitella. Että ei oo ihan yksin niitten ajatusten kanssa.”*

*”...ja ei tuu sellasia yllätyksiä...on enemmän sitä porukkaa mukana siinä suunnittelussa niin, se on se toiminta, ehkä enemmän onnistuu kun muunlaisessa semmosessa.”*

Suunnittelijan tehtävänä on tehdä päiväkodista toimiva ja hyvä. Reunaehdot suunnittelulle on useita mm. paikka ja sen suhde ympäristöön, tontti ja maaston muodot, kulkuyhteydet ja saavutettavuus, ympäristörakennukset, ilmansuunnat, tontin käyttö ja tilaohjelma, kaavoitus ja mitä kaava määrittelee rakennuksen paikasta, tehdäänkö rakennuksesta yksi- vai kaksikerroksinen. Näiden reunaehtojen kautta suunnittelija lähtee ”palapeliä kokoamaan” ja yrittää ottaa huomioon mahdollisimman monia asioita. Seuraavassa haastateltavan kommentti reunaehtojen merkityksestä.

*”...on oikeastaan hyvä, et on tota niin sellasia sitovia, sitovia asioita, jotka antaa niinku ne puitteet. Että jos on liian vapaat kädet, niin sitä on liikaa mahdollisuuksia ja liikaa tota niin vapautta...itse tykkään siitä, että on, on semmosia tiettyjä määryksiä, minkä sisään pitää saada asiat meneen.”*

Eniten arkkitehti pystyy vaikuttamaan tilasuunnitteluun, ”...jokainen päiväkoti periaatteessa muotoutuu sen mukaan kuka se suunnittelija on”. Tilaohjelmaa seuraten arkkitehdin vapaus tehdä haluaansa muodostuu siitä, miltä rakennus näyttää ulospäin, mitä materiaaleja käytetään sisällä ja ul-

kona, miten ratkaistaan tilalliset asiat, tilakorkeudet ja yhteydet, millainen on pihan suhde sisätiloihin ja miten kulkuväylät toteutetaan. Päiväkotisuunnittelussa haastateltava lähtee liikkeelle hahmotamalla ensin tontin ja ilmansuunnat. Tämän jälkeen sovittelaa tilaohjelman laajuus tontille pohtimalla mihin sijoittuu piha, mihin rakennus ja kuinka rakennukseen saavutaan. Mittakaavakäsityksen saatuaan suunnittelu jatkuu jakamalla kokonaisuutta yhä pienempiin osiin.

### *Pedagogiikkaa tukevat tilaratkaisut*

Haastattelussa arkkitehti luonnollisesti kiinnittää enemmän huomiota tilojen suunnitteluun ja arkkitehtuuriin kuin pedagogiikkaan. Pedagogiikkaan liittyvää koulutusta on arkkitehdin mukaan tarjolla enemmän koulurakentamisen kuin varhaiskasvatuksen puolella. Päiväkodeille on olemassa omat suunnitteluohjeet, joissa näkyy pedagogiikan kannalta tärkeät tilasuunnitteluun vaikuttavat tekijät. Arkkitehdin mukaan pedagogiikka pyritään suunnittelussa ottamaan huomioon, mutta uusimmat pedagogiset ilmiöt tulevat aina viiveellä ja esiintyvät yleisemmin koulun puolella.

Päiväkotirakennuksessa arkkitehti lähtee liikkeelle kotisolusta (kotialueista) ja miten ne avautuvat pihoihin sekä yhteistilojen sijainnista ja sisäänkäynneistä. Kotisolut ovat käsite, joita uusissa päiväkodeissa suositaan tällä hetkellä kyseisessä kaupungissa. Termistö noudattaa valtakunnallista päiväkotien suunnitteluohjetta (Rakennustieto 2010, 7–8). Suunnittelussa edetään yhä lähemmäksi yksityiskohtaista suunnittelua. Arkkitehdin mukaan reunaehdoista huolimatta suunnittelija voi vaikuttaa aika paljon itse rakennukseen ja sen toimivuuteen.

Tilojen moninaisuus ja sitä kautta niiden muuntojoustavuus ovat haastateltavalle tärkeää suunnittelussa. Koska pedagogiikka muuttuu ja kehittyy, pitää arkkitehti yleispätevyyttä tärkeänä. Tilat rakennetaan nykyään monikäyttöisiksi ja elinkaareltaan vuosikymmeniksi eteenpäin. Erityisesti viime vuosina on ollut nähtävissä, että tilaaja haluaa saada useita miljoonia euroja maksavat päiväkodit myös iltaisin ja viikonloppuisin hyötykäyttöön mm. lähialueen asukkaille. Monissa kunnissa synergiaa hyödynnetään sijoittamalla kiinteistöihin useita eri toimijoita kuten varhaiskasvatus, koulu, terveyspalvelut ja hammaslääkäri. Kunnat nimittävät kiinteistöjä monitoimitaloiksi, korttelitaloiksi tai palvelutaloiksi. Yhteistä näille rakennuksille on yhteiseen käyttöön tarkoitettu suurempi tilakokonaisuus, kuten liikuntasali tai pääaula, johon voi kokoontua useampi henkilö ja joka palvelee ulkopuolisiakin käyttäjiä. Arkkitehti uskoo tämän suunnan jatkuvan.

Haastateltava on huomannut TVT:n ja medialaitteiden lisääntyneen päiväkodeissa. Tekniikkaa tulee koko ajan lisää ja ongelmaksi ovat muodostuneet laitteiden ja niiden vaatiman tekniikan nopea muuttuminen. Suunnitelmien on vaikea pysyä vauhdissa mukana. Rakentamisprosessin lopussa saatavat alkuperäiset suunnitelmat laitteista olla jo vanhentuneita eikä kaikkia tarvittavia tietoteknisiä

valmiuksia ole osattu ennakoida tai suunniteltu laite on vaihtunut eri kokoiseksi, jolloin sähköasennukset voivat olla väärissä paikoissa.

Sekä isompiin että pienempiin päiväkoteihin suunnitellaan yleensä sali tai muu isompi tila, jossa voi kokoontua yhdessä, viettää juhlia ja joka tarjoaa lapsille liikuntamahdollisuuden. Tilalta edellytetään hyvää akustiikkaa ja av-tekniikkaa, se sijoitetaan usein erilleen, ettei häiritsisi muuta toimintaa eikä sitä kalusteta. Liikuntakäytössä tilaan suunnitellaan yleensä puolapuut, köyksiä ym. liikuntakäyttöön tarkoitettuja välineitä ja lattiamateriaali valitaan käytön mukaan. Jos liikuntasaliin varataan iltakäyttömahdollisuus, sinne saatetaan lisäksi laittaa peilejä seinälle tanssitunteja varten. Salin sisustus tehdään käyttäjän toiveiden mukaan. Päiväkotiympäristöön ei vielä ole haastateltavan mukaan tullut kiipeilyseinätoiveita, eikä toiveita ole esitetty liikuntavälineiden suunnittelemisesta ryhmätiloihin tai kotialueille. Tähän asti ne on sijoitettu yksinomaan liikuntasaliin.

Arkkitehti kokee, että päiväkodit, joihin suunnitellaan oma ruokasali, haluavat isompien lasten ottavan itse ruokansa ja oppivan käyttämään jakelulinjastoa valmistautuen tulevaan koulumaailmaan. Näin kotisolu on paremmin käytettävissä leikkiin ja ilman tilaa vieviä ruokapöytiä joustavampi muuhun toimintaan. Arkkitehdin mielestä aulatilaa käyttäminen pelkkänä ruokailutilana, on huonoa suunnittelua. Muuntojoustavuus 100–200 m<sup>2</sup> tilassa on tärkeää, koska ruokailutilaa käytetään vain vähän aikaa päivässä ja muulloin tila on tyhjänä. Tämän vuoksi tilalle etsitään myös muuta käyttöä esimerkiksi siirtoseinien avulla yhdistämällä tila viereiseen tilaan. Seuraava vastaus kertoo haastatellun tavasta edetä suunnittelussa yleistiloista kotisoluun.

*”...itseä kiinnostaa se tilojen yhdistäminen, nää yhteistilat, et se on semmonen kokonaisuus, et jos siitä saa semmonen kivan paketin...niinku monipuolinen muuntojoustava tila, niin se on aina semmonen, jos sen onnistuu jotenkin ratkaisemaan hyvin niin...Se on tavallaan niinku rakennuksen sydän ehkä, siitä se sitten menee, jakaantuu...kotipesiin.”*

Muista tiloista arkkitehti mainitsee pienkeittiön ja pajatilat. Hänen mielestään eri tavalla kalustetut tilat luovat toisenlaista toimintaa kuin mitä ryhmätiloissa tehdään. Ne tuovat monipuolisuutta.

#### *Muut toimivat tilaratkaisut*

Päiväkotirakentaminen on julkista rakentamista, joten kiinteistö pihoineen tulee sopeutua ympäristöön. Tämä on arkkitehtuurin kannalta tärkeää, koska päiväkodit ovat usein ”julkisia kiintopisteitä alueellansa”, joiden tarkoitus on kestää vähintään 50 vuotta.

Kotialueiden massoittelussa haaste on saada kaikkiin tiloihin riittävästi päivänvaloa. Koska päiväkotiin ei haluta läpikuljettavia tiloja, tulee rakennuksesta usein muodoltaan kampamainen tai siipimäinen (kuvio 5). Tällöin voidaan jokaiselle kotialueelle rakentaa oma sisäänkäynti ulkoseinälle

ja rakennuksesta tulee valoisa, koska ikkunat voidaan sijoittaa molemmin puolin tilaa. Rakennuksen kampamainen muoto on pihan kannalta huono, koska kotialueiden väliin jäävät välipihat muodostavat alueen, jota on vaikea valvoa. Arkkitehdin mukaan pihan ja sisätilan kokonaisuuksien ja yhteyksien ratkaiseminen on mielenkiintoista. Tämä voidaan katsoa myös yhdeksi päiväkotirakentamisen erityispiirteeksi.



**KUVIO 5.** Kampamaisen ja siipimäisen päiväkodin muoto kotialuesisäänkäynteineen.

Haastateltava kokee, että tilan toimivuuteen vaikuttavat vaadittava kalustus ja tilojen yhdistettävyyden. Mitä muuntojoustavampi tila on, sitä enemmän toimivuutta saadaan. Arkkitehti luo tilan, jota irtokalusteiden avulla voidaan muokata. Toiminta tuodaan tilaan kalusteiden, pintojen, esitystekniikan, ilmoitustaulujen ym. avulla. Muunneltavuutta saadaan aikaiseksi myös jakamalla tila esimerkiksi sermeillä tai kattokiskoihin kiinnitetyillä verhoilla.

### *Innovaatiot*

Ideat hyvään päiväkotisuunnitteluun vaativat aikaa. Haastateltavan mukaan kuvat eivät synny hetkessä, eivätkä ongelmat ratkea piirustuspöydän ääressä odottamalla. Alitajunnalle on annettava aikaa muokata ajatuksia ja ratkaisut löytyvätkin usein tätä kautta. Arkkitehti mainitsee, että ideat syntyvät useimmiten omasta päästä vallitsevaan arkkitehtuuriin tukeutuen. Innovaation lähteitä ovat uudet päiväkodit ja niihin tehdyt ekskursiot sekä alan ammattilehdet. ”Tuotteet koko ajan monipuolistuu ja mietitään uusia tuotteita ja mahdollisuuksia ja ratkaisuja”, joten tuotevalikoimakin vaikuttaa suunnittelijan innovaatioihin.

Päiväkotirakentamisessa ei arkkitehdin mukaan esiinny selviä suuntavirtauksia. Itse päiväkotirakennusten muoto tai malli eivät noudata mitään yhtenäistä linjaa. Vapaus suunnitella on hyvin

laaja ja siksi työ on haastateltavan mielestä miellyttävämpää kuin esimerkiksi asunto- tai toimitilarakentaminen, joissa suunnittelu on selvästi sidotumpaa. Haastateltavan mukaan julkisessa rakentamisessa voi myös enemmän vaikuttaa materiaaleihin, muotoihin ja tilayhteyksiin. Haastateltava tuo esiin mieltymyksensä päiväkotien suunnitteluun seuraavien esimerkkien kautta.

*”...[päiväkotia] on oikeastaan niinku aina se kohde, voi lähteä puhtaalta pöydältä miettimään, että minkälainen tää talo haluais olla. Et se on tota mielenkiinnostusta ja sitten moninaiset tilat.”*

*”No, ehkä niinku koulu- ja päiväkotirakentaminen on semmosta, että se ei oo niin rajotettua se ajattelu, että siinä voi perustella monia asioita, muutakin kuin aikuisten järjellä (naurahdus).”*

Päiväkotisuunnittelu on haastateltavalle mieluista, koska päiväkodeissa on monenlaisia tiloja ja suunnittelussa saa esiintyä hiven leikinomaisuutta eikä sen tarvitse olla tylsää. Suunnittelija voi vapaasti innovoida päiväkodin muotoa, tekeekö rakennuksesta yksi- vai kaksikerroksisen ja millaisia tiloja rakennukseen suunnittelee. Erityispiirteinä haastateltava mainitsee erilaisten mittakaavojen ja aukotusten kokeilumahdollisuuden. Voimakkaiden värien käyttö suunnittelussa on ollut erityisesti viime vuosina suosittua. Seuraavat vastaukset ilmentävät päiväkotisuunnittelun erityispiirteitä.

*”...on semmonen kumminkin pieni mittakaavuus, ettei tehdä mitään valtavia haljeja vaan on tullut tämmönen niinku inhimillinen mittakaava koko ajan niinku käsissä. Se tuntuu semmoselta mukavalta.”*

*”...päiväkotirakentaminen on semmosta, että sillä ei oo oikeastaan mitään hahmoa, et se voi olla niinku monen mallinen, muotoinen, se voi olla kahdessa tasossa, yhdessä tasossa, ja se on semmonen tietynlainen leikinomaisuus, niin sallii aika paljon, että aukotukset voi olla, olla vaikka kuinka villejä ja värien käytettävyyttä. Että se on ehkä tän päivän semmonen juttu, aikasemmin ne on ollut ehkä hillitympää...että ei niin selvästi nää, että tuo on päiväkotia, mutta nykyään se näkyy aika selvästi.”*

Päiväkodeissa ryhmätilat ovat useimmiten yleispäteviä. Lapsiryhmän koko määrittelee neliötarpeen, joka jaetaan kahteen tilaan. Riippumatta kunnasta tilat koostuvat yleensä yhden ryhmän osalta kahdesta yhdistettävästä tilasta, joista toinen on tarkoitettu lepäämiseen ja toinen aktiivisempaan toimintaan. Arkkitehti ei ole törmännyt muunlaisiin vaihtoehtoihin kuin ”tuplaryhmäajatukseseen” (kotialue), jossa kaksi ryhmää on yhdistetty ja käytössä on kahden sijaan neljä huonetta. Ainoa innovaatio mikä vaihtelee, on tilojen yhdistettävyyttä; tapahtuuko se ovella, tuplaovella, lasiseinällä vai siirtoseinällä. Arkkitehti toteaa, että tilojen yhdistettävyyttä toivotaan nykyään paljon. Monesti käyt-



täjän toive on saada kunnollinen ääntä eristävä siirtoseinä. Kustannuksiltaan siirtoseinä on huomattavasti kalliimpi vaihtoehto kuin ovi. ”Mitä enemmän siinä on desibelivaatimuksia, sen kalliimpi se on ja käyttäjälleen se on hankalampaa käyttää, kun ihan tavallista ovee”, haastateltava kertoo.

Haastattelija esittää arkkitehdille innovatiivisen ajatuksen ryhmätilan neliömäärän jakamisesta uudella tavalla siten, että perinteisen kahden huoneen sijaan neliöt jaettaisiin kolmeen pienempään huoneeseen. Vastauksessa arkkitehti myöntää, että periaatteessa sille ei ole esteitä moneenko osaan tilaohjelman neliöt jakaa, mutta usein esimerkiksi lepo huoneiden kohdalla sänkymäärät määrittelevät huoneen koon. Näin huoneiden pinta-ala on usein lähes vakio ryhmätiloissa. Arkkitehti myös huomauttaa suunnittelussa toteutettavasta yleispätevyyden näkökulmasta eli ”pienillä kopeilla” ei ole välttämättä muunlaisessa toiminnassa käyttöä, jos rakennuksen käyttötarkoitus esimerkiksi 20 vuoden päästä muuttuu.

Haastateltavan suunnittelemiin kohteisiin uusinta ajattelua on ollut eteistilan käyttö leikkitalana. Tämä ajatus on tullut käyttäjiltä. Myös varastotiloja on otettu viime aikoina hyötykäyttöön. Varastoneliöt kohdennetaan esimerkiksi ryhmätilaan ja korvataan hyllyseinällä, johon asennetaan liukuovet eteen, seuraavan vastauksen tapaan.

*”Tavaroita ei siellä varastoida, vaan ne on enemmän siinä esillä niissä ryhmätiloissa ja ne [varastot] tehdään vaan kevyemmin, vaikka jonkun liukuseinän takana...jos meillä on joku neliömäärä johonkin leikkihuoneeseen, niin se varasto pistetään siihen, niin saadaan se 10 neliöä lisää...siellä sitten säilytetään jotain tai ei säilytetä. Tulee enemmän sitä käyttötilaa.”*

### *Lasten näkökulma*

Haastateltavan mukaan tärkeintä suunnittelussa on ymmärtää, että rakennus tehdään käyttäjille ja tiettyyn käyttötarkoitukseen. Suunnittelijan tulee asettua käyttäjän näkökulmaan (lasten ja henkilökunnan) ja tietynlainen lapsen tasolle asettuminen on paikallaan, ”vähän semmonen niinku lapsenmielinen asenne”. Värien käyttö tuntuu haastateltavan mielestä hyvälle ja päiväkotiympäristöön sopivalle. Haastateltava kuitenkin korostaa uudelleen, että suunnittelun yleispätevyys tulee tässäkin pitää mielessä. Tilat voivat jossain vaiheessa olla vanhempien lasten tai jonkun muun tahon käytössä ja kiinteistön tulisi mahdollistaa tämä muutos.

Lasten näkökulma tulee esille mitoituksessa, erityisesti pienille lapsille tarkoitetuissa kalusteissa. Mitoituksessa on otettava huomioon lasten suuri koon vaihtelu varhaiskasvatuksen puolella, 1–5-vuotiaat, ja esi- ja alkuopetuksen puolella, 6–8-vuotiaat. Ryhmätilat suunnitellaan siten, että tiloissa voi toimia kaiken ikäiset lapset. Arkkitehti pitää myös ”pesämaisistä jutuista”, joita haluaa

suunnitella lapsille niin ulos kuin sisälle pienempää mittakaavaa hyväksi käyttäen. Tällaisia elementtejä haastateltava on seuraavan katkelman mukaan toteuttanutkin.

*”Niin, pieni ovi ja luukku...meillä on yhdessä päiväkodissa tehtykin...sellaisia pienempiä käytäviä ja lapsia ne vie erikseen johonkin ryhmätilasta toiseen...”*

Aukotuksessa näkyy myös lasten näkökulma. Arkkitehdille on tärkeää, että ikkunat ovat riittävän matalalla, jolloin eri-ikäiset lapset näkevät ikkunoista ulos ja ovat siten kontaktissa rakennuksen ulkopuolelle.

Pihasuunnittelussa keskeistä on tehdä lapsille monipuolinen ja virikkeinen piha. Mahdollisuus leikille, pienelle pelailulle, hiekkaleikille ja riittävästi välineistöä. Pihaan toivotaan myös juoksutilaa, tasaista pelikenttää, maaston vaihteluja ja kiipeilytelineitä. Lisäksi toiveena on alue potkumopoille ja -pyörille sekä kuorma-autojen tönäämiseen, jolloin pintamateriaalin tulee olla hieman kovempaa kuin hiekkapinta, jotta pyörät pyörivät paremmin. Pienemmille lapsille suunnitellaan oma alue ja heille sopivat välineet. Pienille ja isoille tarkoitettujen piha-alueiden väliin tehdään aita, jos käyttäjä niin toivoo. Edellisessä laajennuskohteessa arkkitehti seurasi lasten mieluista pihaleikkiä ”Kukkulan valloitusta”, joka oli erityisesti poikien suosikkileikki. Uuteen pihaan tehtiinkin kiva kukkula, mutta se jouduttiin poistamaan turvallisuussyistä. Tarkastaja piti sitä haastateltavan mukaan vaarallisena, ”liian jyrkkä, mutta taas lapsille hyvinkin mieluinen.”

Lasten osallistamisesta suunnitteluun haastateltavalla ei juuri ole kokemusta. Hän katsoo, että yhden lapsen mielipide on liian subjektiivinen eikä yleispätevyyden ideaa pääse silloin toteuttamaan. Tilat tehdään toiminnalle ja ne suunnitellaan muuntojoustaviksi, jolloin tarvittaessa tiloja voidaan muokata lasten toiveiden mukaan.

### *Turvallisuusnäkökulma*

Arkkitehti mainitsee, että on paljon asioita mitä pitää tietää päiväkotia suunnitellessa. Pääsuunnittelijana pitää tietää muustakin kuin rakennustekniikasta, esimerkiksi ilmanvaihdesta ja sähköistä, koska nämä tarvitsevat omat tilat ja niiden pitää istua kokonaisuuteen. Kokonaisuuden hallinta on kaikista haastavinta pääsuunnittelijalla ja siihen auttaa haastateltavan mukaan vuosien saatossa kertyvä työkokemus.

Suunnittelijan on tärkeä hallita lainsäädäntö ja määräykset, jotka määrittävät pitkälti rakentamista. Haastateltava luettelee listan turvallisuuteen liittyviä asioita, jotka pitää huomioida. Tällaisia ovat rakenteellinen turvallisuus lasipinnoissa, korkeuksissa ja kaidekorkeuksissa, paloturvallisuus, välineiden ja leikkialueiden turvallisuus, ympäristön lähiturvallisuus, aitaaminen ja päiväkodin kul-

kureitit, huollon kulku, valvottavuus sisällä ja ulkona, hygieenisuus ja materiaalien käyttöturvallisuus, esteettömyysasiat, ulkopuolelta tulevaan häiriökäyttäytymiseen varautuminen ja henkilökunnan työturvallisuus. Vastauksessaan haastateltava toteaa seuraavaa:

*”...nääh turvallisuusasiat niin, ne [tarkastajat] on hyvin tarkkoja näissä asioissa. Jos on joku kalteva pinta [pihassa] missä voi liukastua, niin se helposti siitä [poistetaan], vaikka siihen ei oo mitään määräystä, se vaan tulkitaan, ettei haluta sitä ensimmäistä vahinkotapaustakaan.”*

Arkkitehti pitää kotialuesuunnittelua lapselle turvallisena ”kotipesämäisenä ajattelutapana”, jossa ison yksikön sisään on rakennettu pieniä yksiköitä, missä lapset kohtaavat tutun henkilökunnan ja oman tutun ympäristön. Monissa kunnissa on käytössä ”käytävämalliset” päiväkodit, joissa käytävät toimivat vaatesäilytyksen ohella läpikulku- ja risteysalueena, johon kaikki ovet avautuvat. Sen sijaan isossa rakennuksessa kotialuesuunnittelu toimii hyvin, sillä se antaa lapsille pienen mittakaavansa vuoksi hallittavuuden tunteen. Yhteistiloissa, kuten ruoka-aulassa ja pihassa, lapset kohtaavat sitten päiväkodin muut lapset ja aikuiset laajemmin.

Ryhmätiloissa valvottavuus on yksi syy, miksi huoneita on alettu yhdistämään toisiinsa. ”Kahta lepohuonetta pystytään valvooon vaikka yhtä aikaa”, kun huoneiden välissä on ovi. Valvottavuutta lisäävät myös laajat lasipinnat, joita nykyarkkitehtuurissa suositaan. Lasin käyttö on haastateltavan mielestä parempi vaihtoehto kuin pelkkä umpiseinä. Lasi tuo päivänvaloa ja tilan tuntua, ja on tarvittaessa helposti suljettavissa verhoilla.

Valvottavuus on myös pihassa tärkeää. Muita pihan turvallisuutta ja toimivuutta lisääviä elementtejä ovat helppohoitoisuus, suunnitellut lumenkaatopaikat, leveät kulkuväylät, avoin kenttäalue ja liikuntatila sekä monipuoliset ja riittävät liikuntavälineet. Aikuisten näkökulmasta pihavalvottavuutta pidetään erittäin tärkeänä, ”...valvottavuus on tärkeä. Valvontatorni halutaan”. Toisinaan käyttäjät toivovat isoja luonnonkiviä pihaan. Kivet tulkitaan määräysten mukaan leikkivälineiksi, joten turvallisuusmääräykset koskevat myös niitä. Kiven päältä ei saa pudota, korkeus on säädetty, kivet eivät saa olla teräviä eivätkä ne saa olla lähekkäin vaan turvaväliä on noudatettava kuten muidenkin pihavälineiden sijoittelussa. Syy miksi uusien päiväkotien pihat ovat usein tasaisia, on pienet tontit, jotka työmaa raskaine kalustoineen valloittaa rakennusvaiheessa kokonaan käyttöönsä. Näin joudutaan tekemään koko piha uudestaan eikä tontilla olleita kiviä, puita, pensaita tai maaston muotoa voida säilyttää.

# 6 POHDINTA

## 6.1 Tulosten tarkastelu

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää päiväkodin fyysisen varhaiskasvatusympäristön merkitystä päiväkodin johtajien ja lastentarhanopettajien tulkitsemana. Toisena tavoitteena oli löytää päiväkotirakentamisen suunnitteluun liittyviä erityispiirteitä arkkitehdin määrittämänä. Tarkastelen tuloksia tutkimuskysymysten pohjalta aineistosta nousseita teemoja hyödyntäen. Teemoina ovat pedagogiikkaa tukevat tilaratkaisut, tilojen toimivuus ja turvallisuus, lasten näkökulman huomiointi ja tulevaisuuden päiväkotirakennuskohteissa hyödynnettävät innovaatiot. Huolimatta siitä, että tuloksia tarkastellaan teemoihin jaettuna, kietoutuvat teemat vastauksissa kiinteästi toisiinsa. Vaikka pedagogiset elementit korostuvat lastentarhanopettajien ja päiväkodin johtajien vastauksissa jossain määrin, liittyy pedagogiikkaan useimmiten myös toiminnallisuuden ja turvallisuuden (valvonta) vaatimukset fyysisen tilojen suhteen. Arkkitehdin vastaukset antavat rakentamisprosessille kattavan kuvan reunaehdoista.

### *Pedagogiikkaa tukevat tilaratkaisut*

Tutkimuksen keskeinen tulos on, että päiväkodin fyysinen varhaiskasvatusympäristö tukee parhaiten varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa silloin kun tilat ovat muuntuvat ja mahdollistavat monenlaisia toimintoja. Kaikki vastaajaryhmät kiinnittivät huomiota varhaiskasvatusympäristön muunneltavuuteen ja monipuolisuuteen. Päiväkodin johtajien mukaan varhaiskasvatusympäristöissä pedagogiikkaa tuetaan suunnittelemalla fyysiset tilat mahdollisimman monella tavalla muunneltaviksi. Myös lastentarhanopettajat kokevat monipuolisesti ja helposti muunneltavien tilojen tukevan varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteuttamista. Tämä tukee varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden näkemystä oppimisympäristön muunneltavuuden merkityksestä monipuolisen pedagogisen toiminnan toteuttamiselle (Opetushallitus 2016, 31-32).

Muunneltavuutta on toteutettu päiväkodeissa suunnittelemalla tiloja, jotka voidaan yhdistää suuremmiksi kokonaisuuksiksi tai jakaa pienemmiksi tiloiksi. Muunneltavuutta edistävät mm. liukuovet, siirtoseinät, sermit, katossa olevat verhokiskot ja tilaa jakavat verhot, pyörillä liikuteltavat kalusteet, ruokasalitoiminta (pöydät siirretty ryhmätiloista ruokasaliin), sisäkkäin menevät kalusteet,

himmennettävä valaistus, pimennettävä tila ja TVT-välineet. (ks. Rakennustieto 2010, 6.) Tutkimuksen mukaan muunneltavuudelta toivotaan tilan kokoon, valaistukseen ja kalusteisiin liittyviä erilaisia mahdollisuuksia. Toisaalta muunneltavuudella tarkoitetaan erikokoisten tilojen yhdistämistä tai erottamista toisistaan esimerkiksi oven tai siirtoseinän avulla ja toisaalta tilan käyttötarkoituksen muunneltavuutta kalusteiden siirreltävyiden, valaistuksen muunneltavuuden, toiminnan tarpeiden ja lasten ideoiden pohjalta. Tällaisten joustavien tilaratkaisujen kautta varhaiskasvatuksen pedagogiikassa tällä hetkellä korostuvien pienryhmä- ja parityöskentelymenetelmien toteuttaminen ja lasten osallisuuden lisääminen mahdollistuvat. Lastentarhaopettajat tilojen käyttäjinä toivovat muunneltavuudelta vielä enemmän. He haastavat suunnittelijat ja tuotekehittelijät kehittämään entistä helpommin avattavia äänieristettyjä siirtoseiniä, monipuolisempia liikuteltavia kalusteita ja uusia innovaatioita, joilla tilan kokoa ja muotoa voisi säädellä.

Päiväkodin suunnitteluohjeet (Rakennustieto 2010, 6) korostavat tilojen suunnittelun joustavuutta varhaiskasvatuksen toiminnan mukaan. Joustava tilaryhmittely kotialueella ja lapsiryhmän koon mukaan muokattavat tilat tuovat varhaiskasvatusympäristöön kaivattua muutosvapautta. On otettava huomioon rakennuksen elinkaaren aikana tapahtuvat muutokset, esimerkiksi päiväkodin lapsimäärien kasvu ja eri-ikäisten lasten tiloihin ja toimintaan liittyvät vaatimukset. (Rakennustieto 2010, 6.) Tutkimuksen mukaan arkkitehti pyrkii jo suunnitteluvaiheessa huomioimaan tilojen sopivuuden erilaisille käyttäjille rakennuksen elinkaaren ja yleispätevyyden näkökulmasta. Etukäteen mietitään mm. rakenteiden joustavuutta (mahdollinen väliseinien purkaminen), käytettyjen materiaalien kestävyyttä (pitkäikäisyys) ja TVT:n tulevaisuuden tarpeita. Suunnittelussa huomioidaan käyttäjän/ käyttäjien tarpeet, tilojen vuokraus ulkopuolisille (ilta- ja viikonloppukäyttö) ja tilojen muuttaminen myöhemmin toisen toimialan, esimerkiksi ikäihmisten palveluiden, käyttöön. Pyritään rakentamaan yksiköitä, joka mahdollistavat myös muun kuin varhaiskasvatuksen toimimisen rakennuksessa.

Yksi tutkimustuloksista noussut huomio on päiväkodin erityistilojen merkitys varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja arjen toimintaa ohjaavana tekijänä. Tutkimuksessa erityisesti lastentarhanopettajat toivat esiin pedagogisten näkökulmien kautta, miten monipuoliset tilaratkaisut tukevat ja mahdollistavat varhaiskasvatuksen laadukkaan toteuttamisen mm. liikunnan, leikkipedagogiikan ja mediakasvatuksen osa-alueilla. Lastentarhanopettajat puhuivat erityistilojen puolesta, koska kokivat, että nämä tilat ovat kaikkien päiväkodin lasten tasapuolisesti käytettävissä. Päiväkodin johtajat näkivät myös erityistilojen, kuten liikuntasalin, mediahuoneen, pienkeittiön, ateljeen ja ruokasalin, ohjaavan arjen pedagogiikkaa ja lisäävän toimintaan monipuolisuutta. Arkkitehti katsoi erityistilojen tuovan päiväkodin käyttöön toisenlaista toimintaa, jotakin muuta ja enemmän kuin mitä ryhmätiloissa voidaan toteuttaa. Tutkimuksen ja oman kokemukseni mukaan yksikön pedagogiset tarpeet ja

vaatimukset tulevat parhaiten huomioiduiksi, kun suunnitteluvaiheessa kuunnellaan käyttäjän toiveita ja pyritään jatkuvaan vuoropuheluun suunnittelijan ja käyttäjän edustajan välillä (osallisuus). Tämä johtaa monipuolisten ja kyseisen yksikön omien painotusten mukaisten erityistilojen luomiseen.

Tutkimuksessa liikuntasali nähdään varhaiskasvatuksen pedagogiikan näkökulmasta välttämättömänä erityistilana päiväkotirakennuksessa. Päiväkodin oman liikuntasalin puolesta puhuvat myös varhaiskasvatuksen liikuntasuositukset (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 9–10), jotka korostavat päivittäistä liikkumista, aktiivista yhdessä toimimista ja aikuisten velvollisuutta tarjota liikunnallisia toimintaympäristöjä lapsille. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteet korostavat, että varhaiskasvatuksen arjessa on tärkeää ohjata lapsia kohti liikunnallista elämäntapaa tarjoamalla lapsille päivittäin monipuolisia liikuntamahdollisuuksia (Opetushallitus 2016, 31, 46).

Tutkimuksessa lastentarhanopettajat kokivat liikuntamahdollisuuksien lisäämisen tarpeellisenä lasten päivittäin käyttämissä ryhmätiloissa, jotta liikuntaa olisi lapsille tarjolla joka päivä ilman sitovia salivuoroja ja lapsiryhmän siirtämistä toiseen tilaan. Liikuntasaleja ja niiden käyttöä päiväkodin johtajat ja lastentarhanopettajat kritisoivat – myös oman kokemukseni mukaan – aiheellisesti lasten vapaata liikkumista estävästä ja haittaavasta sisustuksesta. Tilojen monikäyttöisyys voi estää tai haitata tilojen pääkäyttötarkoitusta (Rakennustieto 2010, 6). Jos päiväkodin sali täytetään kalusteilla, musiikkivälineillä, roolivaatteilla, kukkaruukuilla tai muilla sisustuselementeillä, joista lapsia varoitellaan tai tilan tyhjentäminen vaatii aikaa ja vaivaa, jää salin liikuntakäyttö vähemmälle. Tutkimuksessa todetaan, että päiväkodin sali on parhaimmillaan, kun se on käyttövalmis juoksuleikeille ja pelikentäksi.

Varhaiskasvatuksen liikuntasuosituksissa (Varhaisvuosien fyysisen... 2016, 25) todetaan, että liikuntatilojen ja -välineiden tulee olla lasten saatavilla jatkuvassa käytössä. Arkkitehdin kokemus liikuntavälineiden ja -tilojen suunnittelusta näyttäytyi perinteisen liikuntasalin puolapuut-renkaat-köydet -linjan mukaisena. Lastentarhanopettajien vaatimukset liikuntasalin välineistöstä olivat samansuuntaiset. Uusissa kiinteistöissä toteutettu pehmeä lattiamateriaali ja mahdollisuus salin jakamiseen esimerkiksi verhoilla lisäävät tilan käytettävyyttä. Lastentarhanopettajat ja päiväkodin johtajat esittävät toiveita päiväkodin muihin tiloihin sijoittuvista pysyvistä liikuntamahdollisuuksista, kuten kiipeilyseinän tuomisesta käytävälle tai ryhmätilan tyhjälle seinälle ja pehmeän lattiamateriaalin käytöstä osassa ryhmätiloja. Arkkitehdille tällainen pedagoginen ajattelu on uutta.

Ruokasalien tulo päiväkotirakennuksiin sai tutkimuksessa lastentarhanopettajilta positiivisen vastaanoton. Ruokasalin käyttöä perustellaan pedagogiikasta käsin mainitsemalla ruokailuun käytettävän tilan tuovan lisää mahdollisuuksia ja muunneltavuutta muiden tilojen suhteen. Näkemykseni

mukaan erillinen ruokasali antaa muulle toiminnalle enemmän vapautta. Kun syöminen ei tapahdu ryhmätiloissa, ruokailemaan voi siirtyä oman pienryhmänsä kanssa omassa aikataulussa eikä kenenkään tarvitse odotella ruokatilan vapautumista tai siivouksen loppumista. Näin toiminta on joustavampaa ja enemmän lasten ehdoilla tapahtuvaa. Arkkitehti korostaa isojen tilojen kuten ruoka- ja liikuntasalin yhdistämismahdollisuutta keskenään, jolloin tilan käyttö monipuolistuu. Arkkitehtiä huolettaa ruokasalin vähäinen käyttö suhteessa käytettyihin neliöihin ja hän pyrkiikin etsimään tilalle kattavampaa toimintaa esimerkiksi iltakäyttäjien tarpeista. Päiväkodin johtaja toivoi puolestaan iltakäyttötiloihin huomattavasti parempaa suunnittelua arjen toimivuuden ja vuokrattavuuden näkökulmasta. Puutteina mainitaan sähköiset ovilukitukset, pukuhuoneet ja erillinen sisäänkäynti saliin.

Lastentarhanopettajat kokevat, että monipuolisuutta voidaan tuoda myös ryhmätiloihin suunnittelemalla kotialueelle erilaisia pienryhmätiloja ja antamalla lasten ideoida erilaisia vaihtuvia leikitiloja tai pienempiä leikkialueita. Muita tutkimuksessa mainittuja pedagogiikkaa tukevia tilaratkaisuja ovat riittävä leikkitila sisällä ja ulkona, avoimet ja vuorovaikutteiset tilaratkaisut, pienkeittiö lasten leipomista ja ruuan valmistusta varten, enintään 40 lapsen kotialueet, jotta lasten yksilöllinen tuntemus kasvattajilla säilyy ja lastentasolla olevat monimuotoiset pyörillä varustetut säilytyskalusteet, jolloin tilaa voidaan helposti jopa yhden aikuisen voimin jakaa ja muunnella.

Lastentarhanopettajat pitävät wc- ja eteistiloja tärkeinä oppimisympäristöinä. Eteistilat tukevat pedagogiikkaa, jos niissä on riittävästi tilaa lasten pukemaan oppimiselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsia ohjataan varhaiskasvatuksessa vähitellen kohti omatoimista pukemista, huolehtimaan omasta hygieniasta ja tavaroista (Opetushallitus 2016, 23). Jotta lapsilla olisi mahdollisuus harjoitella rauhassa vaatteiden pukemista ja naulakkoon laittamista ilman, että täytyy kiirehtiä pois seuraavien tulijoiden alta tai ilman, että oma tumpu tai villasukka piiloutuu vieressä olevan kaverin haalarin alle, tulisi riittävää lattiatilaa olla 4–8 lapsen pienryhmälle eteistiloissa ja vastaavasti potalla istumisen ja lapsen omatoimisen sisävaatteiden pukemisen vuoksi lasten wc-tiloissa.

Koulun kanssa yhteisistä tiloista nauttivat saavat varhaiskasvatuksen käyttöön myös erityisluokkia ja voivat siten hyödyntää rakennuksen synergiaa (Rakennustieto 2010, 6). Tutkimuksessa lastentarhanopettaja ja päiväkodin johtaja mainitsevat koulun tilojen yhteisestä sujuvasta käytöstä ja siitä, miten aidosti tilojen käytön kautta yhteisöllisyys näkyy ympäristössä, jossa toimivat monen ikäiset lapset yhdessä, toisensa huomioiden. Sama ilmiö on havaittavissa uusissa varhaiskasvatusyksiköissä, joihin on suunniteltu toimivia ja helposti lähestyttäviä erityistiloja. Päiväkodin fyysinen varhaiskasvatusympäristö voi täten parhaimmillaan lisätä toimijoiden välistä yhteisöllisyyttä.

Mielestäni edellä esitetyn perusteella voidaankin todeta, että yhteisöllisyyttä tukevat vahvasti päiväkotirakentamisessa mm. kotialuetoiminta, yhteiset erityistilat, iso kokoontumistila (esim. sali),

ruokasali, kaikkien lasten yhteinen piha-alue ja koko henkilökunnan yhteiset tilat (sosiaali-, tauko- ja työtilat). Kotialueelle perheiden kulku yhden oven ja eteisen kautta saattavat myös perheet kohtaamaan ja tutustumaan toisiinsa ja tätä kautta lisäävät yhteisöllisyyttä alueella. Myös julkisten rakennusten ilta- ja viikonloppukäyttö lisäävät alueen yhteisöllisyyttä tarjoamalla kokoontumispaikan kohtaamisille.

### *Tilojen toimivuus ja turvallisuus*

Pedagogisen näkökulman lisäksi tuloksista löytyy toimivia ja arkea helpottavia fyysisiä elementtejä ja tilaratkaisuja, jotka tekevät päiväkodin käytännöistä sujuvampia ja osaltaan tukevat pedagogiikkaa ja yhteisöllisyyttä. Tällaisia ovat käyttäjien tärkeäksi kokema näkyvyys ja valvottavuus tilojen välillä. Näkyvyyttä on aikaan saatu suunnittelemalla lasipintoja sisäseiniin ja oviin, jolloin tilojen valvonta helpottuu ja toimivuus lisääntyy. Lasipinnat tuovat myös avoimuutta yhteisön toimintaan tehden siitä läpinäkyvämpää. Arkkitehdin näkökulmasta päivänvalon tuominen kaikkiin tiloihin on keskeistä ja siksi jo rakennusta tontille suunniteltaessa huomioidaan ilmansuunnat ja harkitaan tarkasti rakennuksen muoto, aukotukset ja valon riittävyys.

Aukotukset voivat joko yhdistää tai erottaa tiloja toisistaan ja tehdä tilasta avoimemman tai suljetumman (Hillier & Hanson 1984, 150-151). Tuloksista ilmenee tyytyväisyys ryhmätilojen aukotukseen mm. vierekkäin sijoitettujen lepohuoneiden yhdistämisessä ovella ja toisaalta läpikulku-tilojen välttämisenä. Tätä tulosta tukee aiemmin esittelemäni Hillierin ja Hansonin tilan kokoonpanoteoria. Teorian mukaan oviaukotuksen suunnittelu tilojen yhdistämiseksi avaa rakennuksen käyttäjälle erilaisia mahdollisuuksia. Tilajärjestys ja tilojen suhde toisiinsa vaikuttavat suuresti käyttäjien ja tilassa vierailevien ihmisten sosiaaliseen kanssakäymiseen joko käyttäjiä yhdistäen tai erottaen. Tästä ovat esimerkkinä aiemmin esitetyt kuvio 1 ja kuvio 2. (Bjurström 2011, 37; Hillier & Hanson 1984, 148-151.)

Muita toimivia tilaratkaisuja tutkimuksessa mainitaan erilliset pienryhmätilat, rakennuksen valoisuus, keittiön keskeinen sijainti, korkeat lasten kalusteet ja ajanmukaiset TVT-laitteet. Jälkimmäinen tuottaa suunnittelevalle arkkitehdille päänsäivää jopa kesken rakennusprosessin muuttuvien ja uusiutuvien teknisten laitteiden ja asennusmahdollisuuksien vuoksi. TVT-laitteet eivät nouse tutkimustuloksissa suureen pedagogiseen rooliin, lastentarhanopettajat vain ohimennen mainitsevat asiasta. Tämä voi johtua osittain laitteiden uutuudesta varhaiskasvatuksessa. Kotialuekohtainen laitevalikoima on melko suppea ja yksiköiden kesken samanlainen; yhdelle seinälle sijoittuva iso aktiivitaulu, opetusverkon läppäri ja dokumenttikamera. Lastentarhanopettajien huoli liittyy mediavälineiden oikeaan sijoituskorkeuteen ja siten lasten käyttömahdollisuuteen. Omien havaintojeni pe-



rusteella, sijoituskorkeudet päiväkodissa koskevat laajemminkin mitoituksia. Lasten käyttöön tarkoitetut hyllyt, naulakot, telineet ja kiinnitys- tai kirjoituspinnot tulisi asentaa nuorimpien lasten pituus huomioiden. Näin myös pienimmät käyttäjät ylettyisivät iloitsemaan välineistä ja kalusteista kuten tutkimukseen osallistuneet lastentarhanopettajat toteavat.

Ristiriitaisia havaintoja nousee lastentarhanopettajilla kerroksissa työskentelyn toimivuudesta ja eteisten määrästä. Toisaalta liikunnan ja tasapainon kehittymisen kannalta jokapäiväinen kulku portaissa nähdään pedagogisesti eduksi, kun taas toisaalta kerroksien välillä liikkuminen koetaan turvallisuusriskiksi ainakin kaikkein pienempien lasten osalta. Eteisten määrän riittävyys kotialueella puhututti lastentarhanopettajia. Osa haastatelluista katsoi yhden eteisen eduksi paremman lasten hallinnan ja toiminnan suunnittelun, osa taas kaipasi kahta erillistä eteistä ruuhkatilanteita helpottamaan. Arkkitehti näki toimivuuden liittyvän rakennuksen käyttöikään ja katsoi, että julkiselta rakentamiselta edellytetään vähintään 50 vuoden kestävyyttä. Muita arkkitehdin ilmaisemia toimivuuteen liittyviä näkökulmia olivat ryhmien omat sisäänkäynnit, luonnonvalon saaminen kaikkiin tiloihin ja tilojen läpikulun välttäminen.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä (Palosaari & Saarsalmi 2006, 38–39) todetaan päivähoitopaikkojen tila- ja turvallisuustarkastelussa, että päiväkotien sisätiloissa tulee kiinnittää huomiota erityisesti tilojen äänenvaimennukseen, lasten luovuutta tukevan välineistön monipuolisuuteen, eteistilojen riittävään kokoon ja säilytystilan määrään. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että uusien päiväkotien suunnittelussa nämä otetaan melko hyvin huomioon. Edellä tarkastelin jo eteistilan riittävään kokoon liittyvää tutkimustulosta. Myös tilojen toimiva akustiikka saa vastaajilta kiitosta sekä siirtoseinien ja sisäovien hyvä äänieristys. Kokemuksesta tiedän, että varhaiskasvatusympäristössä äänieristys on tärkeää, koska melutason määrä vaikuttaa työhyvinvoinnin lisäksi lasten hyvinvointiin ja jaksamiseen. Tämän vuoksi rakenteissa, materiaaleissa ja kalusteissa on tärkeää suunnittelijan ja kalustehankinnoista vastaavan huomioida ääntä vaimentavat ja jälkikaiuntaa ehkäisevät vaihtoehdot.

Säilytystilojen riittävyys puhututtaa joitakin tutkimukseen osallistuneita päiväkodin johtajia ja lastentarhanopettajia. Enemmänkin kyseenalaistetaan varastojen toimivuutta ja järjestyksen ylläpidon vaikeutta sekä salin tuolivaraston puutetta kuin varastojen lukumäärän tai koon riittävyyttä. Arkkitehti puolestaan antaa aiheeseen uutta näkökulmaa ehdottamalla varastojen hyötykäyttöä sijoittamalla ryhmätiloihin erillisen varastotilan sijaan hyllyseinän avattavalla liukuovella. Näin saataisiin lisää aiemmin mainittua tilan muuntojoustavuutta ja samalla kohdennettua osittain turhiksi koetut varastoneliöt lapsiryhmien käyttöön.

Turvallisuuteen viittaavat kaikki vastaajat jossakin muodossa. Eniten turvallisuus huolestuttaa pihavälineisiin, -materiaaleihin ja -valvontaan liittyen. Tämän lisäksi nousee esiin yksittäisiä huomioita turvallisuudesta kuten ulkopuolisten pääsy rakennukseen, lasten valvontamahdollisuudet tiloissa, liikuntasalin välineet ja lattiamateriaali (liukkaus, kovuus, hygieenisuus). Päiväkodin yhteinen iso piha, jossa isommat ja pienet lapset toimivat yhdessä, on kaikkien vastaajien mielestä pedagogiikkaa tukeva ja arjessa toimiva ratkaisu. Päiväkodin pihaan liittyy kuitenkin voimakasta turvallisuuspuhetta. Pihalta edellytetään arkkitehdin mukaan jo suunnitteluvaiheessa useiden eri sääntöjen ja määräysten noudattamista niin pintamateriaalin, aidoituksen, porttien kuin leikkivälineidenkin suhteen. Turvallisuusfunktio tulee korostuneesti näkyviin lastentarhanopettajien ja arkkitehdin vastauksissa.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä (Palosaari & Saarsalmi 2006, 38–39) päiväkotien piha- ja leikkialueelta edellytetään helppohoitoisuutta, viihtyisyyttä ja turvallisuutta. Pihan tulee tarjota kaiken ikäisille päiväkotilapsille sopivaa toimintaa vuodenaikat huomioiden ja valvontaan tulee kiinnittää jo suunnitteluvaiheessa huomiota, jotta henkilökunnan näköyhteys koko piha-alueelle säilyy. Piha-aidat tulee olla turvalliset eivätkä lapset saa ylettyä itse avaamaan pihaportteja. (Palosaari & Saarsalmi 2006, 38–39.) Tässä tutkimuksessa lastentarhanopettajat kokevat näkyvyyden erittäin tärkeäksi tekijäksi pihavalvonnan kannalta. Turvallisuuteen vedoten pihan katvealueet halutaan poistaa, vaikka toisaalta tiedostetaan lasten halu leikkiä rauhassa ja suojassa aikuisen katseelta. Leikki- ja pihan valvottavuutta pidetään parhaimpana niissä yksiköissä, jossa piha on rakennettu rinteeseen. Tällöin työntekijä pystyy paremmin valvomaan eteensä aukeavan piha-alueen.

Pihan toimivuudelta edellytetään monimuotoisuutta, nopeaa kuivumista keväällä lumesta ja vedestä, katettua hiekkalaatikkoa ja pihaleikkien mahdollisuutta säästä riippumatta. Lastentarhanopettajat kaipaavat piha-alueelle lisää pedagogiikkaa tukevaa toimintaa ja monipuolisempia leikki-alueita. Uusien päiväkotien piha-alueiden koot saavat kiitosta, mutta pihojen pintamateriaalit ja vuodenaikojen vaikutukset materiaaleihin kertovat toimivuuden puutteista. Auringon valoa ja varjoa sekä tuulen ja sateen suojaa tarvitaan päiväkodin pihassa, jotta vaihtelevat säät eivät estä tai haittaa päiväkodin jokapäiväisiä ulkoilumahdollisuuksia. Lastentarhanopettajien esitys kiipeilytelineiden lisäämisestä keinujen sijaan osoittaa pedagogisesti ajatellen kiipeilytelineen haasteiden olevan lasten liikkumisen lisäämisen näkökulmasta kehittävämpi väline.

### *Lasten näkökulma*

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016, 31) todetaan, että lapsia osallistetaan kannustamalla heitä oman toimintaympäristönsä suunnitteluun ja toteuttamiseen. Lasten vaiku-

tusmahdollisuus nousee esille myös tutkimuksessa erityisesti lastentarhanopettajien puheenvuoroissa. Lisäksi päiväkodin johtajat toivovat lasten osallistamista päiväkotirakentamisen suunnittelu-prosessiin. Lasten näkökulma jää tutkimuksessa kuitenkin ohueksi. Vastauksista löytyy vain muutamaksi lapsiin suoraan kohdistuva maininta, jotka pääsääntöisesti limittyvät joko turvallisuuteen tai lapsen osallistamiseen varhaiskasvatusympäristön luomisessa. Lapsen osallisuuden puolesta puhuu myös Raittila (2011a, 65–66) vedoten siihen, että aikuinen ei näe samaa kuin lapsi vaan tilan, välineen ja materiaalin käyttötarkoitus muuttuu, kun lapselle annetaan valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia hyödyntää ympäristön ja lapsen välistä dynaamista vuorovaikutusta. Lapsi löytää aikuisen toteuttamasta varhaiskasvatusympäristöstä toisen tarkoituksen oman näkemyksensä ja kokemuksensa kautta, joka kasvattajien tulisi sallia (Raittila 2011a, 65–66).

### *Innovaatiot*

Innovaatiot ja ideat päiväkodin fyysisen varhaiskasvatusympäristön kehittämiseen nousevat lähinnä päiväkodin johtajien ja arkkitehdin vastauksista. Lastentarhanopettajien vastauksissa päiväkotirakentamiseen liittyvät innovaatiot jäivät varsin pieneen rooliin. Heidän vastauksensa kertovat, että päiväkodin toimintaympäristön suunnitteleminen täysin puhtaalta pöydältä ja uusien innovaatioiden kautta on vierasta. Yleisesti ottaen huomio on annettu tilassa ja sen mukauttamisessa toimivaksi varhaiskasvatusympäristöksi kulloisenkin lapsiryhmän pedagogisiin tarpeisiin. Lastentarhanopettajat eivät olleet aiemmin pohtineet tilaratkaisuja rakentamisen suunnittelun lähtökohdista. Haastattelutilanne antoi heille mahdollisuuden uudistaa fyysistä varhaiskasvatusympäristöä, ja lastentarhanopettajat innostuivat luomaan päiväkotiin uudenlaista erityistilaa, ”vesitutkimushuonetta”. Tila olisi mm. veden ja hiekan kanssa toimimiseen tarkoitettu leikin, opetuksen ja tutkimisen tila, jossa voisi pienryhmän kanssa viettää kylpylähetken, rakentaa aurinkorannan tai sulattaa vaikka kokonaisen lumiukon.

Päiväkodin johtajat innovoivat useita asioita, mutta melko maltillisesti. Rakenteellisin uudistus liittyi ryhmätilojen jakamiseen uudella tavalla. Perinteisen kahden huoneen sijaan annetun neliömäärän jakaminen useampaan pieneen tilaan lisäisi pienryhmätiloja ja mahdollistaisi lapsiryhmän jakamisen paremmin. Arkkitehti puolestaan toppuuttelee ajatusta kommentoimalla tilojen koon liittyvän useimmiten käytännön määrittämiin ratkaisuihin kuten riittävän sänkymäärän saamiseen yhteen tilaan. Kaikki vastaajaryhmät kuitenkin kokevat, että tilojen muunneltavuus ja jakaminen erilaisin tavoin on hyvä suunta ja kehittämisideat uudelaistilaa tilan jakamistapoihin nykyisten sermien, verhojen, lasiovien ja paikoin hankalasti avattavien siirtoseinien sijaan nostavat odotukset uudelle tasolle.

Päiväkodin johtajat ja lastentarhanopettajat haluavat lisätä ulkotilojen pedagogista käyttöä. Toiveena on saada pihaan enemmän toiminnallisuutta, leikkiä, mielikuvitusta ja luovuutta tukevia elementtejä sekä lähiympäristön sitomista osaksi varhaiskasvatusympäristöä. Esimerkiksi lähimetsään sijoitettu laavu saniteettitiloineen loisi mahdollisuuden lapsiryhmän kokopäiväiseen luonnossa toimimiseen. Toisaalla lastentarhanopettajat kiinnittävät huomion piha-alueelle kerääntyviin, lapsia houkutteleviin vesilätäköihin ja innovoivat sadeveden hyödyntämiseen liittyvää pedagogista käyttöä. Arkkitehdin huomio puolestaan on ankarissa turvallisuusmääräyksissä, jotka toisinaan estävät luovuutta ja leikkiä tukevien elementtien tuomista päiväkodin pihaan.

Tuloksissa esiintyvät innovaatiot liittyvät edellä mainittujen lisäksi yksittäisiin nostoihin, mm. päiväkodin johtajat esittävät TVT-työskentelyn aktivointiin laitekannan lisäämistä ja päivittäiseen oman ympäristön rakentamiseen lisää välineitä lapsille. Arkkitehti puolestaan toteaa innovatiivisuuden liittyvän suunnittelussa lähinnä tilojen yhdistettävyyteen ja käyttötilan lisäämiseen muiden tilojen (kuten eteiset tai varastot) avulla. Arkkitehdin vastauksista kuitenkin huokuu kokonaisuudessaan mahdollisuus innovatiivisuuteen liittyen päiväkotirakennuksen muodon, värityksen, tilayhteyksien ja materiaalivalintojen suhteen. Arkkitehti puhuu mm. jatkuvasti uudistuvasta tuotevalikoimasta ja aukotuksen ja värityksen ”villiydestä” viitaten erilaisiin, luoviin mahdollisuuksiin ja niiden vaikutusta innovatiiviseen suunnitteluun.

Tarkasteltaessa päiväkodin johtajien osallisuutta ja vaikuttamista päiväkotisuunnitteluun nousivat erityisesti uusien kiinteistöjen päiväkodin johtajien vastauksissa esiin suunnitteluvaiheen merkitys tulevan päiväkotiyksikön vision ja pedagogiikan toteuttamisen näkökulmasta. Johtajat kokevat hyvin tärkeäksi olla mukana päiväkodin rakentamisprosessissa jo suunnitteluvaiheessa. Perustyon ohessa tehdyn rakentamisvaiheen ajankäytön ongelmat ilmenevät kaikkien vastanneiden päiväkodin johtajien kesken. Irrottautuminen tietyksi ajaksi perustyöstä ja keskittyminen uuden luomiseen nousivat vahvana toiveena päiväkodin johtajilta jatkossa.

#### *Arkkitehdin määrittämät erityispiirteet päiväkotirakentamisen suunnittelulle*

Toisella tutkimuskysymykselläni halusin selvittää arkkitehdin määrittämänä päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteitä. Arkkitehdin mukaan yksi sellainen on usein jo suunnitteluvaiheen alussa alkava yhteistyö käyttäjän kanssa. Tutkimustuloksissa sekä arkkitehti että päiväkodin johtajat pitävät vuoropuhelua suunnittelijan ja käyttäjän välillä tärkeänä asiana koko rakentamisprosessin ajan. Yhteistyöllä on suora vaikutus toimivan varhaiskasvatusympäristön kokonaisuuden aikaansaamiseen. Vuoropuhelun ylläpitäminen suunnitteluvaiheessa on ennen kaikkea pedagogisesta näkökulmasta katsottuna äärimmäisen tärkeää päiväkodin fyysiselle varhaiskasvatusympäristölle.

Yhtenäisen päiväkotirakentamisen linjan puute – vapaus kokeilla – tekee päiväkotirakentamisesta erityistä suunnittelijalle. Rakennuksen vapaa muoto, tasojen ja kerrosten määrä, tilamassoittelu, yhteyksien luominen rakennuksessa ja piha-alueen ja sisätilojen välillä sekä aukotusten kokeilumahdollisuudet kiehtovat erityisyydessään suunnittelijaa. Päiväkotirakentamisen suunnittelun erityispiirteitä voidaankin pitää kokeilumahdollisuutta. Suunnittelu mahdollistaa useita muita rakennushankkeita vapaamman työskentelyn – jopa leikittelyn, esimerkiksi erilaisten mittakaavojen, materiaalien ja värien käytön suhteen. Suunnittelija voi luoda oman näköisiä varhaiskasvatusrakennuksia. Mielikuvituksen käyttö ja luovat ideat ovat näissä kohteissa sallittuja, jopa toivottavia.

Tulosten mukaan päiväkotisuunnittelun erityispiirteitä ilmentää pieni mittakaavaisuus. Lapsille ulko- tai sisäleikkiin suunnitellut yksityiskohdat kuten pienet pesämaiset tilat ovat niitä suunnittelun erityispiirteitä, joita arkkitehdin mukaan on mukava työstää varhaiskasvatusympäristöihin. Inhimillisen mittakaavan kanssa työskentelyssä pystytään hyvin huomioimaan lapsen näkökulman. suunnittelemalla ikkunat riittävän matalalle. Suunnittelussa erityistä on huomioida leikki, luoda erilaisia leikkiympäristöjä ja rakentaa leikille monipuolista tilaa ryhmä- ja erityistilojen lisäksi muualle rakennukseen, esimerkiksi käytävälle ja eteistilaan. Tämän vuoksi päiväkotisuunnittelu ei ole arkkitehdin mukaan koskaan tylsää.

Koska pedagogiikka muuttuu ja kehittyy, katsoo arkkitehti päiväkotisuunnittelua vahvasti monikäyttöisyyden ja yleispätevyyden näkökulmasta, korostaen tilojen hyötykäyttöä myös muille kohderyhmille vuosikymmenten päähän. Tuloksista käy ilmi, että tilojen moninaisuuden ja muuntojoustavuuden huomioiminen on varhaiskasvatusympäristön suunnittelussa keskeistä. Tutkimuksen mukaan yhä useammin kunnat päätyvät rakentamis- ja käyttökustannusten minimoimiseksi isompiin hankekokonaisuuksiin. Varhaiskasvatusyksiköt ovat kooltaan aiempaa isompia tai ne ovat osa perusopetuksen ja muiden toimialojen kokonaisuutta. Keskeistä näissä ns. monitoimitaloissa on rakennuksen synergian hyödyntäminen ja yhteisöllisyyden korostuminen.

Valvonnan ja turvallisuuden näkökulma nousee tutkimuksessa esiin laajan lainsäädännön ja moninaisten päiväkotirakentamiseen liittyvien määräysten johdosta. Päiväkodin pihasuunnittelussa riskien minimointi ja valvottavuus ovat viime vuosina olleet entistä keskeisempiä suunnittelun lähtökohtia, jopa vastakkain asetettuna lasten mieluisille ulkoleikeille. Tulosten mukaan säännöt tuovat kuitenkin kaivattuja reunaehtoja rakentamiselle ja helpottavat arkkitehtiä suunnittelun aloittamisessa.

## 6.2 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiohjeet eivät ole yksiselitteisiä. Niinpä luotettavuuden arvioinnin tulee koskea koko tutkimusprosessia. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 140.) Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeiden (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012) noudattaminen lisäävät tutkimuksen luotettavuutta ja uskottavuutta (ks. Pohjola 2007, 13). Aiheen valinnassa ja tutkimuksen teossa olen noudattanut hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Tutkimuksen alussa kiinnostukseni kohteena oli päiväkodin johtajien näkemykset ja osallisuus päiväkotirakentamisessa. Olen pyrkinyt kuvaamaan huolellisesti ja tarkasti tutkimusprosessin vaiheita, kohteen valintaan liittyvää pohdintaa ja sen tarkentumista. Omaa sitoutumistani tutkijana olen tuonut esiin kertomalla tutkimuksen lähtökohdista, oletuksista ja yhä jatkuvasta mielenkiinnosta tutkimusaiheeseen. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2013, 140.)

Tutkimukseni kohdetta, päiväkodin fyysinen varhaiskasvatusympäristö, tutkin tapaustutkimuksena. Tämä varmistui vasta ensimmäisen, päiväkodin johtajille suunnatun aineiston keruun tapahduttua. Päiväkodin johtajien kyselyaineistosta sain arvokasta tietoa, joka antoi tutkimukselleni määrätietoisen suunnan ja selkeytti tapauksen rajaamista. Flyvbjergin (2007, 402) mukaan tapaustutkimus on menetelmä, joka pärjää hyvin vertailussa muihin yhteiskuntatieteellisen tutkimusmetodologian menetelmäkirjoon. Tapaukseksi muodostui erään suuren suomalaisen kaupungin tiettyjen päiväkotien fyysiset varhaiskasvatusympäristöt.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelmat ja tutkimusmenetelmät eivät useinkaan ole vielä tutkimuksen alkuvaiheessa selvillä, vaan tutkija voi hyvin tutkimuksen edetessä pohtia ja selkeyttää ajatuksiaan tutkimustehtävästä ja sen metodivalikoimasta (Hakala 2015, 23). Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymykset muotoutuivat tutkimuksen teon aikana. Tutkimuskysymyksiä tarkensin koko tutkimusprosessin ajan. Yhdellä tutkimusmenetelmällä (päiväkodin johtajien kysely) en pystynyt saamaan riittävästi tietoa ilmiöstä, joten paremman ymmärryksen saamiseksi, tutkin tapausta lisäksi kahdesta muusta näkökulmasta (Kananen 2013, 33). Tutkittavan ilmiön tarkastelua eri näkökulmista kutsutaan triangulaatioksi (Viinamäki 2007, 175). Tapaustutkimuksessa triangulaation tarkoituksena on vakuuttaa tuloksen uskottavuutta ja lisätä sen luotettavuutta. (Eriksson & Koistinen 2005, 42.)

Triangulaation yksi muoto on aineistotriangulaatio, joka käsittää tietoja, jotka on kerätty tietyn ajanjakson aikana useammasta kuin yhdestä paikasta ja useammalta kuin yhdeltä henkilöltä (Hitchcock & Hughes 1995, 324). Tutkin päiväkodin fyysistä varhaiskasvatusympäristöä kolmesta eri näkökulmasta. Päiväkodin johtajan, lastentarhanopettajan ja arkkitehdin näkökulmien valinta tutkimukseen tapahtui huolellisen harkinnan ja aiheen sisältötuntemuksen perusteella.

Aineistotriangulaation tarkoituksena on tässä tutkimuksessa lisätä tutkimuksen luotettavuutta. Aineistonkeruu tapahtui kyselylomakkeen, focus group -haastattelun ja teemahaastattelun avulla. Pyrin jokaisen asiantuntijaryhmän kohdalla löytämään luotettavimman ja sopivimman aineistonkeruumenetelmän. Myös tutkimukseen resursoinnilla oli omat vaikutuksensa tähän. Kuten Eriksson ja Koistinen (2005, 5–6) huomauttavat, tutkittavan tapauksen rajaaminen on tehtävä selkeästi ja on mietittävä, minkä kokoisen tutkimuksen pystyy resursseillaan tekemään.

Triangulaation käyttö opinnäytetöissä on Viinamäen (2007, 173) mukaan harvinaista johtuen sen vaativuudesta ja erityisesti aikaa vievästä työstä. Oma tavoitteeni triangulaation käytöllä oli lisätä tutkittavan ilmiön ymmärrystä ja tuottaa mahdollisimman kattava kuva päiväkodin fyysisen varhaiskasvatusympäristön merkityksestä. Työn vaativuutta tai työläyttä en tutkimuksen teko hetkellä kokenut, koska kohdejoukkoni oli melko pieni. Asiaan kiinnitin huomiota vasta kun kirjoitin tulosta ja pohdintaosioita. Tämä vaihe vei huomattavasti enemmän aikaa kuin olin alun alkaen olettanut, johtuen tutkimuskysymysten käsittelystä kolmesta eri näkökulmasta. Näiden osioiden selkeä esittäminen on vaativaa.

Kun tapaustutkimuksessa aineistoja on useanlaisia, on niiden huolellinen dokumentointi tärkeää. Tutkimusraportissa selkeä aineiston esittely ja mahdolliset tutkijan omat muistiinpanot tutkimusprosessista lisäävät tutkimuksen luotettavuutta ja tekevät tutkimuksesta läpinäkyvämmän. (Eriksson & Koistinen, 2005, 28.) Keräämäni tutkimusaineisto muodostui kolmesta eri aineistosta. Ensimmäinen aineisto sisälsi yhdeksän kyselylomaketta, jotka tulostin sähköpostistani (yksi palautui paperiversiona) ja varmuustallensin tietokoneelle tutkimuksen teon ajaksi. Toinen aineisto muodostui yhdestä neljän henkilön focus group -haastatteluaineistosta, jonka nauhoitin kahdella eri nauhurilla ja lisäksi litterointia helpottaakseni videokuvaan haastattelun. Nauhurit ja videonauhan tallensin tietokoneelleni ja poistin aineiston tiedekunnalta lainatuista tallennelaitteista. Tulostin litteroimani tekstin paperille, 36 liuskaa (1 tuloste). Kolmas aineisto muodostui arkkitehdin teemahaastatteluaineistosta, jonka nauhoitin kahdella eri nauhurilla ja tallensin tietokoneelle. Tämä aineisto käsitti 29 liuskaa litteroitua tekstiä. Tekstin tulostin paperille (1 tuloste). Aineistonkeruuta olen kuvannut mahdollisimman tarkasti tutkimusprosessissa.

Aineiston analyysissä pyrin kattavuuteen purkamalla tuloksia aineistosta nousseiden teemojen avulla. Analyysissa luodut teemat ovat johdonmukaisia. Tarkastelin saatuja tuloksia eri aineistojen kesken, vertaillen teemoihin liittyviä vastauksia. Tutkimuksessa vastattiin tutkimuskysymyksiin, jotka saivat lopullisen muotonsa vasta aineiston keräämisen jälkeen. Johtopäätökset perustuvat tutkimusaineistoon, mutta myös omat kokemukseni vaikuttavat päättelyyni. Olen tiedostanut aiempien kokemusteni vaikutukset tutkimuksen eri vaiheissa. Analyysi ei ole tuonut esiin mitään

arveluttavaa tietoa. Tulosten johdonmukaisuutta ja aineistolähtöisyyttä olen pyrkinyt tuomaan luotettavasti esille aineistoesimerkein. Tulosten pohdinta suhteessa aikaisempaan tutkimustietoon jäi vähäiseksi. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2013, 163.)

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että eettisyys sisältyy kaikkeen tutkimuksen tekemiseen ja näkyy kaikissa tutkimukseen liittyvissä valinnoissa (Pohjola 2007, 11). Erikssonin ja Koistisen (2005, 39) mukaan eettiset näkökulmat tulee huomioida tutkimuksen teon alusta alkaen ja tapaututkimuksessa tulee kiinnittää huomiota erityisesti tapauksiin ja niiden eettisiin lähtökohtiin. Käsittelen aineistoni tietolähteitä nimettöminä. Kyseinen tutkimus ei edellytä erityistä tietosuojan huomioimista. Kaikki tutkimuksessa mukana olleet saivat ennen osallistumistaan tietoa tutkimuksesta ja sen vaiheista ja olivat siten tietoisia tutkimuksen luonteesta siihen sitoutuessaan. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja sitä edelsi tutkijan henkilökohtainen yhteydenotto suostumuksen saamiseksi. Kyselyn saatekirjeessä ja haastattelutilanteissa lupasin osallistujille anonymiteetin. Focus group -haastatteluun osallistuneet nimesivät itselleen alias-nimet, mutta niiden lopullista käyttöä tutkimusraportissa en pitänyt tarpeellisena. Litterointitekstissä alias-nimet olivat käytössä. Raportointivaiheessa tarkoituksenmukaisemmalta tuntui puhua eri ammattinimikkein kuin yksilöidyin nimin.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat alansa asiantuntijoita, joihin tutkijalla oli tai oli aiemmin ollut jonkin asteinen henkilökohtainen suhde. Yksi focus group -haastatteluun osallistujista oli haastattelijan alaisuudessa. Haastattelijana pyrin valinnoillani, käytökselläni ja sanoillani mahdollisimman vähän aktivoimaan tai lisäämään esimiessuhteen näkymistä, mikä ei välttämättä kokonaan ollut poistettavissa. Tietoisesti korostin focus group -haastattelun alussa omaa opiskelijan ja tuoreen tutkijan roolia mm. kertomalla jännittävänä nauhurien ja videokameran käyttöä ja kokemuksen olevan ensimmäinen tämän kaltaisesta ryhmähaastattelusta.

Koska tunsin haastateltujen lastentarhanopettajien päiväkotirakennukset päällisin puolin, pyrin haastattelutilanteessa tutkijana antamaan tilaa haastateltavien omille tulkinnoille välttämällä johdattelua tai liiallista kommentointia. Haastatteluvastausten tarkentamispyyntöihin tämä kuitenkin vaikutti. Olin tietoinen puheen kohteista, jolloin asioiden sanoittaminen saattoi jäädä puutteelliseksi tai saatoin ohittaa joitakin keskeisiä kommentteja, koska tunsin puitteet tai niiden taustan. Kyselyssä tämä ei näkynyt niin selvästi, vaikkakin päiväkodin johtajien paikoin hyvinkin suppeat vastaukset saatoin tulkita omista lähtökohdistani johtuen eri tavalla kuin kyseisiä varhaiskasvatusympäristöjä aiemmin tuntematon. Aivan kaikki kohteet eivät kuitenkaan olleet tiedossani, kuten eivät olleet arkkitehdinkään mainitsemat kohteet yhtä lukuun ottamatta.



Tutkimusraportin kirjoittamisvaiheessa eettiset kysymykset tulevat monella tavalla esiin. Tutkija päättää miten ilmaisee asioita ja mitä painottaa tuloksissa ja johtopäätöksissä. Tutkijan tulee olla kriittinen, mutta kuitenkin arvostava eikä hänen tule asettaa omaa näkökulmaansa tutkimukseen osallistuvien sanomisten edelle. Kunnioittava suhtautuminen tutkimusaiheeseen, aineistoon ja tutkimukseen osallistuneisiin henkilöihin tulee näkyä läpi tutkimusraportin. (Eriksson & Koistinen 2005, 40.) Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimusta mielenkiintoisesti ja esittämään tutkimusraportissa tulokset selkeästi ja huolellisesti teemoihin jaettuna. Olen käyttänyt lähdemerkintöjä lainauksissa, ja käyttämäni lähdeaineisto on asianmukaisesti liitetty tutkimusraporttiin. Olen kirjoittanut tutkimusraportin helposti ymmärrettäväksi kunnioittaen tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden vastauksia. Oman kokemukseni tuominen esiin on ollut tietoinen valinta, mutta olen pyrkinyt esittämään sen mahdollisimman selkeästi, erotettuna vastaajien mielipiteistä. Päättelyäni on ohjannut aineiston lisäksi pitkä työurani varhaiskasvatuksen parissa ja kokemukseni päiväkotirakennusprojekteista. (ks. Eriksson & Koistinen 2005, 43–44; Pohjola 2007, 11–12.)

Yin (2014, 2) näkee haasteena tapaustutkimuksen tekemisessä tutkimuksen teon huolellisesta hallinnasta johtuvan tutkijan räsytustason kasvun ja sen vaikutuksen tutkimuksen huolelliseen loppuun saattamiseen sekä sekaannusten välttämisen useiden tapausten saman aikaisessa tutkimisessa. (Yin 2014, 2.) Tutkimuksen teko kesti kolme vuotta. Merkittävin este etenemiselle oli tutkijan samanaikainen työelämässä toimiminen. Tutkimuksen tekoon varatut loma-ajat onnistuivat osittain, erityisesti pitkien kesälomien aikana, mutta vaativa perustyö verotti osansa eikä tutkimustyö edennyt juurikaan lukukausien aikana. Myös tutkimuksen teon vaatima tarkka työtapo verotti voimia, eikä keskittymiskyky tutkimuksen viimeisenä tekovuonna ollut parhaimmillaan.

### 6.3 Johtopäätökset

Tutkimus korostaa päiväkodin fyysisen varhaiskasvatusympäristön suunnittelun merkitystä ja erityisesti sen pedagogista huomiointia ja siihen liittyvää pohdintaa. Tutkimuksessa teorian ja empirian välinen yhteys on selvä, vaikkakin melko kapea. Tutkimus voisi hyvin olla monitieteellinen tutkimus, mutta arkkitehtuurin tai rakennustekniikan osalta tutkimus on lähinnä hapuileva. Teoriaosuus painottuukin selvästi varhaiskasvatuksen puolelle, varhaiskasvatuslain ja opetussuunnitelmien sekä varhaiskasvatuksen historian näkökulmiin varhaiskasvatusympäristöistä. Tutkimuksen tarkoituksena on myös haastaa päiväkodin johtajat kehittämään yhä määrätietoisemmin fyysistä varhaiskasvatusympäristöä pedagogiikan lähtökohdista yhdessä henkilökunnan ja lasten kanssa.

Tutkimuksen merkitys näkyy siinä, miten päiväkodin fyysinen ympäristö ja tilaratkaisut voivat tukea varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteuttamista ja helpottaa arjen tilanteissa. Tutkimustulokset

osoittavat, että varhaiskasvatusympäristöjen suunnittelussa tulisi kiinnittää yhä enemmän huomiota tilojen muunneltavuuteen ja muuntojoustavuuteen. Varhaiskasvatuksessa pedagogisesti painottuva kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet tulee huomioida varhaiskasvatusympäristön kehittämisessä (Opetushallitus 2016, 22). Katsoisin, että muunneltavuus ja tilojen monipuolinen käyttö ovat tällöin avaintekijöitä varhaiskasvatusympäristöä suunniteltaessa. Mahdollisimman monipuolisesti ja monimuotoisesti toteutetut tilaratkaisut lisäävät käytöympäristön elinkaarta ja tuottavat siten taloudellista hyötyä.

Varhaiskasvatuksessa ei opeteta oppiaineita, vaan toiminta perustuu ilmiöpohjaiseen oppimiseen ja keskeistä on pedagogisen toiminnan kokonaisvaltaisuus (Opetushallitus 2016, 36). Haastavaa varhaiskasvatusympäristön luomisessa on mm. ymmärtää miten fyysisillä tilaratkaisuilla voidaan tukea pedagogiikkaa tai miten tulisi huomioida lasten erilaiset taitotasot yhdeksän kuukauden ikäisestä 6-vuotiaaseen, jotta arki toimisi paremmin. Tällaisen tilan suunnittelussa täytyy ottaa huomioon niin tilan rajaaminen konttaavalle vauvalle turvalliseksi, kuin omaehtoisen toiminnan mahdollistaminen itsenäistyvälle esikoululaiselle.

Tilan on joustettava ryhmäkoon ja käyttäjien ikään ja kokoon liittyvien vaatimusten lisäksi tilassa tehtävän toiminnan suhteen. Samalta tilalta edellytetään monipuolisia toiminnan mahdollisuuksia. Varhaiskasvatusympäristön tulee sopeutua vauhdikkaasta rentouttavaan, avoimesta suljettuun, esittävästä yksilölliseen, sottaavasta hygieeniseen ja vuorovaikutteisesta hiljaiseen toiminnan toteuttamiseen ja muuntautua tarpeen mukana. Päiväkodin piha-alueet kaipaavat pedagogista monimuotoisuutta yhdessä tekemiseen, leikkimiseen ja liikkumiseen houkuttelevine toiminta-alueineen. Iloisten ja värikkäiden aktiviteettien tulisi täyttää päiväkodin pihat, jotka kokemukseni mukaan usein ovat vähävälineisiä, yleiskuvaltaan tylsän harmaita ja maaperältään kuluneen tomuisia ja tasaisia hiekkakenttiä.

Tutkimuksessa todetaan, että erityistilat monipuolistavat päiväkodin toimintaa. Erityistilojen nähdään myös joiltakin osin ohjaavan varhaiskasvatusyksikön toimintaa. Erityistiloiksi nimetään kaikki päiväkodin kotialueen ulkopuolella olevat yhteiset, lasten käyttöön tarkoitetut tilat, joissa toimiminen edellyttää useimmiten käyttöaikatauluista sopimista. Aikataulutus saattaa kuitenkin ehkäistä tilan spontaania käyttöä, jos lasten omaehtoinen toiminnansuunnittelu esimerkiksi päiväkodin liikuntasalissa on mahdollista vain tiettyinä ”salipäivinä” viikossa.

Erityistilojen funktiot ovat yllättäen yhä hyvin samanlaiset kuin 1970–1980-luvulla rakennetuissa päiväkodeissa; pienkeittiö, vesi- ja hiekkaleikkihuone, verstaas ja liikunta-musiikkisaliyhdistelmä. Muutostakin on tapahtunut. Varhaiskasvatusyksiköihin on rakennettu TVT-laitteiden tulon myötä mediakirjastoja, verstaas on korvattu maalaamiseen tarkoitetuilla ateljeetiloilla ja salin funktio

on osoitettu selkeämmin liikuntakäyttöön. Erillistilojen innovointi ja syvempi sisällön pohtiminen ovat jatkossa tarpeellisia. Kun halutaan esimerkiksi profiloitua yksikkönä jonkun tietyn teeman ympärille, voidaan fyysisillä rakenteilla ja tilasuunnittelulla tukea tehtyjä pedagogisia valintoja. Innovaatiot ovat rajattomat. Tutkimuksessa lastentarhanopettajat antavat suuntaa heittäytymällä suunnittelemaan erityistilaksi vesitutkimushuonetta. Edellytyksenä uusille ideoille on käyttäjien (päiväkodin johtaja, henkilökunta ja lapset) kiinteä mukanaolo tilasuunnittelussa.

Tutkimuksen teon alussa pohdin päiväkodin johtajan vaikuttamisen mahdollisuuksia uusien tai uudistettavien varhaiskasvatustilojen ja -ympäristön suunnitteluun. Asia kiinnosti, koska olen työelämässä huomannut, että päiväkodin johtaja saattaa olla varhaiskasvatuksen ainoa asiantuntija päiväkotirakennuksen suunnitteluprosessissa. Olen saanut huomata, että käyttäjällä on mahdollisuus vaikuttaa päiväkotien tilaratkaisuihin. Tämä ilmenee myös päiväkodin johtajien antamista vastauksista. Ongelmaksi on kuitenkin muodostunut kysymys parhaasta vaihtoehdosta eli millaiset tilat ovat pedagogiikan ja toiminnan kannalta parhaimmat? Kun kaikki mahdollisuudet ovat auki, huomaa, että päätöksen tekeminen on vaikeaa, jos ei ole tarvittavaa tietoa ja kokemusta.

Kun uuden päiväkotirakennuksen suunnittelu käynnistyy, on päiväkodin johtajalle eduksi vahva näkemys tulevan varhaiskasvatusyksikön pedagogisista tavoitteista. Suunnittelutyö on vaativaa ja tueksi tarvitaan tietoa, joka ohjaa johtajan ajatuksia. Ratkaisut eivät voi perustua kulloisenkin osallistujan mielipiteeseen, kokemukseen tai kokemattomuuteen, ainutkertaisuuteen tai sitkeyteen arkkitehtien ja rakennusinsinöörien vieraassa maailmassa. Rakennushankkeissa osa päätöksistä tehdään nopeasti ja mukanaolo vaatii osallistujilta ammattitaitoa ja laajaa tietämystä tilasuunnittelusta ja pedagogisista mahdollisuuksista. Suunnittelussa tarvitaan varhaiskasvatuksen asiantuntemuksen lisäksi rohkeutta visioida uudenlaisia varhaiskasvatusympäristöjä yhteistyössä ammattisuunnittelijoiden kanssa. Kokemuksesta on ehdottomasti hyötyä. Osaammeko kuitenkin katsoa riittävän kauaksi tulevaisuuteen ja rohkeasti valita innovatiivisia ja erilaisia ratkaisuja?

Arkkitehdille ja muille suunnittelun ammattilaisille rakentamisen innovaatiot, uusien ideoiden etsiminen ja luovien ratkaisujen löytäminen ovat kiinteä osa heidän työtään. Arkkitehdin huomautus ideoiden kypsyttelystä ja prosessin hitaudesta kertoo suunnittelun haastavuudesta ja vuorovaikutuksen mahdollisuudesta siinä. Päiväkodin johtajille tai muille käyttäjän edustajille rakentamisen suunnitteluprosessiin osallistuminen on yleensä vierasta jo käytetyn terminologian vuoksi ja liiaksi henkilökohtaisesta intressistä ja ajankäytöstä riippuvaista. Tämä selviää päiväkodin johtajien vastauksista. Päiväkodin johtajan asiantuntijuus varhaiskasvatusympäristön suunnittelussa on kuitenkin välttämätöntä, jotta pedagogiikka tulee kuulluksi ja jotta yllättäviltä epäkohdilta vältytään. Tutki-

muksessa korostuu vuoropuhelun merkitys suunnittelijan ja käyttäjän välillä koko suunnitteluprosessin ajan. Vuoropuhelulla varmistetaan, että varhaiskasvatusympäristön suunnittelussa tulevat käyttäjän tarpeet huomioiduksi mahdollisimman hyvin. Näyttää siltä, että vuorovaikutusta suunnittelijan ja käyttäjän välillä jo jonkin verran on, mutta erityisesti päiväkodin johtajat esittävät toiveen entistä kiinteämmästä yhteistyöstä. Lisäksi tutkimuksen pohjalta voidaan suositella henkilökunnan ja lasten osallistamista jatkossa entistä enemmän päiväkodin suunnitteluprosessin eri vaiheisiin.

Varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa, jossa lapsi on aktiivinen toimija (Opetushallitus 2016, 20). Tämä oppimiskäsitys määrittää pitkälti myös tilojen ja varhaiskasvatusympäristön elementtejä. Fyysisen tilan tulee mahdollistaa vuorovaikutus toimijoiden kesken, rohkaista lapsia osallistumaan ja vaikuttamaan oman tilan suunnitteluun ja toteutukseen. Esimerkiksi kalusteisiin kiinnitetään tutkimuksessa huomiota lähinnä vain niiden siirreltävyysjohdosta. Olen huomannut, että pyörillä olevien kalusteiden valikoima on laajentunut ja kalusteita suositaan, koska pyörien avulla tilaa pystyy helposti muuttamaan ja tarvittaessa myös jakamaan. Siirtelyyn riittää yksi aikuinen ja onnistuu myös lasten kesken toteutettuna. Lasten osallistaminen ja ottaminen arjen suunnitteluun mukaan on tuonut toimintaympäristöihin uudenlaista ajattelua ja näkökulmaa.

Yhteisöllisyyttä voidaan tukea tutkimuksen mukaan myös fyysisen varhaiskasvatusympäristön avulla. Esimerkiksi kotialue, ruokasali ja iso yhteinen piha-alue voivat olla yhteisöllisyyttä vahvistavia elementtejä lisäämällä toimijoiden ja käyttäjien välistä kohtaamista ja vuorovaikutuksen mahdollisuutta. Yhdessä toimiminen tekee pedagogiikkaa myös näkyvämmäksi ja avoimemmaksi. Ruokasalin käyttö voi yhtenäistää koko päiväkodin ruokailukäytännöt. Suunnittelussa olisikin hyvä pohtia erilaisten varhaiskasvatustilojen merkitystä yhteisöllisyyden näkökulmasta. Esimerkiksi yksi selkeä sisäänkäynti lisäisi perheiden kohtaamisia ja toisi turvallisuutta. Aulatilasta voisi tehdä perheiden yhteisen kohtaamisen paikan, jonka läheisyydessä sijaitsisivat päiväkodin hallintotilat, joissa asiointi olisi vaivatonta päiväkotiin tulon yhteydessä. Yksi sisäänkäynti mahdollistaisi myös selkeän sähköisen sisäänkirjautumispaikan, helpottaisi päiväkodin tiedottamista ja toisi kenkäsäilytyksen yhteen paikkaan, jonka seurauksena ympäristö muuttuisi hiljaisemmaksi tai ainakin siistimmäksi.

Lehtisen (2000, 32) mukaan päiväkodin fyysisellä ympäristöllä on merkittävä vaikutus lapsen toimijuuteen päiväkodissa. Bjurström (2011, 40) huomioi lisäksi, että uudet opettamisen ja oppimisen muodot rohkaisevat lasta liikkeeseen. Näin tilassa ei tarvitse olla jokaiselle lapselle omaa tuolia, vaan osa lapsista työskentelee lattialla tai toisessa tilassa. Tilaan ja sen käyttöön opetuksen ja oppimisen välineenä vaikuttavat toisaalta tuolien määrä mutta erityisesti tuolien poissaolo. (Bjurström

2011, 40.) Tätä ajatusta tukevat tämän tutkimuksen tulokset. Saliruokailun koen olevan yksi leikki-pedagogiikkaa monipuolistava elementti, koska kotialueille jää enemmän tilaa lasten leikille, liik-keelle, leikin rakentamiselle ja säilyttämiselle pöytien sijoittuessa pääasiallisesti ruokasaliin. Myös päiväkotiruokailujen aikataulut muodostuvat joustavammiksi ja tukevat näin pienryhmäpedagogiik-kaa.

Liikuntasali halutaan varhaiskasvatusyksiköihin. Liikuntakasvatuksen tavoitteiden kuten myös valtakunnallisten liikuntasuositusten johdosta liikuntasalin käyttö on aktivoitunut entistä enemmän liikuntaan. Lastentarhanopettajien toiveet saada liikuntavälineet osaksi lasten joka päi-väistä arkea antavat ymmärtää kiinteiden liikuntavälineiden sijoittelun tarpeellisuuden myös koti-alueille. Liikuntasaleissa tulisi kiinnittää huomiota sen käyttövalmiuteen, tilan tyhjänä pitämiseen. Tässä uskon olevan monissa varhaiskasvatusyksiköissä kehitettävää.

Muutoksen vauhti on nopeaa. Haastatteluvuonna arkkitehti kertoi, että liikuntasaliin ei ollut vielä esitetty mm. kiipeilyseinätoiveita. Toisin on nyt reilu kaksi vuotta myöhemmin. Monipuoliset kiipeilyseinät ovat ilmestyneet uusien toimintayksiköiden liikuntasaleihin. Lisäksi voi ryhmätiloista jo löytää joka päiväiseen käyttöön tarkoitettuja liikuntaan innostavia alueita patjoineen ja välinei-neen. Sen sijaan mediavälineiden pedagoginen käyttö on edelleen suhteellisen uutta ja laitehallinta puutteellista kasvattajien keskuudessa. Vaatii vielä paljon henkilökunnan osaamiseen ja rohkaisemi-seen panostamista, jotta TVT-laitteet tulevat osaksi varhaiskasvatuksen pedagogista arkea ja opetus-suunnitelman mukainen tavoite toteutuu. Laitevalikoimat tuntuvat laahaavan koko ajan jäljessä ei-vätkä uusimmat innovaatiot valitettavasti tule heti kentän käyttöön korkean hintansa vuoksi.

Päiväkotitilat ja niiden kalustus ovat olleet useiden vuosikymmenten ajan muuttumattomassa tilassa. Karila kommentoi yli 20 vuotta sitten tekemässään väitöstutkimuksessa fyysisten tilaratkai-sujen mahdolliseen tulevaan muutokseen siirryttäessä 2000-luvulle valtion normiohjauksen jäätyä pois 1990-luvun lopussa (Karila 1997, 55–57). Tällä hetkellä tuntuu tapahtuvat paljon positiivista muutosta. Nykyään kunnat saavat itsenäisemmin suunnitella ja päättää päiväkotitiloista kuntien omien tilasuunnitelmien pohjalta. Kuntien päiväkotirakentamiseen liittyviä suunnitteluohjeita löy-tyy useista Suomen kunnista, mm. Espoo, Helsinki, Hyvinkää, Nokia, Oulu, Porvoo, Tampere ja Ylöjärvi (liite 2).

Kotikunnassani rakennetaan entistä isompia varhaiskasvatuksen kokonaisuuksia. Varhaiskas-vatuksen siirtyminen opetusministeriön alaisuuteen on aikaan saanut varhaiskasvatuksen ja esi- ja alkuopetuksen yksiköiden sijoittumista samaan rakennukseen, isoimmillaan varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja yhtenäiskoulun yhdistymisiä yhdeksi kokonaisuudeksi. Eri toimijat kuten varhais-kasvatus, perusopetus ja nuorisotoimi on saatettu fyysisesti saman katon alle. Myös varhaiskasva-tuksen eri hoitomuodot löytyvät yhä useammin samasta rakennuksesta, mm. kerhotoiminta, avoin

perhekerho, koko- ja osa-aikainen varhaiskasvatus. Jo 40 vuotta sitten on sosiaalishallitus ohjeistanut eri varhaiskasvatuspalveluiden saattamisesta yhteen ja välttämään hoitomuotojen ripottelua eri pisteisiin (vrt. Sosiaalishallitus 1980a, 8–11).

Fyysisen oppimisympäristön muutokset ovat tällä hetkellä suuresti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kiinnostuksen kohteena. Muutoksia on jo tapahtunut, mm. tilat tehdään kaiken ikäisille lapsille, materiaalit ovat lasten saatavilla, pienryhmätilat ovat lisääntyneet, kahden ryhmän ruokailut järjestetään samassa tilassa, ryhmätiloissa pöydät ovat vähentyneet ja käytävät on otettu leikkikäyttöön. Lisäksi erilaiset tilanjakajat ovat lisääntyneet, uudet ruokasalit ovat sijoittuneet osaksi aulatiiloja ja päiväkodeista on tullut fyysiseltä ympäristöltään toimivampia ja turvallisempia äänierityksen, akustoinnin ja näkyvyyden huolellisen ja asiantuntevan suunnittelun johdosta. Muutosta on tapahtunut paljon viimeisen 10 vuoden aikana. Esimerkiksi lasten korkeat kalusteet (pöytäkorkeus 72 cm ja istuinkorkeus 50 cm; vrt. Tevella 2016, 20–21, 34.) tuntuvat olevan jo arkipäivää vastaajien keskuudessa.

Tutkimuksen tietolähteiden erilaiset näkökulmat tulevat tutkimuksessa selvästi esiin. Näkökulman vaihto päiväkodin johtajien, lastentarhanopettajien ja arkkitehdin välillä tekee tutkimuksesta mielenkiintoisen ja erityisesti arkkitehdin haastatteluaineisto tuo aiheen käsittelyyn uudenlaista syvyyttä. Lapsen näkökulman puuttuminen on selkeä puute tutkimukselle. Lapsen oikeutta osallistua ja vaikuttaa aktiivisesti itseään koskeviin asioihin pidetään tärkeänä niin lain, lapsen oikeuksien kuin varhaiskasvatuksen perusteidenkin näkökulmasta. Suomessa lasten näkemysten tutkiminen suhteessa fyysiseen tai kulttuuriseen kasvatusympäristöön on Raittilan (2011a, 63) mukaan jäänyt hämmästyttävän vähälle. Lapsen näkökulman rajaaminen tämän tutkimuksen ulkopuolelle johtui alkuaan ajan puutteesta (tutkimus oli tarkoitus tehdä yhdessä vuodessa). Tutkimuksen teon hidastuttua en kuitenkaan enää palannut tähän ajatukseen ennen kuin tutkimuksen teon loppumetreillä, jolloin aloin kaivata lapsen näkökulman tutkimukselle tuomaa lisäarvoa.

Tutkimus herätti uusia kysymyksiä. Onko päiväkotiryhmän suunnittelussa vaihtoehtoa perinteiselle tilajaolle – kaksi yhtä suurta huonetta, joista toinen on tarkoitettu ruokailuun ja toinen lasten lepoaikaan? Miten tilojen muunneltavuutta ja muuntojoustavuutta voitaisiin kehittää? Miten tilaratkaisuilla vahvistetaan lasten osallisuutta ja toimijuutta, entä yhteisöllisyyttä? Miksi tilat erotellaan aikuisten ja lasten tiloiksi? Miten päiväkodin pihaa hyödynnetään pedagogisesti? Vaikuttamisen mahdollisuudet varhaiskasvatusympäristöjen suunnitteluun (päiväkodin johtaja, henkilökunta, lapset, vanhemmat)? Entä muut varhaiskasvatusympäristöt kuin päiväkotit? Jatkotutkimuksen kannalta mielekästä olisi tutkia varhaiskasvatusympäristöä lapsen näkökulmasta.

Kiinnostavaa olisi tutkia myös millaisena suomalainen arkkitehtuuri näyttäytyy varhaiskasvatuksessa.

Keväällä 2018 tutustuin Tanskaan suuntautuvalla opintomatalla Kööpenhaminan päiväkotien ja koulujen arkkitehtuuriin ja tilasuunnitteluun. Tanskalaisten päiväkotien kattoterassit leikki- ja liikunta-alueineen jäivät inspiroivasti mieleen. Suomen ilmasto-olosuhteet eivät suosi tasakattoja ja kattoterasseja raskaiden jää- ja lumikuormien vuoksi, mutta olisiko ideasta jotain siirrettäväksi meillemkin mahdollistaen ahtaille kaupunkitonteille lisätilan ulkoiluun. Ainakin kurahousupukemisen vaihtoehdoksi tehdyt katetut, liikuntaan innostavat terassit ja parvekkeet olisivat kelpo vaihtoehto rospuuttoaikaan. Uusia, monipuolisia ideoita ja kokeilemisen arvoisia innovaatioita voisi varhaiskasvatusympäristöihin tuottaa Suomessa paljon enemmän ja rohkeammin.

Vuodesta 2012 lähtien olen ollut työni puolesta mukana viidessä eri varhaiskasvatukseen ja/tai esiopetukseen liittyvässä rakennusprojektissa. Olen edelleen aiheesta innostunut. Omassa kunnassani uusia päiväkoteja on avattu viime vuosina useita ja lisäksi kunnostuskelpoisia päiväkoti- ja koulurakennuksia peruskorjataan. Tämä työ jatkuu kiivaasti. Tutkimukseni on avannut itselleni uusia näkökulmia ja syventänyt käsitystäni fyysisen varhaiskasvatusympäristön mahdollisuuksista. Odotan innokkaasti seuraavia projekteja.

# LÄHTEET

Ahonen, M.-L. 2015. Porsaita äidin. Opettaja 7, 22–27.

Asetus lasten päivähoidosta 239/1973.

Bjurström, P. 2011. The space of the school as a changing educational tool. Teoksessa J. Bengtsson (toim.) Educational Dimensions of School Buildings. Frankfurt am Main: Peter Lang, 35–48.

Dudek, M. 2015. Schools and Kindergartens – A Design Manual. Viitattu 26.5.2017.  
<http://ebookcentral.proquest.com/helios.uta.fi/lib/tampere/reader.action?docID=1634367&ppg=55>

Eriksson, P. & Koistinen, K. 2005. Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 4. Kerava: Savion Kirjapaino.

Friman, T. 2016. Sisäilmaongelmat voidaan ratkaista. Lastentarha 2, 24–27.

Flyvbjerg, B. 2007. Five misunderstandings about case-study research. Teoksessa Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium & David Silverman (toim.) Qualitative Research Practice. London: Sage, 390-404.

Hakala, J. T. 2015. Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus, 14-26.

Hancock, D. R. & Algozzine. 2006. Doing Case Study. A Practical Guide for Beginning Researchers. New York: Teachers College Press.

Heikkilä, M. 2015. Auringon sähköistämä päiväkot. Opettaja 4, 28–33.

Hillier, B & Hanson, J. 1984. The social logic of space. Cambridge: Cambridge University Press.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. painos. Helsinki: Tammi.

Hitchcock, G. & Hughes, D. 1995. Research and the Teacher. A Qualitative Introduction to School-based Research. 2. painos. London and New York: Routledge.

Hänninen, S.-L. & Valli, S. 1986. Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia. Helsinki: Otava.



- Kaijärvi, A. 2015. Kunnan talot kuntoon. Ympäristö-lehti 1. Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus. Viitattu 15.11.2015.  
[http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Ymparistolehti/2015/Kunnan\\_talot\\_kuntoon\(32687\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Ymparistolehti/2015/Kunnan_talot_kuntoon(32687))
- Kamberelish, G. & Dimitriadis, G. 2013. Focus Groups: from structured interviews to collective conversations. Viitattu 12.8.2016.  
[http://reader.eblib.com/\(S\(kaxhnlmer05po3l1z1oyhnl\)\)/Reader.aspx?p=1125221&o=1600&u=RrHblMAWCYQOb2sEobTdMdoPiVk%3d&t=1471025207&h=A570ECAFD1F06CC91A80A5710645D07BD571AC15&s=47299588&ut=5392&pg=1&r=img&c=-1&pat=n&cms=-1&sd=2](http://reader.eblib.com/(S(kaxhnlmer05po3l1z1oyhnl))/Reader.aspx?p=1125221&o=1600&u=RrHblMAWCYQOb2sEobTdMdoPiVk%3d&t=1471025207&h=A570ECAFD1F06CC91A80A5710645D07BD571AC15&s=47299588&ut=5392&pg=1&r=img&c=-1&pat=n&cms=-1&sd=2)
- Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisusarja 143. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karila, K. 1997. Lastentarhanopettajan kehittyvä asiantuntijuus – lapsirakkaasta opiskelijasta kasvatuksen asiantuntijaksi. Helsinki: Edita.
- Kasvuseula (VTT). Viitattu 1.3.2018. <https://kasvuseula.fi/>
- Kilpelä, N. 2013. Yhtenä joukossa vai ympäristön ehdoilla? Teoksessa M. Laitinen (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Vantaa: Hansaprint, 62–77.
- Koivu, P. 2015. Saman katon alla. Opettaja 20, 40–44.
- Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 390.
- Korhonen, V. 2007. Korkeakoulutus pedagogisen kehittämisen kontekstina. Teoksessa V. Korhonen (toim.) Muuttuvat oppimisympäristöt yliopistossa? Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 9–22.
- Korhonen, V. & Koivisto, M. 2007. Muuttuvat oppimisympäristöt ja yliopisto-opettajan asiantuntijuus. Teoksessa V. Korhonen (toim.) Muuttuvat oppimisympäristöt yliopistossa? Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 59–77.
- Kujala, K., Huunonen, K., Saarinen, J., Vainio, L. & Väliharju, T. 2006. Oppimisteknologian tulevaisuuden skenaariot. Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja 1. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Lehtinen, A.-R. 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: SoPhi.
- Liamputtong, P. 2011. Focus Group Methodology and Principles. Teoksessa Focus Group Methodology: principles and practice. Viitattu 17.8.2016.  
<http://methods.sagepub.com/helios.uta.fi/base/download/BookChapter/focus-group-methodology/n3.xml>
- Lipponen, L., Kumpulainen, K. & Hilppö, J. 2013. Haluan, voin ja osaan. Lasten toimijuuden raken-

- tuminen päiväkodissa. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 159–175.
- Liutta, A. 2011. ”Ope, lue se uusiksi!” Narratiivisen eettisen kasvatuksen perusteita erityisesti hyve-eettisestä näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1660.
- Lujala, E. 2007. Lastentarhatyö, kansanopetuksen osa ja kotikasvatuksen tuki – toiminnan päämäärät ja toteutuminen Pohjois-Suomessa 1800-luvun lopulta vuoteen 1938. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis E89. Viitattu 15.10.2016.  
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514284892.pdf>
- Lujala, E. & Kronqvist, E.-L. Hanna Åströmin filantrooppinen teko: Oulun päivähoido 100 vuotta. Viitattu 19.10.2016. <http://wwwedu.oulu.fi/homepage/elkronqv/artikkel/hanna.htm>
- Luontopäiväkotit Halinaperot, Kempele. Viitattu 24.4.2017.  
<http://www.halinaperot.com/luonnossa-kotonaan-toiminta>
- Macnaghten, P. & Myers, G. 2007. Focus groups. Teoksessa Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium & David Silverman (toim.) Qualitative Research Practice. London: Sage, 65-79.
- Malmsten, A. 2007. Rajaaminen. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino, 57-73.
- Manner, M. 2017. Paremmat ilmat. Opettaja 4, 22–27.
- Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S. & Särkkä, H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Helsinki: Opetushallitus.
- Mustala, P. 1967. Huolto- ja väestöosasto ja sen alainen hallinto. Teoksessa U. Tuominen & A. Pulkkinen (toim.) Sosiaaliministeriö 1917–1967. Helsinki: Sosiaaliministeriö.
- Mustola, M. & Rissanen, M.-J. 2017. Mediaympäristö. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 307–314.
- Nuikkinen, K. 2009. Koulurakennus ja hyvinvointi. Teoriaa ja käyttäjän kokemuksia peruskouluarkkitehtuurista. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1398.
- Opetushallitus. 2014a. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 1. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. 2014b. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 96. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 17. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetusministeriö. 1998. Suomen arkkitehtuuripolitiikka. Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 17.12.1998. Viitattu 22.4.2017.

[http://www.taike.fi/documents/11568/0/APOLI\\_SUOMI\\_%28EDM\\_14\\_1479\\_1995%29.pdf](http://www.taike.fi/documents/11568/0/APOLI_SUOMI_%28EDM_14_1479_1995%29.pdf)

Palosaari, A. & Saarsalmi, O. 2006. Päivähoitopaikkojen tilat ja turvallisuus. Helsingin ja Oulunsalon päivähoitohenkilökunnalle sekä lasten vanhemmille ja huoltajille suunnattujen kyselyiden tulokset. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 10. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Pelastuslaki 379/2011.

Piispanen, M. 2008. Hyvä oppimisympäristö. Oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvyyskäsitysten kohtaaminen peruskoulussa. Kokkola: Jyväskylän yliopisto.

Pohjola, A. 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi, 11–31.

Putkonen, L. 2003. Maakunnallisesti arvokkaat rakennusperintökohteet. Forssa. Teoksessa L. Putkonen, K. Kaunisharju & M. Seppänen (toim.) Rakennettu Häme. Maakunnallisesti arvokas rakennusperintö. Hämeenlinna: Rakennustieto, 65–70.

Päiväkotihistamiini. Viitattu 24.4.2017. <http://www.allergia.fi/jarjesto/paivakoti-histamiini/>

Päiväkotien suunnitteluohje. 2013. Kiinteistökehitys. Tampereen kaupunki, Tilakeskus. Tulostettu 25.11.2015.  
[http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/UPdwHHv46/Paivakotien\\_suunnitteluohje\\_060213.pdf](http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/UPdwHHv46/Paivakotien_suunnitteluohje_060213.pdf)

Päiväkotien suunnitteluohje. 2016. Kiinteistökehitys. Tampereen kaupunki, Tilakeskus. Tulostettu 11.9.2016.  
[http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/5G1SeOKpR/TRE\\_Paivakotien\\_suunnitteluohje\\_2016.pdf](http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/5G1SeOKpR/TRE_Paivakotien_suunnitteluohje_2016.pdf)

Raittila, R. 2008. Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 333.

Raittila, R. 2009. Ympäristön lapset – lasten ympäristö. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tallinna: Vastapaino, 227–248.

Raittila, R. 2011a. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö on lapsen arkea. Teoksessa K. Alila & S. Parrila (toim.) Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Ediva, 57–68.

Raittila, R. 2011b. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 208–218.

Raittila, R. 2012. With children in their lived place: Children's action as research data. International Journal of Early Years Education 30 (3), 270–279.

Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 69–94.

- Raittila, R. & Siippainen A. 2017. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 282–292.
- Rakennustieto. 2010. RT 96-11003. Päiväkotien suunnittelu. Ohjeet. Tulostettu 6.9.2016.  
<https://www.rakennustieto.fi/kortistot/rt/kortit/11003.html.stx>
- Rutanen, N. 2013. Pienten lasten jännitteiset leikin tilat alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 95–112.
- Saarsalmi, O. (toim.) 2008. Päivähoidon turvallisuussuunnittelu. Oppaita 71. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Stakes.
- Siivottavuus Tampereen kaupungin palvelurakennuksissa – siivottavuusopas päiväkotien ja peruskoulutilojen käyttäjälle 2017. Viitattu 29.4.2017.  
<http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/w0aGkitbD/siivottavuusopas-210x210-web.pdf>
- Sosiaalishallitus. 1980a. Päiväkodin toimitilojen suunnittelu. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Sosiaalishallitus. 1980b. Päiväkodin toimitilojen suunnittelu. Liitteet 1, 2, 3. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Suoninen, A. 2014. Lasten mediabarometri 2013. 0–8 -vuotiaiden mediankäyttö ja sen muutokset vuodesta 2010. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 75. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 22.3.2018.  
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastenmediabarometri2013.pdf>
- Tevella 2016. Kalusteet. Viitattu 1.5.2017.  
[http://www.expressmagnet.eu/pub/64/2016\\_tevella\\_kalusteet/#p=1](http://www.expressmagnet.eu/pub/64/2016_tevella_kalusteet/#p=1)
- Tikkanen, T. 2017. Tunkkainen totuus. Opettaja 19, 12–16.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. painos. Vantaa: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteily Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki. Viitattu 4.4.2018.  
[http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK\\_ohje\\_2012.pdf](http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf)
- Työturvallisuuslaki 738/2002.
- Turunen, A. 2014. Remonttia paossa. Opettaja 35, 60–63.
- Valkama, A. & Hämäläinen, R. 2013. Monenlaiset oppijat ja esteetön oppimisympäristö. Teoksessa M. Laitinen (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Vantaa: Hansaprint, 80–94.
- Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 407/2011.
- Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223–241.

Varhaiskasvatuslaki 36/1973.

Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:21. Viitattu 27.8.2017.  
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf?sequence=1>

Viinamäki, L. 2007. Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi, 173–192.

Yin, R. K. 2014. Case Study Research. Design and Methods. 5. painos. Los Angeles: Sage.

Ympäristöministeriön asetus rakennusten paloturvallisuudesta 848/2017.

## **LIITE 1: Investointikohteet**

Kuntien päiväkotii-investointikohteiden uutisointi nettisivuilla. Viitattu 14.11.2015.

[http://www.uuttahelsinki.fi/sites/default/files/osion\\_artikkelisivun\\_osa/liitetiedostot/viikki\\_asuntoinfo\\_2014.pdf](http://www.uuttahelsinki.fi/sites/default/files/osion_artikkelisivun_osa/liitetiedostot/viikki_asuntoinfo_2014.pdf)

[http://www.uuttahelsinki.fi/sites/default/files/osion\\_artikkelisivun\\_osa/liitetiedostot/uh-liite\\_asumisen\\_uudet\\_tuulet\\_4.pdf](http://www.uuttahelsinki.fi/sites/default/files/osion_artikkelisivun_osa/liitetiedostot/uh-liite_asumisen_uudet_tuulet_4.pdf)

<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/talousarvio/investointikohteet/>

<https://www.turku.fi/asuminen-ja-ymparisto/rakentaminen/syvalahden-koulun-rakentaminen>

<http://touhula.fi/ajankohtaista/savonlinnaan-toinen-touhula-liikuntapaivakoti/>

[http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2015/03/31082015\\_9.html](http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2015/03/31082015_9.html)

<http://www.tampere.fi/paivahoito-ja-koulutus/koulutilat/hankkeet.html>

[http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2015/04/31082015\\_42.html](http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2015/04/31082015_42.html)

<http://www.vaasa.fi/uutinen/koulujen-peruskorjaukseen-panostetaan-tana-vuonna>

[http://www.pori.fi/uutiset/2014/05/uusipaivakotivihitaankayttoon.html#.VkeUj\\_nhDIU](http://www.pori.fi/uutiset/2014/05/uusipaivakotivihitaankayttoon.html#.VkeUj_nhDIU)

<http://www.pori.fi/uutiset/2015/01/ruosniemenpaivakotisiirtyyvaistotiloihin.html#.VkeUvPnhDIU>

<http://www.pori.fi/sivistyskeskus/ajankohtaista/2014/05/paivakotiveturitallivihittiinkayttoon.html#.VkeVBfnhDIU>

## LIITE 2: Kuntien päiväkotisuunnitteluohjeita

**Espoon** päiväkotisuunnitteluohjeet. Tilasuunnittelun tavoitteet ja päiväkodin tilat. 2014. Viitattu 11.09.2016

<http://espoo05.hosting.documenta.fi/kokous/2014297630-3-1.PDF>

**Hyvinkään** kaupungin terveydensuojeluohje 2. Päivähoito- ja kerhotilojen suunnittelu. 2012. Viitattu 11.09.2016

<http://www.hyvinkaa.fi/globalassets/asuminen-ja-ymparisto/ymparistoterveys/liitteet/paivahoito-ja-kerhotilojen-suunnitteluohje-2012.pdf>

Liikelaitos **Oulun** tilakeskus. Suunnitteluohje 2013. Arkkitehtisuunnittelu. Rakennesuunnittelu. Viitattu 11.09.2016

[http://tilakeskus.ouka.fi/assets/site/files/ohjeet/suunnitteluohjeet/ark\\_rak/ARK\\_RAK-Suunnitteluohje-2013---PAIVITETTY-07-02-2014.pdf](http://tilakeskus.ouka.fi/assets/site/files/ohjeet/suunnitteluohjeet/ark_rak/ARK_RAK-Suunnitteluohje-2013---PAIVITETTY-07-02-2014.pdf)

Nyman Pasi. 2010. Pohjaratkaisujen ongelmat ja ansiot – päiväkotisuunnitelma **Ylöjärvelle**. Tampereen teknillinen yliopisto. Arkkitehtuurin koulutusohjelma. Diplomityö. Viitattu 11.09.2016

<http://dspace.cc.tut.fi/dpub/bitstream/handle/123456789/6624/nyman.pdf?sequence=3>

Ohjeita päivähoitotilojen suunnitteluun. **Helsingin** kaupunki, Ympäristökeskus. 2013. Viitattu 11.09.2016

<http://www.hel.fi/static/ymk/esitteet/paivahoitotilat.pdf>

Päiväkotien suunnitteluohje. 2013. Kiinteistökehitys. **Tampereen** kaupunki, Tilakeskus. Tulostettu 25.11.2015

[http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/UPdwHHv46/Paivakotien\\_suunnitteluohje\\_060213.pdf](http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/UPdwHHv46/Paivakotien_suunnitteluohje_060213.pdf)

Päiväkotien suunnitteluohje. 2016. Kiinteistökehitys. **Tampereen** kaupunki, Tilakeskus. Tulostettu 11.09.2016

[http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/5G1SeOKpR/TRE\\_Paivakotien\\_suunnitteluohje\\_2016.pdf](http://www.tampere.fi/tilakeskus/material/5G1SeOKpR/TRE_Paivakotien_suunnitteluohje_2016.pdf)

Rakennushankkeen suunnitteluohje. **Nokian** kaupunki. 2015. Viitattu 11.09.2016

<http://www.nokiankaupunki.fi/@Bin/7970639/Rakennushankkeiden%20suunnitteluohje.pdf>

Vilander, S. 2015. **Porvoon** kaupungin päiväkotipihojen suunnitteluohje. Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Maisemasuunnittelun koulutusohjelma. Viitattu 11.09.2016

[http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/102947/sara\\_vilander\\_paivakotipihojen\\_suunnitteluohje\\_raportti%20.pdf;sequence=1](http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/102947/sara_vilander_paivakotipihojen_suunnitteluohje_raportti%20.pdf;sequence=1)

### LIITE 3: Kyselyn saatekirje

Saatekirje

1.12.2015

Kiitos kun lupauduit osallistumaan joulukiireiden keskellä graduni empiirisen aineiston tuottamiseen. Tutkimuslupan olen saanut X kaupungilta. Päiväkotien rakennusprosesseihin osallistuneita päiväkodin johtajia on vain rajattu määrä, mutta käsittelen aineistoa anonyymisti vastaajien nimiä paljastamatta, lisäksi tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa. Tutkimuslupamenettely edellyttää, että tutkimusaineisto on oltava käytettävissä jatkotutkimuskäyttöön X kaupungilla. Valmis tutkimus voidaan julkaista X kaupungin internet-sivuilla.

Olet osallistunut viimeisen viiden vuoden aikana päiväkotirakentamiseen ja/ tai sen suunnitteluprosessiin tai olet mukana parhaillaan. Tällä tutkimuksella haluan nostaa esiin niitä onnistuneita varhaiskasvatuksen toimintaympäristöihin liittyviä muutoksia ja ratkaisuja, jotka tuovat päiväkodin varhaiskasvatusympäristön tilaratkaisuihin ja käytäntöihin arjen toimivuutta. Lisäksi kerään pienimuotoisesti kokemuksia päiväkotirakentamis- ja suunnittelutyöstä sekä osallisuudesta tässä prosessissa.

Voit kirjoittaa vastauksesi joko suunnittelunäkökulmasta ja/tai jo valmiin rakennuksen arvioimisen näkökulmasta. Jos olet ollut kahdessa projektissa osallisena, toivon, että ehdit kirjoittaa molemmista erilliset vastaukset. Mieti mahdollisimman laajasti toimintaympäristöjen mielekkyyttä esim. tila tilalta (arvioi huoneen neliöiden riittävyys, tilan monikäyttöisyys ja toimivuus, turvallisuus, kiinteät kalusteet, materiaalit, työergonomia ja siirry seuraavan tilan tarkasteluun).

Tutkimuksen tarkoituksena on löytää päiväkodin onnistuneita tilaratkaisuja, uuden varhaiskasvatuspedagogiikan toteuttamista mahdollistavia käytäntöjä ja innovaatioita nykyisille ja seuraaville rakennushankkeille. Epäonnistumiset tai heikot ratkaisut tuovat jatkosuunnittelulle arvokasta tietoa, siksi toivon, että rohkeasti otat esiin myös huonoiksi osoittautuneet tai epäkäytännölliset ratkaisut parannusehdotuksineen.



## LIITE 4: Kyselyn taustatietolomake

KYSELY

1.12.2015

Voit lähestyä aihetta vapaamuotoisesti kirjoittamalla ajatuksiasi kirjoitelman muotoon. Ohessa apukysymykset, joita voit käyttää kirjoituksesi tukena. Vastaa kuitenkin ensin muutamaan taustakysymykseen (rastita kaikki sopivat vaihtoehdot):

1. Osallistuin/ osallistun

- ☐ päiväkodin suunnitteluvaiheeseen, ajalla \_\_\_\_\_
- ☐ päiväkodin rakentamiseen, ajalla \_\_\_\_\_
- ☐ muuta \_\_\_\_\_

2. Päiväkoti

- ☐ valmistui vuonna \_\_\_\_\_
- ☐ valmistuu vuonna \_\_\_\_\_
- ☐ muuta \_\_\_\_\_

3. Päiväkoti on

- ☐ uusi kiinteistö
- ☐ uusi moduulirakennus (ns. siirtokelpoinen)
- ☐ peruskorjattu
- ☐ muuta \_\_\_\_\_

4. Rakennusurakoitsija

- ☐ kunnan omana työnä
- ☐ yksityinen, mikä? \_\_\_\_\_
- ☐ muuta \_\_\_\_\_

5. Kiinteistön kokonaispinta-ala on \_\_\_\_\_,  
josta varhaiskasvatuksen ja/tai esiopetuksen käytössä on \_\_\_\_\_.

6. Kiinteistön toimijat

- ☐ varhaiskasvatus, (monelleko?) \_\_\_\_\_ lapselle
- ☐ esiopetus, (monelleko?) \_\_\_\_\_ esiopetusryhmälle
- ☐ perusopetus, vuosiluokat \_\_\_\_\_
- ☐ muuta \_\_\_\_\_

7. Olen toiminut päiväkodin johtajana vuodesta \_\_\_\_\_

## **LIITE 5: Kyselylomake**

Apukysymykset:

1. Mielestäsi onnistuneet tilaratkaisut ja toimivat käytännöt päiväkodissasi esim. ryhmätilojen, pihan ja yleistilojen suhteen, päiväkodin koon, huonejaon, materiaalien ja ulkonäön suhteen. Voit kommentoida myös akustiikkaa, valaistusta, sähkö- tai lvi-töitä, sisustusta, mitoitusta, ulkotiloja, av-laitteita jne.
2. Mitä tekisit nyt toisin? Millaisia tiloja lisäisit, mihin käyttäisit enemmän neliöitä (ja kuinka paljon), onko joku tila turha, kaipaatko jotain lisää? Olisiko toisenlainen ratkaisu toimivampi, mikä?
3. Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa korostuu tällä hetkellä mm. pienryhmä- ja parityöskentely, liikunta, leikkialuepedagogiikka, lapsen osallisuus ja mediakasvatus. Miten näitä tai muita itsellesi tärkeitä pedagogisia näkökulmia voidaan tilaratkaisuilla tukea ja mahdollistaa?
4. Jos et vielä pohtinut niin... jos kaikki olisi mahdollista millainen olisi seuraava päiväkotisi?
5. Lopuksi kerro ja kommentoi omaa osallisuuttasi ja vaikutusmahdollisuuksiasi päiväkodin suunnittelu- ja rakentamisprosessiin. Entä miten lapset ja henkilökunta osallistuivat?

Kiitos vaivannäöstä, toivon että palautat vastauksesi minulle 12.1.2016 mennessä.

Kiittäen Kati Vaajanen

## **LIITE 6: Focus group saatekirje**

Kati Vaajanen

16.3.2016

Taustatietoa pro gradu -tutkimuksestani

### **MITÄ TUTKIN?**

Onnistuneita varhaiskasvatuksen toimintaympäristöihin liittyviä muutoksia ja ratkaisuja, jotka tuovat päiväkodin tilaratkaisuihin ja käytäntöihin arjen toimivuutta ja tukevat varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa.

### **TUTKIMUKSEN ETENEMINEN**

Joulu-tammikuussa tein kyselyn niille päiväkodin johtajille (9), jotka ovat osallistuneet uusien päiväkotien suunnitteluun ja/ tai rakentamiseen (myös moduulit) tai peruskorjaukseen kaupungilla - > esiymmärrys tutkittavasta aiheesta.

Tutkimus on tapaustutkimus, jossa samaa aihetta tarkastellaan eri näkökulmista.

Focus group -ryhmähaastatteluun osallistuu yksi lastentarhanopettaja neljästä viimeksi valmistuneesta päiväkotirakennuksesta (ei moduulit) kaupungilla. Toivon konkreettisia esimerkkejä arjen toimivista käytännöistä pedagogisin perustein (lapsinäkökulmasta). Kuvailua ja perusteluja.

Haastattelu sekä nauhoitetaan, että videoidaan. Videon tarkoitus on tarvittaessa selventää, kuka puhuu, jos ääninauhasta on sitä vaikea hahmottaa. Säännöt: yksi puhuu kerrallaan, ei puhuta päällekkäin, keskustelemaa, haastattelija ohjaa keskustelua eteenpäin teemasta toiseen ja tarvittaessa tekee tarkentavia kysymyksiä.

## LIITE 7: Focus group taustatietolomake

Taustatietolomake

Focus group -ryhmähaastattelu

21.3.2016 klo 13-14

TAUSTATIEDOT (haastateltava \_\_\_\_\_)

1. Sukupuoli (ympyröi)

nainen      mies

2. Syntymävuosi

\_\_\_\_\_

3. Koulutus ja valmistumisvuosi

\_\_\_\_\_

4. Toiminut lastentarhanopettajana

\_\_\_\_\_ vuotta

5. Toiminut nykyisessä päiväkodissa lastentarhanopettajana

\_\_\_\_\_ vuotta

6. Nykyinen päiväkotitoimi valmistunut

vuonna \_\_\_\_\_

7. Alias nimi :)

\_\_\_\_\_

## LIITE 8: Focus group teemapaperi

### FOCUS GROUP -HAASTATTELUPOHJA - TEEMAT

1. **Yhteinen piha** (isot ja pienet yhdessä) – millainen on toimiva piha, mikä tekee pihasta toimivan, mitä hyvässä pihassa tulee olla ja miksi? Kerro esimerkkejä omasta päiväkodista?
2. **Lasten ryhmätilat\*** – mitä asioita toivot päiväkodin tiloilta? Mikä toimii ja miksi? Vaikuttaako toimivuuteen tilan sijainti, materiaalit, koko, määrä, sisustus, kalusteet, valaistus, akustiikka jne? Onko lasten ikä tai ikäjakauma huomioitu esim. lapsen osallisuuden näkökulmasta joka tilassa?
  - \* - Kotialueet – mikä on oman kotialueesi koko? Paljonko kotialueella voisi olla lapsia, jotta pedagogiikka toteutuu? Montako huonetta tarvittaisiin?
  - leikkihuone – mikä tekee päiväkotisi leikkihuoneesta pedagogisesti toimivan ja miksi?
  - lepo huone – entä lepo huoneesta?
  - pienryhmätilat?
  - märkäeteinen?
  - eteinen?
  - wc?
  - varastot?
  - muuta, mitä?
- **Mikä ei toimi** nykyisissä tiloissasi ja miten asiaa voisi parantaa? Mitkä tilaratkaisut estävät tai häiritsevät pedagogiikan toteuttamista?
3. **Tilojen muunneltavuus** - mistä muunneltavuus syntyy, miten tilojen muunneltavuutta voidaan lisätä? Millä keinoilla itse voit päiväkodissasi muunnella tiloja päivän eri tilanteissa?
4. **Sali** – onko välttämätön päiväkodissa?
  - Jos on, niin millainen sali tukee parhaiten varhaiskasvatusta? Käyttötarkoitus? Kuvaile salia, mitä siellä on?
  - Jos ei ole, niin miten ja minne muuten lisäisit liikuntamahdollisuuksia päiväkodissa?
5. **Ruokasali** – onko päiväkodissasi ruokasali? Kuvaile ruokasalin käyttöä ja miten koet sen toimivuuden ja pedagogisen merkityksen? Miksi?
6. Millaiset **muut lapsille tarkoitetut tilat** päiväkodissasi tukevat varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa?
  - Onko päiväkodissasi jokin tila turha tai kaipaanko jotain lisää?
7. **Turvallisuuskulma** – Miten turvallisuuskulma vaikuttaa tilojen toimivuuteen ja käyttöön? Kerro esimerkkejä.

## LIITE 9: Teemahaastattelun taustatietolomake

Kati Vaajanen

21.3.2016

Taustatietoa pro gradu -tutkimuksestani

### MITÄ TUTKIN?

Onnistuneita varhaiskasvatuksen toimintaympäristöihin liittyviä muutoksia ja ratkaisuja, jotka tuovat päiväkodin tilaratkaisuihin ja käytäntöihin arjen toimivuutta ja tukevat varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa.

### TUTKIMUKSEN ETENEMINEN

Joulu-tammikuussa tein kyselyn niille päiväkodin johtajille (9), jotka ovat osallistuneet uusien päiväkotien suunnitteluun ja/ tai rakentamiseen (myös moduulit) tai peruskorjaukseen Tampereen kaupungissa -> esiymmärrys tutkittavasta aiheesta.

Tutkimus on tapaustutkimus, jossa samaa aihetta tarkastellaan eri näkökulmista.

Maaliskuussa focus group -ryhmähaastatteluun osallistui neljä lastentarhanopettajaa neljästä viimeksi valmistuneesta päiväkotirakennuksesta (ei moduulit) Tampereen kaupungilla (1/ päiväkotit). Lastentarhanopettajat kuvasivat konkreettisia esimerkkejä arjen toimivista käytännöistä pedagogisin perustein (lapsinäkökulmasta).

Arkkitehdin haastattelu (1) on puolistrukturoitu teemahaastattelu. Tarkoituksena on saada arkkitehdin näkökulma uusien päiväkotien toimintaympäristöjen suunnittelusta. Haastattelu nauhoitetaan.

### TAUSTATIEETOJA

Sukupuoli:        mies        nainen

Koulutus ja valmistumisvuosi \_\_\_\_\_

Kauanko olet toiminut arkkitehtinä? \_\_\_\_\_ vuotta

Montako päiväkotia olet suunnitellut ja minä vuosina?

---

## LIITE 10: Teemahaastattelun haastattelurunko

### HAASTATTELURUNKO

1. **Päiväkotisuunnittelun lähtökohdat** – mitä ja miksi? Mikä päiväkotisuunnittelussa on mielenkiintoista ja miksi? Mistä lähdet liikkeelle? Mitkä tekijät määrittävät sitä?
2. **Arkkitehdin näkökulmasta**
  - Mihin voit vaikuttaa? Vapaus tehdä valintoja, missä kaikessa? Mitkä asiat rajoittavat tai estävät suunnittelua?
  - Mistä saat ideat tiloihin, muotoon, sisältöön, väreihin, materiaaleihin jne?
  - Mikä on sinulle tärkeintä päiväkodin suunnittelussa? Entä mieluisinta? Miksi?
  - Millaiset tilaratkaisut ovat miellyttäneet sinua eniten ja miksi? Missä koet onnistuneesi? Kerro esimerkkejä.
  - Onko nähtävissä jokin tietty suunta mikä vallitsee päiväkotirakentamisessa? Tai omissa töissäsi? Millainen? Millaisia tilaratkaisuja haluat/ halutaan? Mitä uutta päiväkotisuunnittelussa on tällä hetkellä/ tulossa?
3. **Yhteistyö**
  - tulevan käyttäjän kanssa; lapset ja päiväkodin työntekijät? Mikä rooli on käyttäjillä päiväkotia suunnitellessasi? Mitä toivot käyttäjältä (lapset/ työntekijät)? Kuinka paljon ja missä asioissa pystyt huomioimaan lasten/ työntekijöiden mielipidettä suunnittelussa?
4. **Toimintaympäristöt tiloittain**
  - A. *Lasten ryhmätilat\** – mitkä asiat vaikuttavat suunnitteluun? Mikä tekee tiloista toimivan ja miksi? Mihin kiinnität huomiota? Mikä on haaste? Miten lasten ikä vaikuttaa suunnitteluun? Miten saat tietoa pedagogiikan merkityksestä varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön?
    - \*leikkihuone, lepohuone, pienryhmätilat, märkäeteinen, eteinen, wc, varastot
  - B. *Sali* – onko aina toiveena päiväkodissa?
    - Jos on, niin millainen salin tulisi olla? Miten huomioit käyttötarkoituksen – liikunta/musiikki/draama/esitystekniikka?
    - Jos ei ole, niin miten erillisen salin voi korvata, jotta ison tilan tarve päiväkodissa toteutuu? Liikuntamahdollisuuksien lisääminen ryhmätiloihin, miten?
  - C. *Ruokasali* – suunnitellaanko päiväkoteihin nykyään useimmiten erillinen ruokasali? Haasteet/ mahdollisuudet suunnittelun kannalta?
  - D. Mitä *muuta lapsille tarkoitettuja tiloja* päiväkotiin suunnitellaan? Mikä on oma suosikkisi? Mistä tilasta ensimmäisenä säästösyistä luovutaan?
  - E. *Tilojen muunneltavuus* - mistä muunneltavuus syntyy, miten tilojen muunneltavuutta voidaan lisätä?
  - F. *Turvallisuusnäkökulma* – Miten turvallisuusnäkökulma vaikuttaa tilojen suunnitteluun?
  - G. *Päiväkodin piha* (isot ja pienet yhdessä) – mikä on keskeistä päiväkodin pihan suunnittelussa? Mikä tekee pihasta toimivan, mitä hyvässä pihassa tulee olla ja miksi?
5. **Mitä muuta** haluat mainita päiväkodin toimintaympäristöjen suunnittelusta?